

9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ
ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ
ΑΓΝΗ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡ. ΕΜΠΕΡΙΚΟΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
Α. ΒΑΣΙΛΙΚΙΩΤΗΣ
WILLIAM SHAKESPEARE
ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΟΜΠΡΟΣ
G. DE WISSANT
ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ
ΤΑΚΗΣ ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ, ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

— ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ —

— ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ —

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡ. ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΣΥΝΔΙΟΙΚΗΤΗΣ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ : ΜΑΡΙΑ ΙΩΣΗΦ

— ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ —

ΕΛΛΑΔΟΣ ΔΡΑΧ. 125
ΑΙΓΥΠΤΟΥ, ΚΥΠΡΟΥ, ΑΓΓΛΙΑΣ ΣΕΛ. 10
ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΔΟΛ. 3
ΓΑΛΛΙΑΣ, Κ.Α.Π. ΦΡ. 40
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ : 2 & 3 ΣΕΛΙΣ ΑΠΟ ΔΡ. 1000
Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 1500

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΚΑΡΟΡΗ 13^α

Τά «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ» κρίνουν τὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ πού θὰ τοὺς σταλοῦν διπλᾶ καὶ τὶς ἐκθέσεις, συναυλίες, παραστάσεις καὶ διαλέξεις πού θὰ σταλθῇ πρόσκλησις γιὰ τοὺς ἐδικούς συνεργάτες τους· δὲν ἔχουν χωρὸ γι' ἀλληλογραφία καὶ μόνον ὅποιος ἐσωκλείνει τὸ γραμματόσημο θὰ μπορεῖ νὰ πέρνῃ ἀπάντηση στὰ γραφόμενά του. Δὲν ἀνταλλάσσονται μὲ περιοδικὰ κι' ἐφημερίδες, οὔτε χαρίζονται.

ΕΛΑΒΑΜΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Κωστή Μπασιά : «Τ' ἀλειυτικά». Ἀθήνα 1935, σελ. 164, δρχ. 100, ἔκδοσις «Πυρσοῦ». — **Θράσου Καστανάκη :** «Μεγάλοι Ἀστοὶ» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1935, σελ. 256 δρχ. 58. ἔκδοσις «Πυρσοῦ». — **Διλίας Νάκου :** «Παραστρατημένοι» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1935, σελ. 450, δρχ. 30. ἔκδοσις Γκοβόστη. — **Θ. Νικολοῦδη :** «Φυγή» (δράμα) Ἀθήνα 1935, σελ. 80, δρχ. 25. ἔκδοσις Δ. Δημητράκου. — **Γιάννη Σκαρίμπα :** «Μαριάμπας» (μυθιστόρημα), χαλκίδα 1935, σελ. 280 δρχ. 30. — **Χρ. Παρασκευαΐδου :** «Ἀλκαίου καὶ Σαπφούς : τὰ σωζόμενα» (μεταφρ. ἔμμετρος) Μυτιλήνη 1935, σελ. 60, δρχ. 15. — **Γαλάτειας Καζαντζάκη :** «Ἄντρος» (διήγηματα), Ἀθήνα 1935, σελ. 180, δρχ. 30. — **Θάλεια Καλλιγιάννη :** «Ἐλβίρα» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1935, σελ. 450, δρχ. 40. ἔκδοσις Γκοβόστη. — **Μελισσάνδης :** «Ἡ φλεγόμενη βάτος» (ποιήματα). Ἀθήνα 1935, σελ. 80, δρχ. 30. — **Ἡλία Πέτρου :** «Στίς κορφές τοῦ Ὀλύμπου» (διήγημα) Πειραιεύς 1935, σελ. 68 δρχ. 20. — **Ἀβραάμ Παπάξογλου :** «Σταλαγματιά - Σταλαγματιά» (λυρικές πρόζες τοῦ Τούρκου συγγραφέως R u s e n i l s r e f) Ἀθήνα 1934, σελ. 16, δρχ. 10. ἔκδοσις «Κ Ὑ κ λ ο υ». — **Ἀντώνη Γιαλούρη :** 1) «Ἐρημίτες» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1932, σελ. 190, δρχ. 30 ἔκδοσις Ἀρ. Μαυριδέ. 2) «Γεώργιος Βιζυητός» (κριτικό σημείωμα) Πειραιεύς 1934, σελ. 32, δρχ. 10. — **Πήτερ Δέβις :** «Ἄντι-Βορονόφ» (μελέτη). Ἀθήνα 1935, σελ. 96, δρχ. 20. — **Ἀση Δικταίου :** «Στὰ κύματα τῆς Ζωῆς» (ποιήματα) Ἡράκλειο 1934, σελ. 32, δρχ. 15. — **Βασ. Δεδούση :** «Ὁ Μαρίνης ὁ Μπούκας» (διήγηματα) Θεσπικὴ 1935, σελ. 84, δρχ. 20. — **Γεωργ. Ν. Φιλαρέτου :** «Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν πολιτευμάτων» (μελέτη) Ἀλεξανδρεία 1935, σελ. 32, δρχ. 12,50. ἔκδοσις (ἀπὸ τῆς σειράς «Ἐ ρ ε υ ν α») ἔκδοτικῆς Οἴκου Α. Κ α σ ι γ ὄ ν η Ἀλεξανδρείας. — **Βάσου Χανιώτη :** «Σφουγγαράδες» (ποιήματα) Ἀθήνα 1935, σελ. 32, δρχ. 20 (ξεχωριστὴ ἔκδοσις μὲ διακοσμητικὰ σκίτσα τοῦ ἴδιου). — **Ὀλυμπίας Α. Δρακοπούλου :** «Γραμμὲς ἀπὸ τὴν Ἀβυσσο». Μὲ τὸν τίτλον αὐτὸ ἐξεδόθη ἓνα βιβλίον ὑπὸ τὸν τύπον τῶν ἐπιστολῶν γραμμένων μὲ χαρακτηριστικὴν κομψότητα καὶ ἀβίαστον διηγηματικὴν χάριν. (σελ. 52, δρχ. 25, Ἀθήνα 1935). — **Ζ. Οἰκονόμου :** «Ἀνάγρως» (ποιήματα· φυλλάδιο γ') Ἀθήνα 1935, σελ. 16, δρχ. 20. — **Κώστα Χωρικοῦ :** «Ὁ γῦρος τῆς Ἑλλάδος» (σὲ δεκαεξή ταξίδια· ἐντυπώσεις — περιγραφές) Ἀθήνα 1935 σελ. 620, δρχ. 150. ἔκδοσις ἐξαιρετικὰ ἐπιτελεμένη καὶ πολυτελής μὲ 320 εἰκόνες καὶ χάρτες. ἔκδοσις Ἐ κ δ ο τ ι κ οῦ Οἴκου Ἐ λ ε υ θ ε ρ ο υ δ ᾶ κ η ρ. — **Δώρον Παπάνη :** «Τὸ μοιραῖο ρωμάντζο» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1935, σελ. 80, δρχ. 20. — **Κώστα Καιροφύλλα :** «Οἱ σκλάβοι Χίτοι εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου (1822)» — «Ὁ Φόσκολος καὶ ἡ Ἑλλάς» (Ἀνατυπώματα ἐκ τοῦ «Ἀ ἱ γ α ἰ ο υ» καὶ τῶν «Ἐ λ λ η ν ἱ κ ῶ ν») Ἀθήνα 1935. — **Μαρίνου Σιγούρου :** «Ὁ καλὸς ἄνθρωπος» (Σάτυρα). «Ἐρευνα» Ἀλεξ. 1925

«Νέα Ἐστία» (δεκαπενθήμερο : Πειραιεύς 74.) — **«Τὰ Νέα Γράμματα»** (μηνιαίο : Φυλῆς 192). — **«Κυπριακὰ Γράμματα»** (δεκαπενθήμερο : ὁδὸς Οὐζουνιάν 11, Nicosia Cyprus). — **«Μακεδονικὲς Ἡμέρες»** (μηνιαίο : Ἀετορράχης 31, Θεσσαλονίκη). — **«Revue de Moscou»** (μηνιαίο : 20 Kouknetki Most, Moscou) — **«D r a m a»** (μηνιαίο : 8 Adelphi Terrace, London). — **«Journal de Moscou»** (ἐβδομαδιαία : 11 Boulevard Strastnoi, Moscou). — **«Νεοελληνικά Γράμματα»** (ἐβδομαδιαίο ὄργανο τοῦ ὁμωνύμου ἰδρύματος : Βουλῆς 1). — **«Ἐρευνα»** (μηνιαίο : rue Bourse 8, Alexandrie). — **«Ἐλληνίς»** (μηνιαίο : Μενάνδρου 83). — **«Ἐκδραμικά»** (μηνιαίο : Κοραῆ 7). — **«Νέα Ἡμέρα»** (ἐβδομαδιαία : Πλατεία Καπνικαρέας 8). — **«Μακεδονόπουλο»** (μηνιαίο : Μητροπολίτου Ἰωσήφ 10, Θεσπικὴ). — **«Αἶγιον»** (δίμηνο : Πλουτάρχου 30). — **«L i b r e»** (δίμηνο : Montpellier Herault, France). — **«Παναγιώττια»** (ἐβδομαδιαίο : B. P. 1146, Alexandrie, Egypte). — **«Αἰγυπτιακὸς Ἕλλην»** (μηνιαίο : rue Bourse 8, Alexandrie). — **«Ὁ Ποιμὴν»** (μηνιαίο : Γραφεῖα Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Μυτιλήνη). — **«Ὁ Φίλος τῶν Ζώων»** (μηνιαίο : Πινδάρου 4α). — **«Καλλιφόρνια»** (ἐβδομαδιαία : 226-268 Third St., San Francisco, Calif). — **«Φωνὴ τῆς Χαλκιδικῆς»** (ἐβδομαδιαία : Πολύουρος). — **«A n k a r a»** (ἐβδομαδιαία : Çankiri Caddesi, Ankara) — **«Πάφος»** (μηνιαίο : Ρ. Ο. Β. 22, Κτήμα Παφου, Cyprus) — **«Φύλλα Τέχνης»** (Περιοδικὴ ἔκδοσις : Σκρᾶ 4, Ἡράκλειο - Κρήτης). — **«Δελτίο»** (μηνιαίο : Honduras 4695, B. Aires). — **«Μακεδονία»** (καθημερινὴ ἐφημερίς : Ἐγνατίας 112 Θεσπικὴς). — **«Ἐθνικὴ Νεολαία»** (δεκαπενθήμερο : Μέτλων 2) — **«Παιδικὴ Χαρὰ»** (δεκαπενθήμερο : Εὐριπίδου 6) —

Η ΠΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

PAUL VALERY

ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ

(μετάφραση ΕΛΛΗΣ ΛΑΜΠΡΙΔΗ)

Ἐκυκλοφόρησε καὶ πωλεῖται παντοῦ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ : ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ & ΠΑΥΛΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 66

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

Χρόνος Α'. τεύχος 9 : Νοέμβριος 1935

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ

ΓΙΑ ΝΑ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἐλευθερία στὴ σκέψη πρέπει πρῶτα νὰ ξεφορτώσουμε τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὸ συνειθισμένο θαμπὸ σύννεφο τὶς παραστάσεις πού ἔχουνε συνδεθεῖ μαζί της κι' ἀπὸ τὸ θολὸ ἐνθουσιασμὸ πού σὲ ὠρισμένες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας μᾶς συνεπῆρε ὅταν ἐδιαβάζαμε γιὰ τὴ διεκδικήσῃ της στὴν ἱστορία. Γιατί τὰ συμφραζόμενα εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸν πυρήνα τῆς ἴδιας τῆς ἔννοιας. Κι' ἀκόμα κατάντησε ἡ ἐλευθερία αὐτὴ νὰ γίνει σύνθημα πολιτικὸ καὶ χτυπητὴ σημαία σὲ μερίδες ὅπου τόσο ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τῆς ἔννοια ὥστε ζητώντας τὴ νὰ ξετρέχουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Θὰ ἦταν ἐνδιαφέρουσα ἔρευνα νὰ πάρει κανεὶς ἱστορικὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας στὴ σκέψη, τὴ δυνατοτέτα δηλαδή νὰ στοχάζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπάνω σ' ὅλα τὰ ζητήματα χωρὶς τὶς προκαταλήψεις πού δίνει τὸ ὕλικὸ καὶ πνευματικὸ περιβάλλον καὶ ἡ κοινωνικὴ ἢ ἰδεολογικὴ παράδοση, ἢ καλύτερα νὰ ξεκινήσει ἀπὸ προκαταλήψεις διαφορετικὲς — γιὰ τὸ στοχασμὸς χωρὶς προϋποθέσεις δὲν ὑπάρχει —, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά νὰ ἐξετάσει πῶς ξετυλίχθηκε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, πῶς δηλαδή ἔγινε συνειδητὴ ἀπαίτηση καὶ τί περιεχόμενον εἶχε τούτῃ κάθε φορά. Οἱ δύο ἐξελίξεις αὐτὲς κάθε ἄλλο παρὰ προχώρησαν παράλληλα. Μὲ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἡ ἐλευθερία στὴ σκέψη «ἐτέθηκε»... σὰ θεμελιακὸ δικαίωμα τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ «φυσικὰ φῶτα» πού ἐφώλιαζαν κατὰ προϋπόθεσιν μῆσα σὲ κάθε κρανίον καὶ πού θὰ ἦταν κατὰ φαντασία ὅλα τὰ ἴδια, θ' ἀρκούσαν γιὰ νὰ φέρουνε σὲ ἀρμονία ἀνάμεσό τους τὶς ἀξιώσεις τῶν ἀτόμων πού κατὰ βάση ἦταν ὅλοι λογικοὶ καὶ καλοὶ. Τὰ δεσμὰ πού ἐπρόκειτο νὰ σπᾶσουν ἦταν ὁ θεοκρατισμὸς καὶ ἡ πίστις στὴν ἀπόλυτη μοναρχία καὶ στὴν κληρονομικὴ διαφοροποίηση τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἀμέσως φυσικὰ μῆχαν ἄλλα δεσμὰ. Κανεὶς δὲν ἐσκέφθηκε πῶς ἡ ἐλευθερία εἶναι δικόπο μαχαίρι καὶ πῶς ἂν εἶναι συνεπῆς, χρεωστεῖ νὰ ἐπιτρέψει καὶ κάθε λογῆς ἀντίθετη πίστις καὶ θεωρία. Ὁ ἱστορικὸς ὕλισμός, αὐθαίρετος κληρονόμος τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση καὶ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ τὴν

προϋπόθεσιν τῆς θεμελιακῆς καλωσύνης καὶ ἀρμονίας, καὶ τ' ἀντικατέστησε μὲ τὴν ἄτεγκτη αἰτιοκρατία καὶ τὸν προδιαγραφμένον καθορισμὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀπὸ τὴ μορφή τῆς κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς τους. Συνάμα ἔκλεισε μ' ἓναν πανύψηλον τοῖχο τὴν προοπτικὴ τῆς ἐξέλιξης, καθορίζοντας μιά γιὰ πάντα τὸ τελειωτικὸ στάδιό της, τὴν ἀταξικὴ κοινωνία. Δὲ θέλησε ὅμως νὰ ἐγκαταλείψει τὸ ἀγαπημένον σύνθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ κατέληξε ἔτσι νὰ ἰσχυριστεῖ τὴν παραδοξολογία πῶς ἐλεύθερος εἶναι ὅποιος συμβαδίζει μὲ τὴν αἰτιοκρατία καὶ πιστεύει ἐκεῖνον πού θέλοντας καὶ μὴ θὰ γίνει καὶ πού δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἔρθει. Ἡ σκέψη, ἡ ἀναλυτικὴ διάνοησις, δὲ σταματᾷ μπροστὰ σὲ τίποτα. Μόνον τῆς δέσμευσιν εἶναι οἱ λογικοὶ νόμοι. Μὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲ εἶναι σὲ θέσιν νὰ δώσει δεοντολογικὰ παραγγέλματα. Ἡ οὐσία της εἶναι θεωρητικὴ. Τὸ «πρέπει», τὸ ἀπόλυτον ὅπου σταματᾷ ἡ παρακάτω ἀνάλυσις, τὸ βάζει ἢ θέλησι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀξιολογικὴ ἐκτίμησις, πού δὲν περιέχεται μέσα στὴ φύσιν καὶ τὴν αἰτιοκρατικὴν ἀπορροή. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας ὅτι εἵμασθε τόσο καταπληγμένοι ἀπὸ τὶς ἰκανότητες τῆς διάνοησις, ὥστε δὲν τολμοῦμε νὰ πιστώσουμε τὸ δῦϊσμό τοῦτο καὶ κυττάζουμε νὰ συναγάγομε κανόνες ζωῆς ἀπὸ τὶς γνώσεις πού μᾶς ἔδωσαν τὴν κυριαρχία τῶν φυσικῶν φαινομένων. Κάθε τέτοιον συμπέρασμα εἶναι σόφισμα. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού μιά γνώσις προχωρεῖ στὴν ἐφαρμογή, πού ἐπεμβαίνει ν' ἀλλάξει τὴν ὄψη τῆς γῆς καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, προϋποθέτει μίαν ἐπιταγὴν πού πηγάζει ἀπὸ τὴ θέλησις κ' ἓνα μέτρημα τῆς ἀξίας ὅπου μόνον μπορεῖ νὰ στηριχτεῖ σὲ μίαν ῥητὴν ἢ ὑπονοούμενην συμφωνία καὶ σύμβασις. Ἡ συμφωνία αὐτὴ ριζώνει στὸ ἐνστικτὸ καὶ στὴ φωτισμένη θέλησις. Ἐναπόφευγον συμπέρασμα ἀπ' ὅλα τοῦτα εἶναι πῶς κάθε προσπάθεια γιὰ μεταβολὴ κάνει ἐκκλήσις ὅχι στὸ νοῦ, ἀλλὰ στὸ ἐνστικτο, στὸ πάθος ἢ στὴ θέλησις, μ' ἓνα λόγο στὰ μὴ διανοητικὰ στοιχεῖα — δὲ θέλομε καθόλου μὲ τοῦτο νὰ τὰ χαρακτηρίσομε ὡς

κατώτερα—και ή διανοητική του δικαιολογία είναι ένα έξωτερικό επίχρισμα, ένα είδος χρώσωμα στο χάπι. Ακόμα ή ιδέα δε βρίσκεται σε αναγκαστική σχέση με τα συναισθήματα και τη δράση που υποκινεί. Ένας παραλογισμός μπορεί να κινήσει τους μεγαλύτερους ήρωίσμους και ή αγνότερη ιδεολογία σκληρότητες αφάνταστες. Σημασία έχει ή κατεύθυνση που παίρνει ή θεληματική όρμη και ή συναισθηματική έρμηνεία που δίνουν οι όδηγοί στα υποβλητικά ιδεολογικά συνθήματα. Κι' αυτή πάλι εξαρτάται από τά κοινωνικά, ύλικά, πολιτικά, πνευματικά συμπλέγματα της ιστορικής στιγμής, από την ψυχολογία και τις υποσυνειδητες επιδιώξεις της ομάδας που τὰ ένστερνίζεται και από χίλιους-δυό άλλους παράγοντες που δε θ' αναλύσουμε εδώ πέρα. Μ' ένα λόγο, δεν υπάρχει εξίσωσης, ούτε βέβαιη πρόβλεψη για τὰ πρακτικά αποτελέσματα μιας δεδομένης «ιδέας».

“Αν ή έλευθερία στη σκέψη μπορούσε να περιοριστεί στην καθαρή θεωρητική της μορφή, στην έκθεση, λογική ανάλυση, επιχειρηματολογία, κλπ. καμιά κοινωνία και κανένα καθεστώς δε θα είχε αντίρρηση να την υποστηρίξει απόλυτα. Αλλά ο άνθρωπος είναι ένα σύνολο και δεν μπορείς να τον χωρίσεις σε πρακτικό και θεωρητικό μέρος· και μάλιστα, αν γινότανε τουτό, μπορούμε να πούμε πως κανένας σχεδόν δε θάδειχνε ενδιαφέρον για διανοητικά ζητήματα. Κάτω από τη φαιά ουσία ένεδρεύει όλοένα το ένστιχτο, ή όρμη για ζωή και για δύναμη, και μεταμορφώνει τὰ διανοητικά περιεχόμενα σε μέσα κυριαρχίας· κ' έτσι ή εφαρμογή κατατάει πιο σπουδαία από τη γνώση και κατευθύνεται από ελατήρια ξένα προς αυτή. Μπορούμε να πούμε πως κάθε ιδέα φέρνει μαζί της και το συναισθηματικό και θεληματικό χρωματισμό της ιδιοσυγκρασίας εκείνου που την έγέννησε· μα γρήγορα ξεμακραίνει απ' αυτόν σαν το παιδί από το γονιό του και ζει τη δική της ζωή, που κι' αυτή σε χίλιες διακλαδώσεις άλλοιωνται μέσα στην ψυχή όσων την ακολουθούν. Ο καθένας μας δεν είναι δεχτικός για όλες τις ιδέες και τις θεωρίες, παρά για έναν περιορισμένο αριθμό που μπορεί ν' ανταποκριθεί στις βαθύτερες, υποσυνειδητες βουλευτικές του τάσεις ή να ένωθεί χημικά μαζί τους και ν' αποτελέσει ένα οργανικό σύνολο. Γι' αυτό σωστά είπώθηκε πως δε θέλομε αυτό που παραδεχόμαστε, αλλά πιστεύομε αυτό που θέλομε. Κι' από τουτό έπεται ακόμα πως πολύ σπάνια θά βρούμε στην ιστορία ένα ιδεολογικό κίνημα που απευθύνεται αποκλειστικά στο λογικό του ανθρώπου, που προσπαθεί να πείσει με αντικειμενικά επιχειρήματα και συλλογισμούς. Κάθε ιδεολογική κατεύθυνση τείνει να εξαπλωθεί, ν' αποχτήσει όπαδούς, να διαμορφώσει άλλως τη ζωή· μ' ένα λόγο, να γίνει δράση και πραγματικότητα. Όλα τὰ μέσα της είναι καλά: σοφιστεία, συνειδητή ή άσυνειδητή διαστρόφη των πραγμάτων, γελοιοποίηση της αντίθετης ιδέας, υποκίνηση κάθε πάθους, και τέλος βία. Αν πρέ-

πει να γίνεται τουτό και τί αποτελέσματα φέρνει, δεν μπορούμε να το εξετάσουμε εδώ· ως υπο δηλώσαμε μόνο πως θεωρούμε όχι μόνο ανήθικο, αλλά και σφαλερό και άπραγματοποίητο ότι «ό σκοπός καθαγιάζει τὰ μέσα». Το αντίθετο τὰ μέσα δίνουνε το χαρακτήρα τους στο σκοπό, γιατί κάθε πράξη αφήνει ατέλειωτες άπηχήσεις και τ' αποτελέσματά της είναι άμέτρητα· κι' ότι έρθει ύστερότερα δεν μπορεί να μην είναι ως ένα σημείο συνέπεια του προηγούμενου, Έλευθερία λοιπόν στη σκέψη συνεπάγεται και έλευθερία στην πράξη· και αν είτανε ειλικρινείς, αυτό θα ζητούσανε όσοι τη διεκδικούνε και διαμαρτύρονται με αγανάκτηση για τὰ δεσμά που επιβάλλονται στο λόγο. Μα τούτη είναι αυτονόητο πως δεν μπορεί να υπάρξει απόλυτα, άλλως κανένα κοινωνικό σύνολο δεν μπορεί να μείνει οργανωμένο. Κι' έπειτα είναι φανερό πως νωρίς ή άργά, όταν το ιδεολογικό κίνημα που διεκδικούσε την έλευθερία μπορεί να επιβληθεί και πρακτικά, δε θα επιτρέψει κι' αυτό με τη σειρά του καμιάν έλευθερία, αλλά θα μεταχειριστεί όλα τὰ μέσα της βίας για να υποτάξει και τις παλιές θεωρίες που του έδυσκόλεψαν το δρόμο του και όποια τυχόν καινούργια ξεπεταχτεί μπροστά του. Στην εποχή μας αυτά τὰ πράγματα έπρεπε πιά να είναι ξεκαθαρισμένα και είναι ν' άπορεί κανείς πως, όχι ή μεγάλη μάζα, μα τουλάχιστο οι άρχηγοί, μπορούνε άκύμα με ειλικρίνεια να επικαλούνται το ιερό δικαίωμα της έλευθερίας στη σκέψη. Σε μιά συζήτηση, χρόνια τώρα, μ' έναν πολύ σπουδασμένο υπερασπιστή του ιστορικού ύλισμου, του έφερα τις αντιρρήσεις μου, λέγοντάς του πως αν αλήθεια πρέπει ή σκέψη να είναι έλευθερη, χρεωστούν ν' αφήσουν τον καθένα να πιστεύει ό,τι θέλει, το Βούδα, τη μετεμψύχωση, το άστρικό σώμα, τη θεοκρατία, ό,τι του κατεβεί. Χαμογέλασε πονηρά και μου είπε: «Αμα επικρατήσομε, θα σάς κάνω τη χάρη να σάς χαρακτηρίσω όχι έχθρά, αλλά μόνο ανεπιθύμητη· έγώ μόνος μου θα σάς συνοδέψω ως το βαπόρι της έξορίας». Που θα πει πως είχε τέλεια συνείδηση ότι δεν έζητούσε έλευθερία παρά την κατάλληλη άτμόσφαιρα για νάβρει ή δική του ιδεολογική κατεύθυνση τη δυνατότητα να εξαπλωθεί και να επικρατήσει.

Από τὰ προηγούμενα σα να φαίνεται πως βρίσκομε δικαιολογημένη την έπιβολή της βίας όταν πρόκειται να έμποδιστεί μιά ιδέα που δυνατό να όδηγήσει σε πράξη αντίθετη προς την κοινωνική, πολιτική ή θρησκευτική, κλπ. όργάνωση που επικρατεί σε μιά δεδομένη ιστορική στιγμή. Τουτό δεν είναι αλήθεια. Γιατί όποιος παραδέχεται ή βία σαν τελευταία ένσταση, αναγκαστικά θα δώσει δικιο και στους αντίθετους αν υποθέσομε ότι μιά δεδομένη στιγμή αποχτούνε μιάν υπεροπλία είτε σε αριθμό όπαδών, είτε σε μηχανικά μέσα. Όποιος παραδέχεται κάτι τέτοιο, άπαρνιέται μόνος του κάθε πνευματική ζωή και γίνεται έρμαιο και υποστηρικτής συ-

νάμα κάθε άδικίας, κάθε de facto επικράτησης.

Η αλήθεια είναι πως μέσα και στον πιο ξεπεσμένον άνθρωπο υπάρχει μιά σπίθα ανεξάρτητου πνεύματος, ένα ήθικό κριτήριο, μιά αξιολογική εκτίμηση πέρα από το όφελμιστικό ζύγισμα. Η σπίθα τούτη τείνει πάντα και παντού ν' άρνηθεί όλο τον έξωτερικό κόσμο και τη δύναμή του, τείνει να «θέσει» τήν αυτονομία του πνεύματος και να ύψωθεί πάνω από τις συμπτωματικότητες. Αλλιώς δε θα μπορούσε να εξηγηθεί πως και οι πιο εξαγριωμένοι και δυνατοί τύρανοι, και οι συνειδήσεις που δεν έγνώρισαν ποτέ τον ένδοιασμό ή την τύψη, αισθάνονται την ανάγκη να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους, κάνοντας έκκληση στο δικιο, τον ανθρωπισμό, τη φωνή του Θεού κλπ., κριτήρια όλα ταύτα άνίσχυρα μπροστά στο πλήθος των μισοθρόνων τους και στον τρόπο που ένέπνεαν. Η ύποκρισία τούτη είναι άκριβώς ένας φόρος σεβασμού και μιά αναγνώριση για τήν ύπαρξη του πνευματικού κέντρου του ανθρώπου.

“Αν, όπως είπαμε, κάθε ιδέα και κάθε σκέψη συνδέεται με το συναισθημα και με τη βούληση, και κατανιάει το κάτω-κάτω όργανο συνειδητών ή υποσυνειδητών τάσεων της ζωής, υπάρχουν όμως λογιά-λογιά επίπεδα, όπου ή σύνδεση τούτη είναι στενότερη ή χαλαρότερη, και το πνευματικό περιεχόμενο έχει βαθμούς καθαρότητας που φτάνουν σε τέτοιο ξελαγάρισμα, όπου μπορεί κανείς να είπει πως το πνεύμα ένίκησε τη ζωή και την έβιασε να έξυπηρετήσει τους σκοπούς του. Είναι κι' αυτό χαρακτηριστικό γνώρισμα για την άποσύνθεση του καιρού μας ότι επάψαμε ν' αναγνωρίζομε τέτοια επίπεδα και διαβλέπομε την ίδια όφελμιστική και ζωική τάση στις μηχανογραφίες του τελευταίου κομματάρχη και στην άνιδιοτελή εργασία ενός μεγάλου φιλοσόφου. Κι' όμως είναι φανερό πως όσους βαθμούς να πούμε είναι πιο άπομακρυσμένη ή ιδέα από την άμεση πρακτική επιδίωξη, κι' όσο καθαρότερα είναι τὰ ελατήρια εκείνων που στη δουλεύουνε, τόσο λιγότερο πρέπει να χει έξουσία άπάνω τους ή έξωτερική ύλική βία· και πραγματικά τόσο λιγότερο μπορεί να την πιέσει και να την εξαφανίσει. Είναι ακόμα παρατηρημένο πως όλες οι εποχές που συμβατικά όνομάζομε πολιτισμένες, έδωσαν σχετικά μεγάλη έλευθερία στη σκέψη. Σε όλες τις πολιτείες της αρχαίας Ελλάδας, έξόν από τη Σπάρτη, μπορούσε κανείς σχεδόν να πει και να κηρύξει ό,τι ήθελε. Υπήρχαν μόνο ώρισμένα ιερά και όσια που δεν έπρεπε ν' άγγιχτούν, μα που για τους περισσότερους δεν αποτελούσαν παρά τυπικά, σκιώδη πλαίσια που άνετα μπορούσαν να κινηθούν ανάμεσό τους, και που με τόσο περισσότερη προσοχή τὰ προφύλαγαν, όσο ήταν εύλογο να τριφτούν. Τὰ παραδείγματα του Άναξαγόρα και του Σωκράτη δεν άποδείχνουν άλλο τίποτα παρά με πόση όξύτητα μυρίστηκαν οι Άθηναίοι τον κίνδυνο να συνδεθεί ή θεωρία

με την πολιτική δράση στον ένα και πόσο κακό γούστο πρόδινε ή εικονοκλαστική προκλητικότητα του άλλου. Γιατί ως για το περιεχόμενο οι σοφιστές είχαν πει πολύ τολμηρότερα πράματα. Πρέπει ακόμα να παρατηρήσομε πως όσο πιο γερά είναι θεμελιωμένη μιά παράδοση κοινωνικής όργάνωσης, όσο πιο άτόφιο δημιούργημα είναι της υποσυνειδητης έξωλογικής ζωής του λαού, όσο μεγαλύτερη ένότητα και πληρέστερη διάρθρωση υπάρχει, τόσο πιο ακίνδυνη είναι ή σκέψη και τόσο εύκολότερα την άνέχονται. Έτσι εξηγείται γιατί στη σημερινή Άγγλία υπάρχει σχεδόν απόλυτη έλευθερία. Οι φόρμες της ζωής είναι τόσο ριζωμένες μέσα τους που μπορεί μεν ο καθένας να στήσει ένα σκαμνι στο Χάιντ Πάρκ και ν' άραδιάσει ό,τι του κατεβεί, αλλά ο άρχηγός του εργατικού κόμματος, όταν πήρε την πιο συντριπτική πλειοψηφία, έφόρεσε την άλλη μέρα το ψηλό του καπέλλο και πήγε να υποβάλει τον προγραμματικό του λόγο στο βασιλέα. Το αντίστοιχο μειονέκτημα στην κατάσταση αυτή, που από πολλές άποψεις δεν μπορεί να μη φανεί ιδανική, είναι πως ή διανόηση λίγο-πολύ δε θεωρείται «σοβαρό πράμα». Οι άνώτερες κοινωνικές τάξεις έχουν μιά έμφυτη άποστροφή προς την έντονη πνευματική εργασία και ο διανοούμενος που «έφτασε» είναι πάντα κάπως αξιοπερίεργος και περιμένουν όλοι να δειχτεί «διασκεδαστικός». Αντίθετα, στους λαούς που δεν έχουνε ακόμα ενιαία πολιτική παράδοση και ίσως τους λείπει και βασικά το πολιτικό και κοινωνικό ένστιχτο, κυτάζουνε τον διανοούμενο από τη μιά μεριά με δέος κι' από την άλλη με καχυποψία. Η καινούργια ιδέα παραλαβαίνεται ώμη, και πολλοί φαντάζονται πως με την εφαρμογή της θα ξαναφτιαχτεί σύρριζα ή ανθρώπινη ζωή, ένω άλλοι τη θεωρούνε βλασφημία και δε νομίζουν ούτε την ποινή του θανάτου άρκετή για τιμωρία της. Δεν υπάρχει ή δύναμη που θα συγκεράσει τη θεωρία με τους θεσμούς που υπάρχουν και θ' άντισκόψει την καταλυτική της δύναμη. Κι' έτσι εξηγείται ή παραδοξότητα πως οι λαοί που θεοποιούν τους θεσμούς, τους μεταβάλλουνε και πολύ ταχύτερα από τους άλλους. Κάθε τι που λέει ο διανοούμενος, το παίρνουνε πολύ στα σοβαρά, το συζητούν, αν και πολλές φορές τους λείπουν οι προϋποθέσεις για να το καταλάβουν, και ή ένθουσίαζονται ή το αναθεματίζουν· δε χαμογελούν ποτέ. Έπειδή όμως τὰ παίρνουν όλα τοις μετρητοίς, δεν τους επηρεάζει ούτε το ύφος, ούτε το καλλιεργημένο μυαλό, ούτε ή γενική εκείνη άτμόσφαιρα που ξεχωρίζει το άνώτερο διανοητικό επίπεδο από τη σχολαστική προσκόλληση σε μιά ξένη θεωρία, παρά μόνο το ξερό περιεχόμενο. Σε τέτοιους λαούς το πιο άθώο παιγνίδισμα του νού μπορεί να πάρεξηγηθεί θανάσιμα. Τέλος, από την έλλειψη των κριτηρίων, αναθέτουνε τη διαβάθμιση των ιδεών στο Κράτος. Κ' έτσι, ένω καθώς ξέρουμε, ή πορεία του πολιτισμού συνίσταται άκριβώς στο να χαλαρώσει τη δέσμευση του πνεύματος και ν' αφή-

σει πολλά επίπεδα ενέργειας έξω από την αλύγιστη, τελετουργική να πουμε ρύθμιση της κάθε λεπτομέρειας, παρατηρούμε από το τέλος του 19ου αιώνα, και κυρίως με την επίδραση της Γερμανίας του Βίμαρκ, μίαν επιστροφή προς την ένοποιήση. Το κράτος άπορροφά σιγά-σιγά μέσα στη σφαίρα της ενέργειάς του όλες τις κοινωνικές και πνευματικές έκδηλώσεις: Παιδεία, καλύτερη και ιδίως άνωτερη, που όμως στο Μεσαίωνα είχε τέλεια και διεθνή όργάνωση, καλλιτεχνία, θέατρο, Ακαδημίες. Λογική συνέπεια της κατεύθυνση αυτής είναι ή παντοκρατορία των δικτατορικών καθεστώτων σε όλα τα πνευματικά ζητήματα : ούτε ένα βιβλίο να μην μπορεί να τυπωθεί, ούτε μία καλλιτεχνική έκθεση να όργανωθεί, ούτε μία έφημερίδα να βγει χωρίς την έγκριση του Κράτους ή καλύτερα χωρίς να είναι όργανό του.

Η κατάσταση όμως αυτή είναι άφύσικη κι' αντιφατική. Το Κράτος είναι μία συνισταμένη ώρισμένων δυνάμεων, εκπροσωπεί τη γενική θέληση σε μορφή συμπυκνωμένη κι' ευκολώτερη στο χειρισμό. Η άποστολή του είναι πραχτική. Βέβαια, από την ώρα που μία κοινωνική ομάδα σχηματίζει έτσι το έκτελεστικό της όργανο και του αναθέσει τη διεκπεραίωση και τό διακανονισμό πολλών ένδοκοινωνικών σχέσεων, το όργανο αυτό παίρνει μίαν αυτότελεια και μιά ρυθμιστική λειτουργία, κι' αλλάζει ή άμοιβαία σχέση του με την ομάδα. Μά πάντα υποτίθεται πως αυτήνη έκφράζει. Σε άλλο επίπεδο το ίδιο κάνει κι' ή διανοητική ζωή. Μά ακριβώς σε άλλο επίπεδο. Και ή διαφορά αυτή είναι άγεφύρωτη και άπεράντη. Κ' ένω στα πραχτικά, οικονομικά, νομικά ζητήματα όχι μόνο όλοι άναγνωρίζουν, μά και εύχονται να έπεκταθεί ή επέμβαση και ή δικαιοδοσία του Κράτους, που μπορεί σιγά-σιγά με όλοένα καλύτερη όργάνωση να είδικευτεί τέλεια, στην πνευματική ζωή με την πλατύτερη σημασία της είναι τουτό άδύνατο. "Αν δέν ήτανε τραγικό για την ανθρώπινη τύχη των έργων της ιδέας, θα προκαλούσε άβάσταχτα γέλια ή άξίωση του ένθικοσοσιαλισμού να καθορίσει ποιά έπιστήμη, πο.ά φιλοσοφία, κι' άκόμα ποιά μουσική είναι καλή και ποιά όχι. Άλλο τόσο άστεία είναι ή στρεψοδικία με την όποία τά Σοβιετ διεκδικούν τον Τολστόη σαν πρόδρομό τους, από φόβο μπροστά στην άξια που άναγνωρίστηκε παγκόσμια. Δέν είναι δέ και άπίθανον να λάβουν τον ίδιο χαρακτηρισμό κι' ό Σαίξπηρ ή ό Ντεκάρτ. Βέβαια, βίαια μέτρα μπορούνε πάντα να εφαρμοστούν. Άλλά μία ιδέα δέν πεθαίνει άν κοπούνε μερικά κεφάλια κι' άν άπαγορευτούν μερικά βιβλία. Η καταδίωξη δέν είναι έπιχείρημα: έχει μάλιστα παρατηρηθεί άνέκαθεν στην ιστορία πως τό αντίθετο θεριεύει τη διάδοσή της. Και μόνο ή έξάπλωση του Χριστιανισμού θά ήταν άρκετό παράδειγμα. Έναν πρόσκαιρο μαρασμό μπορεί βέβαια να ύποστει ή πνευματική έκδήλωση, γιατί όπως και κάθε άλλη φυσιολογική λειτουργία τρανεύει κι' αυτή με την άσκηση. Άλλά ή βαθύτερη πίστη μας εί-

ναι πως ή πνευματική ζωή δέν είναι ακριβώς μόνο φυσιολογική λειτουργία, παρά έχει μεταφυσικό χαρακτήρα, όπου τά γνωρίσματά του άντιστρατεύονται σε πολλά σημεία τους φυσικούς νόμους. "Όχι, από την πολιτική καταδίωξη δέν έχει να φοβηθεί βαθύ κίνδυνο ή πνευματική ζωή. Οί άληθινοί εργάτες του πνεύματος μπορεί βέβαια να γανακτούν και να διαμαρτύρονται σαν άνθρωποι για την άδικη επέμβαση της βίας: μπορεί άκόμα να πονούν για τό περιορισμό της επίδρασής τους κι' ό πόνος αυτός θα είναι φαντάζομαι ό όξύτερος. Άλλά όσοι είναι γνήσιοι και άδοιοι δέ θα παραγνωρίσουν ότι ή ποσότητα, και οι έξωτερικές έπιτυχίες είναι παράγων δευτερότερος στην πραγματική έπιβολή του πνεύματος.

Στην ταραγμένη έποχή όπου ζούμε άλλος είναι ό μεγαλύτερος κίνυνος : ή διάπλαση της νέας γενεάς. Στα δικτατορικά καθεστώτα έχει γίνει τώρα τελευταία μιά άπότομη διακοπή της πνευματικής συνοχής της νεολαίας με όλη την προηγούμενη πνευματική παράδοση. Οί νέοι μεγαλώνουν κάτω από την ύποβλητική επανάληψη πολιτικών συνθημάτων που παρουσιάζονται σαν πνευματικά θέσφατα και έμφυτες άλήθειες: ή ιστορία διαστρέφεται, τά δημιουργήματα του παρελθόντος ή μένουν άγνωστα ή παρουσιάζονται άλλοιωμένα σε άπίστευτο βαθμό. Ό νοός του παιδιού και του νέου δέν αύξάνει άνάμεσα στην πολυποίκιλη άλληλοεπίδραση διαφορετικών τάσεων και άποκλείεται από τό να σχηματίσει την προσωπική εξίσωση που θά τον κάνει πραγματική πνευματική μονάδα. Θ' άπαντήσουν πόλλοι πως για τους περισσότερους ή έλευθερία αυτή στην ανάπτυξη και ή έλλειψη σταθερού προσανατολισμού δημιουργούσαν άληθινό χάος: άλλα μόνο από τό χάος μπορεί τά ξεπεταχτεί κόσμος πραγματικός, κι' όχι από την άψυχη παράταξη μηχανικών κι' άπαράλληλων στοιχείων. Γιατί μηχανική έντελώς είναι ή σημερινή μόρφωση στα δικτατορικά καθεστώτα. Πνευματική όμως ζωή χωρίς παράδοση είναι άδύνατο να δημιουργηθεί. Ένα εργοστάσιο μπορεί να κουρδιστεί από τη μία μέρα στην άλλη, άλλα όχι μία λογοτεχνία, μιά συντροφιά μουσικών και ζωγράφων, μιά φιλοσοφική σχολή. Οί νεότευκτες Ακαδημίες, τά Πανεπιστήμια και οι βιβλιοθήκες που ξεφύτρωσαν σά μανιτάρια στη Σοβιετία και στην Τουρκία, τά διάφορα ίνστιτούτα φασιστικής ή ένθικοσοσιαλιστικής κουλτούρας, ή όπως άλλως τά λένε, είναι πάρωδιες ιδρυμάτων, έξδν όπου μεταχειρίστηκαν παλιότερες πνευματικές δυνάμεις σαν προζύμι της νέας φουρνιάς. "Έτσι ό σημερινός νέος μεγάλωνει χωρίς τις προϋποθέσεις που είχε άλλοτε, και όστις φριχότερες έποχές του κατάπιεσμου, να γνωρίσει κι' άλλους κόσμους, ν' άμφιβάλλει και να πονέσει, ν' άγωνιστεί για να κατακτήσει τον έσωτερικό του κόσμο. Η άπορία, ή άμφιβολία και ή άγωνία, οι μεγάλες νερομάνες της γνώσης και της πνευματικής ζωής, έχουνε στερήσει στα δόντια του νέου δέν τρίζουν παρά τά ξερά χαλκία των

έτοιμων λύσεων, των χτυπητών συνθημάτων, των ύποβλητικών, άποκοιμιστικών συμβόλων(slogan). Του λείπουν οι έννοιες για ν' άφομοιώσει τά περασμένα άριστουργήματα, τά διανοητικά πλαίσια για να κάτανοήσει τους περασμένους ιδεάτους άγώνες, για να χαρακτηρίσει την έποχή του. "Όσο κι' άν φαίνεται παραδοξολογία, μπορεί κανείς να ίσχυριστεί πως ή κατεύθυνση όλων των δικτατορικών καθεστώτων, κ' εκείνων άκόμα που μάχονται θανάσιμα τον κομμουνισμό, πηγάζει από την ύλιστική και μηχανιστική αντίληψη του ανθρώπου: από την πίστη πως μιά ιδεολογία φτιάνεται και φοριέται σαν έτοιμο κοστούμι, και πως με κρατική διάταγή μπορούνε όλοι οι πολίτες να τό φορέσουν, από την παραγνώριση της όργανικής ουσίας του πνεύματος, των νόμων που τό κυβερνούν, των προϋποθέσεων κάτω από τις όποιες μπορεί να βλαστήσει. Μπροστά στο φοβερό τουτό κίνδυνο του πνεύματος, φαίνεται έλαφρό παιγνίδι ή παντοκρατορία της εκκλησίας στο Μεσαίωνα. Μ'όλη την τυραννία που έξασκουσε, ή εκκλησία ήταν τουλάχιστο πάντα μιά πνευματική αρχή, κ'οι αντίπαλοί της άκόμα την άναγνώριζαν για τέτοια.

Οί μυστικοί κ' οι άλχημιστές του Μεσαίωνα, που παρασταίνουν τους δυό κλάδους προς τους όποιους κατευθύνθηκε ή άνεξάρτητη πνευματική ζωή, πάσκιζαν πάντα ν' άποδείξουν πως τά συμπεράσματά τους δέν πήγαιναν κόντρα στα διδάγματα της εκκλησίας: και τό πίστευαν με άγαθή συνείδηση. Μέσα στα μοναστήρια μπορούσαν πολλοί ν' άφιερωθούν σε δικές τους μελέτες, άνεπήραστοι από τη βιοπάλη και τον καθημερινό φόβο της έρευνας: τέλος όστις αύλές δυνατών πριγκίπων που δέν πολυλογάριαζαν τον Πάπα και στα μεγάλα Πανεπιστήμια άνεξάρτητων μοναχικών ταγμάτων έβρισκαν καταφύγιο και τα πιό άνυπόταχτα πνεύματα. Σήμερα τό κράτος—μιλώ πάντα για τό δικτατορικό κράτος, όπως κι' άν όνομάζεται—άπλώνει σαν τεράστιο χταπόδι τά μύρια πλοκάμια του ως την καρδιά, τους νεφρούς, τό στόμα και την πέenna κάθε πνευματικού ανθρώπου. Τ' άμόρφωτα όργανά τους, είτε τσεκίστες είτε μελανοχίτωνες, ξένα προς κάθε πνευματική αρχή, ψάχνουνε τά χαρτιά των διανοουμένων και τους ξυλοφορτώνουνε σαδιστικά. Κι' άθελά σου σε πιάνει άπελπισία και φωνάζεις : Τί θ' άπογίνει; Τί μπορεί να γίνει; Τί πρέπει να γίνει;

Μιά περιοχή πνευματικής εργασίας που αιώνας τώρα έχει ξεφύγει από κάθε έξωτερική επέμβαση και που σεβάστηκαν κ' οι αυστηρότερες δικτατορίες, είναι ή έπιστήμη με τη στενότερη έννοια, δηλ. οι φυσικές, βιολογικές, μηχανικές κ' εφαρμοσμένες έπιστήμες. Τά ιδρύματά της είναι άνεξάρτητα, διαθέτονται χρήματα για τις έρευνές της, και ή εκτίμηση της άξίας ενός έπιστήμονα έξαρτάται σχεδόν μόνο από τους συναδέλφους

Τά πιό άνόμια καθεστώτα περηφανεύονται για τά πειράματά τους και προβάλλουνε σαν τιμη-

τικό τίτλο την ύποστήριξη που παρέχουν στην έπιστήμη. Τis αίτιες του φαινομένου αυτού δέν μπορούμε εδώ να τις αναλύσομε, μ' όλο τό ενδιαφέρον που θά είχε. Μά φαίνεται κοντολογής πως είναι τρεις, πρώτο πως δέν καταλαβαίνουν οι πολιτικοί άρχηγοί περί τίνας πρόκειται, και φοβρύνται να χαρακτηριστούν για βάρβαροι άν την καταδιώξουν: δεύτερο ή μασσωνική άλληλεγγύη των διεθνών έπιστημονικών κύκλων μεταξύ τους: και τρίτο τα καταπληχτικά χεροπιαστά άπογελέσματα που και ή πιό άσήμαντη άνακάλυψη ή διαπίστωση μπορεί να έπιφέρει, και έπιφέρει κάθε τόσο. Αντίθετα οι πνευματικές έπιστήμες, επειδή εργάζονται με έννοιες που λίγο πολύ έχουνε και τρεχούμενη σημασία, δίνουν την έντύπωση πως είναι προσίτες στον καθένα: ύστερα ή επίδρασή τους είναι πιό άμεση: τέλος οι ίδιοι οι εργάτες τους παρασύρθησαν συχνά ως τά τώρα από τη δίψα της πλειταίας και λαϊκής επίδρασης, κ' έδωσαν έτσι λαβή σε πολυάριθμες παρεξηγήσεις. "Έξω απ' αυτές, επειδή οι πνευματικές έπιστήμες άγγίζονε όλόκληρο τον άνθρωπο, δέν μπορούν να μείνουν άπομονωμένες από τη ζωή, και ν' άποτραβηχτούνε στα εργαστήρια και τις βιβλιοθήκες. Οί διαφορές τους δέν είναι διαφορές στη γνώση και στη θεωρία, μά κατεβαίνουν ως τις ρίζες της πνευματικής ιδιοσυγκρασίας, και συγκλονίζουν έρριζα όλα τά πάθη, τις επιδιώξεις και τις όρμες. Παρατηρούμε άκόμα, ιδίως τά τελευταία τούτα χρόνια, πως οι διανοούμενοι θέλησαν οι ίδιοι να δοκιμάσουν τη δύναμη και την έπαλήθευση της θεωρίας τους: κατέβηκαν στο στίβο της πραχτικής ενέργειας, έλαβαν θέση σε όλα τά τρεχούμενα ζητήματα, έξέφρασαν γνώμη για όλα τά γεγονότα της στιγμής, μ'ένα λόγο, λίγο-πολύ εκαναν πολιτική, με την εύρύτερη φυσικά έννοια. Άλλά χωρίς να τό καταλάβουν, έξέθεσαν έτσι την πνευματική τους έκδήλωση στον πολιτικόν άγώνα και σ' όλα τά μέσα, θεμιτά ή άθέμιτα, που μεταχειρίζεται τοτότος: παράτησαν δηλαδή τά άπόλυτα κριτήρια τους και δέχτηκαν να ζυγιαστούν με τά μέτρα της πολιτικής δράσης. Κι' αυτά είναι πάντα, φανερά ή κρυφά, ή βίαιη έπικράτηση. Καπάντησε να διεκδικούνε την έλευθερία της σκέψης για τον κάθε φουκαρά που σπάζει ένα τζάμι και φωνάζει «ζήτω ό δεινά» ή «κάτω ό τάδε» και να σχίζονε τά ίμάτιά τους όταν ό χωροφύλακας τον πιάνει από τον γιακά. Γιατί να μη δοθεί τότε έλευθερία και για τις πολιτικές δολοφωνίες ή τις δυναμιστικές άπόπειρες; "Όχι, σε τέτοιες περιστάσεις μπορεί να διαμαρτυρηθεί κανείς μόνο για άσυγχρόνιστα ή άντικοινοβουλειατικά ή δέν ξέρω τι άλλα πολιτικά μέσα, όχι για προσβολή στην έλευθερία της σκέψης. "Όποιος κάνει πολιτική, πρέπει να δεχτεί και τις πιθανότητες του πολιτικού άγώνα, κι' άν το γουστάρει να κατεβεί και στο πεζοδρόμιο: άλλα να μην όχυρώνεται με την πρώτη σκουντιά που θά φάει, πίσω από τό δικαίωμα της έλευθερίας της σκέψης, που άνήκει σ' άλλο επίπεδο,

νά μή μιξοκλαίει επαναλαβαίνοντας τή λέξη διανοούμενος.

Μ' ένα λόγο, έξόν από τούς άλλους κινδύνους που διατρέχει στην εποχή μας τὸ πνεῦμα, κινδυνεύει κι' από τούς ἴδιους ὁπαδούς του, πού τὸ ἔκαμαν ὄπλο καὶ ὄργανο γιά ξένες πρὸς αὐτὸ ἐπιδιώξεις, κινδυνεύει ἀπὸ τούς νόθους ἐργάτες του πού βρίσκονται μὲ τὸ ἕνα πόδι σ' ἕναν κόσμο καὶ μὲ τὸ ἄλλο σ' ἕναν ἄλλο καὶ καταφεύγουν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά ὅταν τὰ σύννεφα πυκνώνουν ἀπὸ τὴν ἄλλη. Κινδυνεύει ἀκόμα ἀπὸ τὴ σύγχυση τινῶν ἐννοῶν στὴν ἐποχή μας κι' ἀπὸ τὴ δικαιολογημένη ὡς ἕνα σημεῖο ἀπληστία τοῦ στοχαζομένου ἀνθρώπου, πού βλέποντας πόσο σχετικὰ ἀκατάριστοι διανοητικά εἶναι οἱ κυβερνήτες τῶν λαῶν, στοχάζονται πῶς θὰ μπορούσαν αὐτοὶ νὰ τὰ καταφέρουν καλύτερα μὲ τὴ γενικότερη καὶ καθολικότερη ἐποπτεία ποῦ νομίζουν πῶς ἔχουν καὶ ἔχουν πραγματικά σὲ πολλὰς περιπτώσεις. Φταίει σὲ τοῦτο καὶ ἡ ὑπερτίμηση τῆς ἀναλυτικῆς διανόησης πού ἀναπτύχθηκε μονόπλευρα καὶ πού παραγνωρίζει τὴν ἀνυπολόγιστη βαρύτητα τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς ζωῆς. Δὲν ἐστοχάστηκαν οἱ διανοούμενοι πῶς ὄλα πληρώνονται στὸν κόσμο τοῦτο, καὶ, πῶς μιὰ ὑπερτροφία τῆς θεωρητικῆς ἐνατένισης καὶ τοῦ ἐρευνητικοῦ νοῦ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἰσοζυγιαστεῖ ἀπὸ μιὰν ἀντίστοιχη ἀδυναμία τῆς δραστητικῆς βούλησης, καὶ ὅτι οἱ διασταγμοίτης λεπτομερειακῆς ἀνάλυσης ἀντιστρατεύονται τὸ σίγουρο ἔνστιχτο πού δὲ γενικεύει, ἀλλὰ βρίσκει διαισθητικά τὸ σίγουρο δρόμο πού ταιριάζει σὲ τούτη καὶ μόνο τούτη τὴ συγκεκριμένη περίπτωση. Δὲν ἐσκέφτηκαν τέλος πῶς ὁ δρόμος τοῦ πνεύματος κι' ὁ δρόμος τῆς βίας τέμνονται ἴσως μιὰ φορά στὰ χίλια χρόνια, ἀλλὰ συνήθως ἀπομακρύνονται σὰν τὶς πλευρὲς μιᾶς γωνίας, κι' ὅτι κατεβαίνοντας στὰ πεζοδρόμια (εἶναι ἡ φράση τῆς μόδας) ἔπαιξαν κ' ἔχασαν τὴν πιθανότητα τῆς διήθησης καὶ τῆς ἀχτινοβολίας τῆς ιδέας τους.

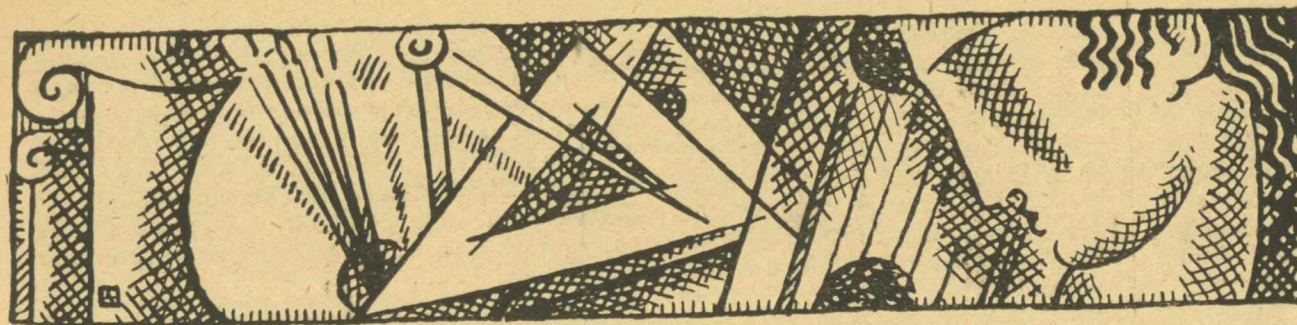
Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ σκέψη ἔχουνε μιὰ μόνη πιθανότητα ν' ἀναχτήσουνε τὴν ἐλευθερία τους, ἐκεῖ πού τὴν ἔχασαν· γιὰτὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμα λαοὶ καὶ περιβάλλοντα ὅπου ζοῦνε κάπως αὐτόνομα. Ν' ἀποτραβηχτοῦν. Νάβρουνε τὸ φυσικό τους ἐπίπεδο τῆς ἐλεύθερης δημιουργίας καὶ νὰ καλλιεργήσουν ὄχι τὴν ποσοτικὴ ἐπίδραση στὶς μάζες, μὲ νεροουλιασμένες, ἐκλαίκευμένες θεωρίες, ἀλλὰ τὴν ἐντατικὴ ποιότητα καὶ τὴν κάθετη πρόοδο σὲ ὕψος. Συνάμα νὰ συσσωματωθοῦν οἱ ἐργάτες τοῦ πνεύματος καὶ ν' ἀναγνωρίσουνε μεταξὺ τους τὴν ἀλληλεγγύη πού δίνει ὄχι ἡ ἴδια θεωρία, πού κατάντησε νὰ

σημαίνει ἡ ἴδια πολιτικὴ μερίδα, ἀλλὰ τὸ ἴδιο ἐπίπεδο ποιότητας καὶ ἡ ἴδια ἄδολη λαχτάρια γιά πνευματικούς σκοπούς. Νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐνσωμάτωσή τους στὰ κράτη καὶ ν' ἀποφύγουν ἔτσι καὶ τὴ συμπτωματικὴ ὑποστήριξη καὶ τὴ συνηθέστερη καταδίωξη. Καὶ νὰ πάρουνε γιά πρότυπο τὶς ἐπιστημονικὲς ὁργανώσεις. Ὁνειρεύομαι ἔτσι φιλοσοφικά, καλλιτεχνικά, λογοτεχνικά ἴνστιτούτα μὲ τὶς ὑποτροφίες τους γιά ταξίδια καὶ γιά διαστήματα δημιουργικῆς ἐργασίας καὶ ἀπομόνωσης, μὲ τὶς ἐκδοτικὲς τους εὐκολίες, μὲ τὴν ἐξασφάλισή τους γιά διαλέξεις, συζητήσεις καὶ ἀνακοινώσεις, μὲ τὶς ἐλεύθερες σχολές τους, μὲ τὰ μεταφραστικὰ τους γραφεῖα. Γιατί δὲ θὰ βρεθοῦνε κοινωνίες πρόθυμες νὰ πληρώσουν γιά τέτοιου εἴδους πνευματικὴ καλλιέργεια, τὴ στιγμή πού ὑπάρχουν ὑποτροφίες πού σοῦ ἐπιτρέπουνε ν' ἀφιερῶθεῖς τρία χρόνια στὴ μελέτῃ τοῦ «θρεπτικοῦ συστήματος τῶν κοιλιεντέρων»; Καὶ γιὰτὶ, ἐνῶ περιμένομε τόσα ἀπὸ τὸ κράτος πού νωρὶς ἢ ἀργὰ θὰ τὰ πάρει πίσω μὲ τὸ σκληρότερο τρόπο, δὲν ἀπευθυνόμεσθε στὴν ἀπρόσωπη κοινωνία, πού δὲ στέκεται καθόλου σὲ κατώτερο ἐπίπεδο ἀπὸ τὰ ἑκάστοτε ὄργανά της, τὶς κυβερνήσεις;

Ἡ ὑποχώρηση αὐτὴ τῆς διανόησης πού συμβουλευόμε, σὲ πὶο θεωρητικά ἐπίπεδα, δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ σὰ συμβιβασμός. Τὸ ἐναντίο, σήμερα ἀναγκάζεται ὁ διανοούμενος νὰ ὑποταχθεῖ σὲ χίλιες-δύο ταπεινὲς ἀναξιοπρέπειες γιά νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ θέση, πού γιά νὰ τότε θρέψει ἢ θ' ἀπορροφήσει ἀπὸ τὴν κυριώτερη δουλειά του τὶς περισσότερες ὄρες του, ἢ θὰ τότε κάνει ἀσυνείδητο ἀργόμισθο, πού θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνοχή τῶν παρισταμένων του. Μὰ ἂν κατεβούμε σὲ πρακτικὲς λεπτομέρειες ἐφαρμογῆς τὸ ἄρθρο τοῦτο δὲ θὰ τελειώσει ποτέ. Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπός μας. Γυρίζοντας στὴν οὐσία, πρέπει νὰ συγκεφαλαιώσουμε:

Ἡ σκέψη, καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀναλυτικῆς διανόησης, καὶ στὸ ἐπίπεδο τοῦ ὀλοκληρωμένου πνεύματος, εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσία της ἐλεύθερη. Στὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ πρὶν ἀπὸ τὸν παγκόσμιο πόλεμο φαινόταν περίπου ἐξασφαλισμένη καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκδήλωσής της. Μὰ σήμερα περνοῦμε μιὰ σκοτεινὴ ἐποχὴ ὅπου ἡ σκέψη πιέζεται, καὶ ἐξωτερικὰ, καὶ ἀπὸ παρεξήγηση καὶ παραστράτισμα τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν της. Μόνον ἂν ἀποτραβηχθεῖ ἀπὸ τὴν ἄμεση πρακτικὴ ἐπιδίωξη κι' ἂν ὁργανωθεῖ σὲ δικὸ της κόσμο, στηριγμένη σ' ὄλα τὰ συγγενικά πνεύματα πού σήμερα ἀφθονοῦν, μπορεῖ καὶ πάλι νὰ βρεῖ τὸ φυσικὸ της ἐπίπεδο καὶ νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ σταθερότερη ἐπιβίωση καὶ μιὰ εἰρηνικὴ ἀχτινοβολία.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Γ α λ ῆ ν η

ΣΑΝ ἡσυχάζουν· οἱ κορφὲς τὰ βράδια, στὴν ἔκτασή της βυθισμένη τὴν τραγικὴ ἢ ψυχὴ προσμένει νὰ γαληνέψει στὰ σκοτάδια...

“Ὅσα πουλιά στὸ φῶς ψηλά πετάξαν κι' ὅσοι ἴσκιοι χάμω περπατήσαν, ὦ, τόσες λύπες τὴν πατήσαν ὄσες λαχτάρεις τὴν ταράξαν....

Στῶν ἤχων τὸν ἀσίγαστο κυκλῶνα, στὴ φωτοζάλη τῶν χρωμάτων, στὴν ἔξαρση τῶν ὄραμάτων, στὴν κίνησης τὸ θεῖον ἀγῶνα

νὰ ἰδεῖ ἢ ψυχὴ, ν' ἀκούσει καὶ νὰ νοιώσει μάταια πάλασε· ἀπελπισμένη μούδιασε τώρα νικημένη καὶ στὴ γαλήνη ἔχει μουχρώσει...

Κι' ἂν αὔριο σύναυγα ὡς ροδίσει ἡ μέρα κι' ἀρχίσουν οἱ φωτοβολάδες ἀπ' τὰ βουνὰ πρὸς τὶς πεδιάδες γλαυκὰ ποτάμια στὸν ἀγέρα

ὀλόδροσες νὰ ρέουν, μὲς στὴν ἀγκάλη τῆς πλάσης τὴν ἀβυσσαλέα μ' αἶσθηση ἀγνὴ καὶ πάντα νέα κι' ἄσηκωθεῖ ἢ ψυχὴ καὶ πάλι

στῶν ἤχων τὸν ἀσίγαστο κυκλῶνα, στὴ φωτοζάλη τῶν χρωμάτων,

ΑΠ' ὄξ' ἀπ' τὴ Φιλιππιάδα, σὲ μιὰν ἀπόμερν ἄκρια τοῦ δρόμου πού τραβάει εἰς τὴν Στρεβίνα καὶ στὴν Ἄρτα, εἶνε ἀραδιασμένες κάτι χαμοκέλες καλοθοπλεγμένες καὶ λασποχρισμένες. Ἐμπρὸς στὴν ἐμπατή μιᾶς χαμοκέλες ἀπ' αὐτὲς, πού γέρνει θλιβερὰ, κι' εἶνε στηλωμένη μὲ δυὸ φοῦρκες—λὲς κι' ἦταν δεκανίκια—καθόταν σταυροπόδι, μὲ τὰ σουρπώματα ἕνας γέροντας μπαμπακομάλλης, κρατώντας στὴν ἀγκαλιά του ἕνα παιδάκι ξανθὸ καὶ χλωμὸ.

Ὁ γέροντας ἦταν λιγομίλητος στὴν ἀρχή, σὰ ζύγωσα οἰμά του. Μὰ ἀπ' τὰ μισὰ του λόγια, πού μπόρεσα νὰν τοῦ βγάλω ἀπ' τὸ στόμα, ἔμαθα πῶς ἦταν ἀπὸ 'να χωριὸ ἀπ' τὰ Βουνὰ

στὴν ἔξαρση τῶν ὄραμάτων, στὴς κίνησης τὸ θεῖον ἀγῶνα

νὰ ἰδεῖ ἢ ψυχὴ, ν' ἀκούσει καὶ νὰ νοιώσει δὲ θᾶνε βολετό· κ' ἢ ὀδύνη θὰ τῆς προσφέρει τὴ γαλήνη στερνὴ καταφυγὴ. Κ' ἢ τόση

πρωῖνὴ χαρὰ της σὰ χρυσονεφέλη πού ξάφνου σκίζεται, μαυρίζει κι' ὁμοία ἕνα φάντασμα ἄρμενίζει φριχτὸ ἐκεῖ ὅπου σὲ λίγο μέλλει

ξεσπώντας νὰ βροντήσει τὸ πελέκι, θολὴ σὰν τὸ πολὺ σκοτάδι θὰ τὴν τυλίγει, ἐνῶ τὸ βράδυ μουγγὸ ὀλογύρα της θὰ στέκει...

Μ' ἀκόμη μέσα στὴ σιωπὴ τὴν ἄδεια ἐγκαρτερώντας θὰ προσμένει στὴν ἔκταση της βυθισμένη κι' ἀργὴ σὰν οἱ κορφὲς τὰ βράδια,

ἄνεμος μυστικὸς νὰ τὴν προφτάσει στὴν ὕστατη της ἀγωνία, ἀπ' τὶς πηγές τοῦ Γαλαξία καὶ τ' ἀστρικά παρθένα δάση

δροσιὲς μαζὶ του σέρνοντας καὶ μῦρα τὶς ἔγνοιες της νὰ τῆς κοιμίσει ὄσες πικρὲς ἔχουν ξυπνήσει καὶ στὴ γαλήνη της τὴ στεῖρα...

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

τοῦ Μιτσικελιοῦ· πῶς πέρασαν Τσάμηδες καὶ τῶκαψαν καὶ τῶκαμαν, λέει, στάχη· πῶς ἔσφαξαν ὄσα γυναικόπαιδα δὲν προφτάσαν νὰ κρυφτοῦνε τριγύρω στὶς λαγκαδιὲς καὶ στὶς σπηλιές· πῶς ὁ γέροντας, μαζὶ μὲ πέντ' ἔξη φαμίλιες χωριανὲς του ξέφυγαν καὶ γλύτωσαν τὴ σφαγὴ κι' ἔφτασαν, ὕστερα ἀπὸ δυὸ νύχτες δρόμο, στὸ Θερικίσι, ἕνα χωριουδάκι ριζωμένο στὴν πλαγιά ἑνὸς βουνοῦ τῆς Κανέττας, προσηλιακὰ στὰ πόδια τῆς Μανωλιάσας, ὅπου οἱ φαντᾶροι πάλευαν κείνες τὶς ἡμέρες, προχωρώντας πρὸς τὸ τελῶνιο τοῦ Μπιζανιοῦ, πού τοὺς θέριζε μὲ τὰ τόσα στόματα τῶν κανονίων του.

Μοῦπε ἀκόμη ὁ γέρον-

**ΑΠ' ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
— Η ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΑΗ-ΚΟΣΜΑ —**

τας, πώς, αφού μείνανε κρυμμένοι στο Θε-
ρικίσι δυο μερόνυχτα, ξεκίνησαν και κατέ-
βηκαν στη Φιλιπιάδα, την ημέρα που οι
δικοί μας πήραν τα περήφανα Πεστά
και την Αετοράχη. Και στο τέλος βρήκαν
μια γωνιά ν' απογύρουν μαζί με τους άλλους
πρόσφυγες στ' άφειμένα σπίτια των αγάδων
και στα ύποστατικά του Φουάτ πασοῦ, στο Χα-
νόπουλο και γύρω.

Σιγά-σιγά ο γέροντας ξεθαρρεύτηκε μαζί μου,
και με κύτταξε μ' έμπιστοσύνη και με καλω-
σύνη.

—Και τώρα, τι λογαριάζεις να κάνης, σταυρο-
πατέρα;

Το μέτωπο του γέροντα, το χαρακωμένο βα-
θειά απ' τάλετρι του καιρού, συμμαζεύτηκε
και χαρακώθηκε πειότερο.

—Παντέχω, μπέη μου, ό άμοιρος, νάμπη τά-
σκέρι στα Γιάννενα, για να μισέψω κι εγώ στο
δόλιο μου χωριό...

—Και θελάμπη, λές, ό σίρατός μας στα Γιάν-
νενα, σταυροπατέρα;

Στην έρώτησή μου αυτή, ανασήκωσε το κεφάλι
άπότομα κι ανατίναξε τάσπρα του μακρυά
μαλλιά ό γέροντας, κι άποκρίθηκε:

—'Αμ' θάμπη για !... Τό ειπεν ό άη - Κοσμῶς,
παιδί μου.

—Και πώς τῶπε ό άη-Κοσμῶς, παππούλη;

—Νά, παιδάκι μου :

Κι' ό γέρω - 'Ηπειρώτης συμμαζώξε τα πόδια
του πού ήτανε χωμένα μέσα σε κάτι χοντρά
μάλλινα τσουράπια, ξαναέμισε τα μπαμπα-
κένια του μαλλιά κι άρχινισε :

—Κάμποσα χρόνια τώρα ζοῦσε στα χωριά μας
ένας γερο-καλόγερος, καλότατος και σπλαχνι-
κός άνθρωπος. "Ο,τι μάζεγεν απ' τῶνα χωριό,
τό μοίραζε σ'άλλο, ό,τι έπαιρνε απ' τῶν αφεν-
ταδων τά πουγγιά, με τό καλό ή στανικά, τῶ-
σπερνε στα σακκούλια τῆς φτω-
χολογίας, κι ὅλοι στα χωριά τρι-
γύρω εὐλογοῦσαν τῶνομά του,
άγκαλά και δέν τό ξέρανε τῶ-
νομά του, γιατί «καλόγερο» μο-
νάχα τῶν ὀνομάτιζαν ὅλοι. Μά
οί μέρες του καλόγερου σώθη-
καν, και μιά τῶν ἡμερῶν, πάνε
τώρα έφτά χρόνια, έγυρε τό κε-
φάλι του στο παράσπιτο μιάς
έκκλησούλας, και, μέρα με τήν
ἡμέρα σιγόσβυνε τό καντήλι
του. Και μιά νυχτιά, πού τῶν
παραστέκαμε εὐλαβητικά, εγώ
και πέντ' έξη χωριανοί μου, ά-
ποκοιμήθηκε βαθειά. Στῶν ὕπνο
του μέσα αναταράχτηκε ξαφνι-
κά δυό, τρεῖς φορές, ὕστερα ἄ-
νοιξε διάπλατα τά μάτια του,
ποῦταν, γεμάτα καλωσύνη και
γλύκα σάμπως άνασηκώθηκε —
και μᾶς ειπε τοῦτα, με φωνή
σιγοτρέμουλη, μά ξάστερη :

«'Αδέρφια μου, μου παρουσιάστηκε τώρα μπρο-
στά μου, ὀλοζώντανος και στετῶς ό άη-Κοσμῶς—
προσκυνοῦμε τή μήμη του !—έκανε τό σταυρό
του σκυφτός, και μούπε τά λόγια τοῦτα: «Τέ-
κνον μου, ή "Ηπειρος θα λευτερωθή και τά
Γιάννενα θα ξαναδοξαστοῦν τή χρονιά πού θε-
λαρχίση με δυό πασχαλιές και θάχη δυό καλο-
καίρια...».

'Η φωνή του γερο-καλόγερου, λιγοστή, λιγό-
στευε κι έσβυσε σε λίγο, κι ὕστερα ξεψύχησε
και τήν αυγή—αυγή, με τό βασιλεμμα τῆς πού-
λιας, έπαράδωκε τήν άγια του ψυχή, σάν του
πουλιοῦ.

Τῶνειρο τοῦτο του καλόγερου κανένas, οὔτε
διαβασμένος, οὔτε παπῶς δέν μόρεσε να ξε-
γήση. "Ομως φέτο πούρθε Πασκαλιά μ' Εὐαγ-
γελισμό μαζῆ, οὔλος ό κόσμος, στα χωριά του
Μιτσικελιοῦ τριγύρω τό ξηγῆσαμε :

Δυό Πασκαλιές φέτο. 'Η μισή προφητεία τῆ—
Κοσμῶ αλήθευσε. "Ας παντέχουμε τώρα, μῆν έ-
χουμε και δυό καλοκαίρια.

**

Και τώρα πού μόλις τέλειωσε τῶνα καλοκαίρι,
άρχινισε τό δεύτερο. 'Ηρθε Νοέμβρης και ἦρθε
Δεκέμβρης με μέρες λιοφωτες, με χλωρασιές
στις πλαγιές τῶν βουνῶν, ὡς που κι' οί Σαρα-
κατσαναῖοι δέν άρχίνησαν άκόμα να λύνουν τά
μαῦρα τους τσαντήρια και να ξεκινᾶν για τά-
πάγκια του κάμπου, γύρω στο Λοῦρο, με τά ζων-
τανά τους, ὅλοι μ' ένα στόμα τό λένε και τό
κρυφοχαίρονται.

—Νά τό δεύτερο καλοκαίρι, νάτο !

Φανερά πειά τώρα έτούτη είναι ή χρονιά του
άη-Κοσμῶ. 'Η βλογημένη χρονιά πού θα ξεσκλα-
βωθῆ ή δόλια ή "Ηπειρο.

Και δέν άργησε να φανῆ τάσκέρι έδῶ στα βα-
σανισμένα βουνά μας. Και πε-
ρμένουμε τώρα, γυιέ μου, να
βγη ὀλάκερη αλήθινή ή προφητία
του άη-Κοσμῶ και να μποῦμε
στα κατακαῦμένα Γιάννενα.

Τά μάτια του γέρω—'Ηπειρώ-
τη φωτιστήκανε με φῶς λαμ-
περό.

Κι ό ἥλιος έγερνε τώρα κάτω,
πίσω απ' τό Γρίμποβο.

**

Σε δεκαπέντε μέρες έπειτα, τά
Γιάννενα γιόρταζαν τή λευτε-
ριά τους.

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

— Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ —

ΓΝΩΣΤΟΣ μου δικηγόρος
χρειάστηκε μιά δακτυλογρά-
φο να δουλεύη 9—1 και 4—7
με μισθό 700 δρχ. μηνιαίως.

Δημοσίευσε μίαν άγγελία σε μιά έφημερίδα και
παρουσιάστηκαν 30 κορίτσια !! Τριάντα κορί-
τσια πού δέχονται να κάθονται 7 ὥρες τήν ἡμέ-
ρα στο σκοτεινό γραφείο στη μηχανή μπροστά
πού θα δέχονται τις προσβολές και τά νεῦρα
του προΐσταμένου, και αυτό για 700 δρχ. τό
μήνα. "Υστερα άκούμε κάθε μέρα «οί γυναίκες
δουλεύουν για τά λουσα τους και πέρνουν τις θέ-
σεις τῶν άνδρῶν πού συντηροῦν οίκογένειες».
Εῖναι δυνατόν ένα κορίτσι να δεχθῆ αυτούς
τους έξευτελιστικούς ὅρους εργασίας μόνο για
τά λουσα του; Και ὕστερα τί θα πῆ λουσα;
Τί λουσα μπορεί να κάνη μιά κοπέλλα με 700,
1000, 1200 έστω και 2000 δρχ. τό μήνα; 700 δρχ.
έχει τό φθηνότερο καπέλλο σ'ένα από τά ὀπωσ-
δήποτε καλά καπελλάδικα τῆς 'Αθήνας. Οἱ με-
ταξωτές κάλτσες έχουν από 100 δρχ. και πάνω
τό ζευγάρι.

'Αλλά αν παραδεχθοῦμε ὅτι δέν δίνουν τίποτε
τά κορίτσια στο σπίτι και κρατοῦν ὅλο τό μισθό
για τῶν εαυτό τους, για να κάνουν ένα ζεστό
παλτό τό χειμῶνα πρέπει να δουλέψουν 3 μη-
νες. Δέν πιστεύω αυτό να θεωρηθῆ για λουσο !
Για λουσα «δουλεύουν» μόνο ὅσες δέχονται να
τις εκμεταλλεῦονται τά διάφορα σπίτια με τις
έπιγραφές: «Φροντιστήριον Πανεπιστημ. Σπου-
δῶν».

'Αλλά ή αλήθεια δέν εἶνε αυτή. Τά 95% τῶν
κοριτσιῶν πού δουλεύουν δέν κρατᾶνε τό μισθό
τους. Τό μεγαλείτερο ποσοστό δίνουν στο σπῆ-
τι τους, συμβάλλουν μαζί με τ'άλλα άδέρφια, πα-
τέρα ή μητέρα στη συντήρηση τῆς οικογενείας.
Μιά ὁμάδα γυναικῶν σκέφθηκε να κάνη μίαν

έρευνα μεταξύ τῶν γνω-
στῶν τῆς υπάλληλων για
να εξακριβῶση τήν οικονο-
μική τους κατάσταση. 'Ε-
γώ προσωπικῶς έμάζεψα
«φίσεις» 25 περίπου γυναι-
κῶν υπάλληλων. 'Εκει διε-
πιστώσαμε ὅτι: 'Υπάλλη-
λοι σε ιδιωτικά γραφεία,
σε δικηγόρους, συμβολαιο-
γράφους, μηχανικούς, πω-
λήτριες, ταμίες σε κατα-
στήματα πληρώνονται πολ-
λύ πιό ἄσχημα, έχουν πολ-
λύ πιό πολλές ὥρες εργασίας
ἀπό τὰς υπάλληλους του
δημοσίου, ή τῶν νομικῶν
προσώπων δημοσίου δικαί-
ου, ή τῶν μεγάλων 'Εται-
ρειῶν. 'Ο μεγαλύτερος μι-
σθός πού βρήκα ήταν 2.500
δρχ. τό μήνα.

Οἱ άλλες ήταν οἱ περισ-

ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ

σότερες με 1000—2000 δρχ.
μερικές με 700—800 δρχ. 'Ε-
λάχιστες από αυτές κατοικοῦ-
σαν κοντά στο γραφείο τους.

"Αλλή στην Καλλιθέα, άλλη Ποδαράδες, τέρμα
'Αχαρνῶν, Λιόσια, Κολοκυνθοῦ κλπ. Θέλουν
κάθε μέρα 6—10 δρχ. για τράμ, και κάνουν μισή
ὠρα ὡς τρία τέταρτα για να φτάσουν στη δου-
λειά τους. 'Από τις 25 υπάλληλους μόνο μιά
κρατοῦσε ὅλο τῆς τό μισθό για τῶν εαυτό τῆς
και αυτή εἶχε εκτός αὐτοῦ και άλλα εισοδήματα
ἀπό προσωπική περιουσία. "Ολες οἱ άλλες κρα-
τοῦσαν τό πολύ πολύ τό 1)3 δηλ. 250—800 δρχ.
τό μήνα για να πληρώσουν τό τράμ και τήν έν-
δυμασία τους.

"Αλλες πάλι συντηροῦν με τό μισθό τους ὀλό-
κληρη τήν οικογένεια, δηλ. χήρα μητέρα, μικρό-
τερα άδέρφια, παιδιά—συνήντησα και μιά ὀρφα-
νή πού συντηροῦσε τῶν παππού τῆς και τή για-
για τῆς.

'Αλλά συχνά ὁ μισθός δέν φτάνει για τήν συν-
τήρηση. Τότε πῶς ζοῦν; Πουλοῦν τά πράγματά
τους πού έχουν μείνει ἀπό καλλύτερες εποχές.
"Ολες ανεξαιρέτως κάνουν και δουλειές του σπι-
τιοῦ εκτός ἀπό τῆ δουλειά του γραφείου,—δηλ.
συγυρίζουν, πλένουν τις κάλτσες τους και τά
φουστάνια τους, μαντάρουν, σιδερῶνουν, ψωνί-
ζουν. Μερικές μαγειρεύουν κιόλας' αυτές εἶναι
οἱ παντρεμένες.

Σε ελάχιστες ιδιωτικές ὑπηρεσίες, έχουν οἱ
υπάλληλοι πληρωμένη ἄδεια τό καλοκαίρι για
να αναπαυθοῦν. 'Η δακτυλογράφοι τῶν 700 δρχ.
δέν πάει οὔτε στην πλάζ οὔτε στο βουνό. Πη-
γαίνει κάθε μέρα στο ἴδιο περιβάλλον του γρα-
φείου και με 40 βαθμούς ζέστη—ὄπως πηγαινει
και με τό κρύο και με τῆ βροχή. 'Αλλά και ὅταν
έχουν ἄδεια οἱ γυναίκες υπάλληλοι σπανίως τῆ

μεταχειρίζονται για να
πάν στην έξοχή. Μένουν
στο σπίτι για να συγυρι-
στοῦν, να μπαλωθοῦν, να
κάνουν μετακόμιση, να
σπρίσουν και τόσα άλλα.
Χαρακτηριστικό εἶναι τό
παράδειγμα δύο υπάλλη-
λων πού συνήντησα. Αὐτές
ένῶ έχουν κουραστική δου-
λειά στο γραφείο και κά-
νουν και στο σπίτι δου-
λειές, ὅταν ἦρθε ή έποχή
τά πάρουν τῶν ἄδειά τους
έπειδή άντελήφθησαν ὅτι
στο γραφείο ήταν πολ-
ύ ή εργασία, έζήτησαν να ά-
πουσιάζουν μέρα παρά μέ-
ρα, ὥστε να μῆν έγκατα-
λείψουν τό γραφείο και
να μπορέσουν να μαζέ-
ψουν και τό σπιτι τους.
"Ετσι τῆ μιά μέρα εἶλιπε ή

μιά και ανέλαμβανε τη δουλειά της ή άλλη —και την άλλη μέρα γίνονταν τὸ ἀντίθετο. Μὲ αὐτοὺς τοὺς οἰκτροὺς ἀλήθειες ὅπως ἐργασίας, ποὺ εἶναι ἀκόμη χειρότεροι γιὰ τὴν ἐργάτρια εἶναι φυσικὸ ὅτι δὲν ἔγινε ἀκόμη σκέψη νὰ ἀπαγορευθῆ ἡ ἐργασία τῆς γυναίκας στὸ ἐργοστάσιο καὶ στὴν ἰδιωτικὴ ὑπαλληλία. Ἐφ' ὅσον προσφέρεται δουλειὰ φθηνὴ δὲν κινδυνεύει οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, οὔτε τὰ ἴθνη οὔτε προσβάλλονται στὴ συζήτηση ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα ὡς αὐτὸ: «Ἐγὼ τὴ γυναίκα τὴ θέλω γυναίκα. Νὰ κάτσει στὸ σπίτι της». Ἄλλοιως ἔχουν τὰ πράγματα στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες. Ἐκεῖ οἱ γυναίκες ὑπάλληλοι ἔχουν λιγότερες ὥρες ἐργασίας. Ἐχουν μνησιαία ἄδεια «μετ' ἀποδοχῶν» μποροῦν νὰ πάρουν καὶ ἀναρρωτικὴ καὶ τὸν χειρότερο ἀπ' ὅλα: μποροῦν κάποτε (τόσο σπάνια ὅμως) νὰ προβιβαστοῦν καὶ ἀπὸ 1200 δρχ. νὰ φθάσουν στὸ ἐξωφρενικὸν ποσὸν τῶν 3500 !! τὸν μῆνα. Τότε ἀμέσως ἀμέσως κινδυνεύει ἡ οἰκογένεια καὶ ἠθικὴ καὶ γίνονται προτάσεις νὰ καταχωρηθοῦν οἱ δημόσιες θέσεις ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ ἀπὸ τὸ σύνταγμα ἔτσι ὡστε νὰ μὴ εἶναι προσιτὲς στὶς γυναίκες. Ποῦ ἀκούστηκε ποτὲ γυναίκα ἐπιθεωρητῆς, ἡ γυναίκα χρημικὸς ἡ γυναίκα δικαστῆς; Καὶ τὰ παιδιὰ τῆς ποῦ θὰ τ' ἀφήσει; Γιατί δὲν ὑπάρχει ἡ ἴδια ἀγανάκτηση γιὰ τὴν γυναίκα ὑφάντρια ἢ γιὰ τὴν κεντητριά; Τὰ παιδιὰ τῆς ἐκείνη ποῦ τὰ φτάνει; Μὰ αὐξάνεται ἡ ἀνεργία τῶν ἀνδρῶν ὅταν ἐργάζονται καὶ οἱ γυναίκες. Στὰ ἐργοστάσια δὲν αὐξάνεται; Ὅχι ἐκεῖ δὲν αὐξάνεται γιατί ἡ θέσις μὲ 20—35 δρχ. ἡμερομισθιο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενο ρουσφετολογίας καὶ μεγάλων ἐκδουλεύσεων στὸς ψήφοφοροὺς. Γιατί ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος. Τὴν γυναίκα θὰ τὴν χτυπήσουν ἐκεῖ ὅπου ὀπωσδήποτε τείνει νὰ ἐξισωθῆ, νὰ φτάσῃ δηλ. σχεδὸν ὡς τοὺς ἀνδρες συναδέλφους τῆς. Ἐκεῖ ἀμέσως θὰ τῆς κόψουν τὴν προαγωγὴ ὅπως κάνει ἡ Ἑθνικὴ καὶ οἱ ἄλλες σύγγηνικές Τράπεζες, ἢ θὰ τὴν ἀποκλείσουν μὲ νόμους, ἀπὸ ὀρισμένους ὑπηρεσίες, ὅπως κάνει τὸ Κράτος. Τὸ τελευταῖο τέτοιο κρούσμα ἔγινε στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐκεῖ μὲ κάποιο διάταγμα, νόμο, Συνακτικὴ πράξη (—τί σημασία ἔχει;) καθορίστηκε ὅτι «διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργοῦ δύνανται νὰ τροποποιοῦνται αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὸν διορισμὸν θηλέων ὑπαλλήλων, τὰ προσόντα τούτων, τὰς προϋποθέσεις ὑφ' ἃς ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς αὐτῶν καὶ τὰς θέσεις εἰς ἃς δύνανται νὰ διορίζονται θήλεις ὑπάλληλοι, —καὶ τέλος τὸν βαθμὸν μέχρι τοῦ ὁποῦ δύνανται νὰ σταδιοδρομήσουν αὐταί». Τὰ ἄλλα Ὑπουργεῖα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ σπεύσουν μὲ ζῆλον νὰ μιμηθοῦν τὴν διάταξιν αὐτή. Ζαίρετε ὅμως τί σημαίνουν ὅλα αὐτὰ; Ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ ὕστερα οἱ γυναίκες ὑπάλληλοι στὰ Ὑπουργεῖα θὰ εἶναι στὴ διάθεσιν κάθε Ὑπουργοῦ καὶ τῶν ἐκλογέων τῆς ἐπαρχίας του. Ὅλα τὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα χτύπησαν τὴν γυναίκα στὴν ὑπαλληλία καὶ στὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Καὶ στὴ Γερμανία ἀκόμη ὅπου μιά ἀπὸ τὶς ἐπαγγελίες τοῦ Χιτλερισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ γυναίκα θὰ περιορισθῆ στὰ τρία K. δηλ. Kinder, Küche, Kirche (παιδιά, κουζίνα, ἐκκλησία), δὲν

ἐπαύθησαν οἱ ἐργάτριες ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια πυριτίδος ἢ ὄπλων, μόνον οἱ δασκάλαι, οἱ καθηγήτριες, οἱ ὑπάλληλοι στὴ διοίκηση κλπ. παύθησαν, πρῶτα μὲ τὸ πρόσχημα πὼς εἶναι παντρεμένες κι' ὕστερα χωρὶς κανένα ἀπολύτως πρόσχημα. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ καὶ σὲ μᾶς ἐδῶ. Στὴν ἀρχὴ θὰ παυθοῦν οἱ παντρεμένες γιατί ἔχουν λείπει δύο μισθοὺς σὲ μιὰ οἰκογένεια ἐνῶ ὁ μισθὸς τοῦ ἀνδρὸς φτάνει γιὰ νὰ συντηρηθοῦν. Κατὰ πόσο φτάνουν ὅμως οἱ 2500—3000 ἐνός ὑπαλλήλου γιὰ μιὰ οἰκογένεια αὐτὸ δὲν τὸ ἐξετάζουν οἱ νομοθέτες ὕστερα θὰ ἀπαγορευθῆ νὰ προσληφθοῦν γυναίκες σὲ κενὰς θέσεις καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ θὰ «ἐκκαθαρισθοῦν» οἱ ὑπαλληλικοὶ κλάδοι ἀπὸ τὴν ἐργαζομένην γυναίκα. Γυναίκες ὑπάλληλοι δὲν καταλαβαίνετε ὅτι κινδυνεύει τὸ ψωμί σας; ὅτι οἱ σημερινὲς δικτατορίες ἐσᾶς θὰ πλῆξουν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀδυνάτους; Πότε θὰ ρίξτε καὶ σεῖς νὰ διεκδικήτε τὰ δικαιώματά σας, σὰν ἀνθρώποι, σὰν ἐπαγγελματίες; Ζαίρετε πὼς ξεγελάσθηκαν χιλιάδες γυναίκες στὴ Γερμανία καὶ ἔχασαν τὶς θέσεις τους; Ψηφίστηκε ἓνας νόμος ποὺ ἐπιτρέπει στὶς γυναίκες ὑπάλληλους ὅταν παντρευτοῦν νὰ ἀφίουν τὴν θέσιν τους καὶ νὰ πέρουν ἓνα δάνειο 1000 μάρκων (40.000 δρχ.) γιὰ νὰ κάνουν τὸ νοικοκυριὸ τους. Τὰ χίλια αὐτὰ μάρκα πρέπει νὰ τὰ ξεπληρώσουν μὲ ἓνα τόκο 5 ο/ο. Ἐφ' ὅσον δὲν τὰ ἔχουν ἐξοφλήσει δὲν ἔμπορουν νὰ ξαναδιορισθοῦν οὔτε σὲ δημοσία οὔτε σὲ ἰδιωτικὴ ὑπηρεσία. Μὲ τὰ λεπτά λοιπὸν ποὺ ζοῦσε πρὶν ὁ ἄνδρας μόνος ὑποχρεώνονται τώρα νὰ ζήσουν δύο, νὰ κάνουν καὶ οἰκογένεια καὶ νὰ ξεπληρώσουν τὸ δάνειο. Στὶς περισσότερες φορὲς πληρώνουν 1—2 δόσεις καὶ ὕστερα σταματοῦν. Ἐν τῷ μεταξύ ἔχουν χάσει τὴν δουλειὰ τους καὶ ξυπνᾷν ἓνα καλὸ πρωτὶ μὲ τὴν τρομερὴ ἀνακάλυψη ὅτι τὸ Κράτος ἔπαιξε εἰς βάρος τους μιὰ θλιβερὴ κωμῶδιαν. Στὴν Ἰταλία ἐπίσης ἔγινε ἐντατικὴ προπαγάνδα νὰ γυρίσῃ ἡ γυναίκα στὸ σπίτι της καὶ νὰ κἀνῃ παιδιὰ, —ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα παιδιὰ. Ἐνισχύσεις λοιπὸν καὶ βραβεῖα στοὺς πολυτέκνους, δωρεὰν ταξίδια γιὰ τοὺς νεογύμφοις καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μέτρα γιὰ τὴν προπαγάνδα αὐτή. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἰταλίας ὄλο καὶ αὐξάνει, καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει πιά ἄλλη διέξοδος τότε δημιουργοῦνται κατακτητικοὶ πόλεμοι γιὰ νὰ σκοτωθοῦν τὰ παιδιὰ αὐτὰ στὶς ἐρήμους τῆς Ἀφρικής. Ἔτσι παρατηροῦμε σήμερα ὅτι τὰ κυριώτερα δικτατορικὰ καθεστῶτα καταδιώκουν σκληρὰ τὴν δουλειὰ τῆς γυναίκας γιὰ αὐτὸ καὶ τὰ τελευταῖα μέτρα ποὺ βλέπομε στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν δίωξιν τῶν γυναικῶν ὑπαλλήλων εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς «δικτατορικοποιήσεως» ποὺ ἄρχισε στὸν τόπον μας ἐδῶ καὶ 3—4 χρόνια καὶ ποὺ κάθε νύμφη ἀποβάλλει καὶ περισσότερο τὴ μάσκα τῆς νομιμότητος καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Οἱ γυναίκες τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν ἀκόμα ὅλες τὶς ἐλευθερίες τους, ἔχουν ἀκόμα ἴσες δυνατότητες μὲ τοὺς ἀνδρες νὰ ἐργαστοῦν, νὰ σταδιοδρομήσουν, νὰ ἐξελιχθοῦν. Ἄς τὸ καταλάβουμε καλά. Μόνον στὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα θὰ βροῦμε ἐλεύθερη δουλειὰ.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ δυὸ δρόμους ποὺ μπορεῖ κανεὶς σήμερα ν' ἀκολουθῆσει γιὰ νὰ φτάσει στὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου, ὁ πρῶτος, ὁ ἐναέριος εἶναι ἀναμφισβήτητος ὁ πιὸ βολικὸς κι' ὁ γρηγορότερος. Τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀεροπλάνο μὲ τοὺς τριπλοῦς κινητήρες ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Ἰωαννίνων, λάμπει ἀκίνητο μὲ τὶς τεράστιες φτεροῦδες τοῦ ἀπὸ σκληρὸ ἀλουμίνιο, στὴ ἀσφαλτόστρωτη ταράτσα τοῦ ἀερολιμένου στὸ Τάτοϊ. Ἀπέναντι, τὸ πεοῖγραμμα τῆς Πάρνηθος, λίγο ἀγριωπὸ, ζαρώνει τὶς ἀνοιχτογάλαζες ἢ σκοῦρες κορφές του στὸν ἀσυνέφιαστον οὐρανὸ. Τὸ βουνὸ αὐτὸ εἶνε τὸ φράγμα ὅπου σπαζοῦν οἱ κακοχειμωνιές. Πιὸ πέρα, πάνω στ' ἀλλεπάλληλα κῶματα τὶς ἀπόκρημνες βουνοσειρές ποὺ ἀποτελοῦν τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, θὰ συναντήσομε τὸν ἄνεμο, τὰ σύννεφα ποὺ ἀγγίζουσι ζεστά τὸ πέταγμα τοῦ ἀεροπλάνου, τὶς καταχνιές, τὴν βροχὴ... Ἐδῶ ὅμως, ἀνάμεσα στὸ τετράγωνο πλαίσιο ποὺ τὶς σχηματίζουν ὁ Σαρωνικὸς καὶ τὰ τρία ἀρμονικὰ τῆς βουνά, ἡ Ἀθηναϊκὴ πεδιάδα, ποὺ τὴν χλιαίνει τῆς θάλασσας ἡ πνοή, εἶνε τὸ καταφύγιο μᾶς ἀτέλειωτης ἀνοιξης, ὅπου ἡ χρυσωμένη πνοή τῆς παιγνιδίζει μὲς τὶς ἑλιές καὶ τὰ πράσινα πεδία... Οἱ τρεῖς ἑλικες τοῦ ἀεροπλάνου βάζουσι μπρὸς καὶ σὲ ξεκουφαίνουσι μὲ τὸ μουγκρητὸ τους. Κυτᾶζομε ἀχόρταγα ἀπὸ τὰ παράθυρα, σὰ νὰ μὴν ἦταν νὰ τὸ ξαναἴδουμε ποτέ, τὸ ἠλιοφωτισμένο τοπίο, ἐνῶ ἓνα σύννεφο ποὺ ἀκροφάνηκε στὸν οὐρανὸ μᾶς εἰδοποιεῖ πὼς μὴ καὶ περάσομε τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα, θ' ἀλλάξουν οἱ ἀτμοσφαιρικὲς συνθήκες καὶ δὲ θὰ λείψουν κάποιοι ταλαντεύσεις στὸ πέταγμά μας. Ἀπογείωση μέσα στὸ νύξος τῆς αὐγῆς. Τὸ ἀεροδρόμιο μικραίνει καὶ πατικώνεται εἶνε μακρὰ κι' ὄλας μὲ τὰ ὑπόστεγα καὶ τὰ μικροσκοπικὰ τοῦ δέντρα. Ἄν δὲν ἦταν ἡ φοβερὴ βουή τῶν κινητήρων, ἡ πολυτέλεια, ὄλο μπροστὸν τὸ καὶ μαόνι κι' οἱ ἐφημερίδες ποὺ ξεφυλλίζομε ἀφρημένα θὰ μᾶς ἔκαναν νὰ ξεχάσομε πὼς πετοῦμε σὲ μεγάλα ὕψη, καθισμένοι στὸ προβληματικὸ τοῦτο πουλί, καὶ πὼς βρισκόμαστε στὸ ἔλεος μιᾶς σπιθῆς ἢ μιᾶς τυχαίας βλάβης. Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶνε πιά παρὰ καταχνιά ὅπου τὰ κρῶσια τῆς ὥσαν μπαμπάκι μοιάζουσι σὰ νὰ θέλουσι νὰ τυλίξουν τὸ ἀεροπλάνο σὲ σάβανο... Τὰ ψηλὰ βουνὰ τυλίγονται σὲ μαυριδερὸ πέπλο. Φρικαστικοὶ γκρεμοὶ χάσκουσι κάπου κάπου κάτωθί μας μέσ' ἀπ' τὰ σύννεφα. Μιά μυτερὴ κορφὴ τρυπάει τὴν οὐρανὴ μὲ τὸ στρατὸ τὰ ἔλατα ποὺ σκαλώνουσι στὸ πλευρὸ τους... Καὶ ξαφνικὰ ἓνα ξέφωτο. Μιά χλωμὴ ἀχτίνα μισανοίγει τὸ σκεπασμένον οὐρανὸ: Ἀληθινές

ἐρημιές ἀπὸ γρανίτη, τραχειές κι' ἀποκρουστικὲς ζαρώνουσι τὴν πέτρινή τους ἐπιφάνεια κάτω ἀπὸ τὸ πέταγμά μας. Χαμένο στὶς μοναξιές ἐτούτες, ἓνα μικρὸ χωριό, χωρὶς δέντρο ἢ πρασινάδα, φαίνεται σὰ νὰ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ ξερολιθιά ποὺ τὸ τριγυρίζει. Πέρα μακρὰ, οἱ χαρακτηριστικὲς τῆς βροχῆς πάνω στὶς μολυβένιες βουνοσειρές...

Κ' ἔτσι, μέσα ἀπὸ φριχτὰ μαυριδερὰ συνφένια ξέφτια, πετώντας πάνω ἀπὸ φαράγγια, κοιλάδες, λίμνες, θάλασσες καὶ βουνὰ, φτάνομε τέλος, ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὥρες πέταγμα, μὲ οὐρανὸ βροχερὸ καὶ σταχτὶ, πάνω ἀπὸ τὸ ἄπλωμα τῶν Ἰωαννίνων. Κάμπος γυμνός. Σκοτεινὸ χῶμα καλὸ ὅπου ξεμυτίζει τὸ νιόβγαλο χόρτο. Κεντρικὸ μοτίβο τοῦ τοπίου, μιὰ μακρὰ ἔκταση συνφεθένου νεροῦ. Τὸ Μιταικέλι ὑψώνει τὴν ἀπόκρημνη πλαγιά του πάνω ἀπὸ τὴν λίμνη τούτη καὶ μοιάζει σὰ νὰ ξεπροβάλλει, γυμνὸ ραχοκόκαλο, μέσ' ἀπὸ τὴν ὑγρὴ ἔκταση μὲ τὶς ὄνειρες μένες ἀντανεκλάσεις.

Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Μπιτζουνοῦ, ξαφνιάζεται κανεὶς ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ πράσινου τόπου, κι' ἀνασφαίνει μιὰν ἀτμόσφαιρα λεπτῆς ὑγρασίας ποὺ ἀποστάζει ρευστὰ μαργαριτάρια στὶς πρασινάδες. Φτέρες, βοσκές μὲ μαύρους σβώλους, χωράφια σιτάρι καὶ βρώμη. Δὲν δεχόμαστε πιά τὴν ἐπίδρασιν τῆς πνοῆς ἀπὸ τὴν Μεσόγειο. Κλίμα, χλωρίδα, ἀτμόσφαιρα, ὄλα μυρίζουσι σὰν ἓνα περιβάλλον ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες, ὁ πλατύς κι' ὠμορφος κάμπος ποὺ ξετυλίγεται μπροστὰ μας θὰ ἦταν γεμάτος κάλλιέργειες, καὶ θὰ τὸν ἔκοβαν δάση πυκνόφυλλα, ὅπου θ' ἀκουμποῦσαν σὰν γελαστὲς ἀγροικίες, σπαρμένοι χωριά ποῦ θ' ἀπλώνονταν ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια ποῦ θ' ἀμυρῶνιζαν στὸν ἥλιο καὶ σὲ χωράφια ξανθὰ. Ἐδῶ, μακροὶ αἰῶνες ἀρπαστικοῦ ζυγοῦ, βαρβαρότητος καὶ καταστροφῆς ἐρήμαξαν τὰ δάση κι' ἐρήμωσαν τὴν ὑπαιθρον, μεταμορφώνοντάς τὴν ἄλλοῦ σὲ μεγάλους βαλτότοπους, κι' ἄλλοῦ σὲ ἀκαλλιέργητους λόγγους, ποὺ τοὺς ἐκυρίεψαν τὰ βᾶτα κι' οἱ θάμνοι καὶ μόλις μποροῦσι τὸ πολὺ νὰ χρησιμεύουν γιὰ βοσκότοποι στοὺς νομαδικούς τοσπάνηδες ποὺ κατεβαίνουσι ἀπὸ τὰ βουνὰ τὸ φθινόπωρον γιὰ νὰ βοσκῆσιν τὰ κοπάδια τους, ἐχθρικὰ πρὸς τὸν πολιτισμὸν. Μὰ πόσο εἶνε πιὸ ποιητικὸς οἱ ἀνυπὸταχτες τοῦτες ἐρημιές ἀπὸ τὰ τοπία ποὺ πάρα πολὺ δουλώθηκαν ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο χέρι! Στὰ μέρη ποῦ ὁ ἐρημικὸς αὐτὸς κάμπος ἔχει καλλιεργηθεῖ, ἐκεῖ ποῦ λίγες συστάδες μεγάλα δέντρα τὸν ὠμορφαίνουν, γοητεῖται θαμπὰ κ' ἀναπαύει τὸ βλέμμα ὅμως τὸ ἐντυπωσιακὸ πλαίσιο τῶν ψηλῶν ἀπογυμνωμένων βουνῶν ποῦ τὸν περικυκλώνουσι, γεμίζει τὴν ψυχὴν τρικυμισμένες λαχτάραι. Οἱ

απόκρημνες τούτες βουνοκορφές που τὸ γρανιτη τους δὲ στολίζουν ἄλλο ἀπὸ ἀγκάθια, καὶ πού περιβάλλουν μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ξεραῖλα τοῦ Ἑλληνικοῦ βουνοῦ τὸς μεταξωτοὺς κυματισμοὺς τῶν ὄργωμένων χωραφῶν καὶ τῶν βοσκότοπων, τονίζουν πῶς ἀνάγλυφα τὴν ἀγροτικὴ μαλθακότητά καὶ τὴν οἰκεία θερμότητα τῶν πρώτων ἐπιπέδων μὲ τὴ γοητεία τῆς σκληρῆς παρουσίας τους. Τὰ βελουδένια περίγυρα ὅπου ἢ μισοκαλλιεργημένη φύση ξεδιπλώνει τὴν πλούσια φαντασία της κι' ὅπου μᾶς ἀναθυμίζουν κάποτε, καθὼς εἶναι στολισμένα μὲ λίγες συστάδες δέντρα σπαρμένες ἐδῶ κι ἐκεῖ καλλιτεχνικά, κάτω ἀπὸ τὸ ξανθὸ φῶς, καμιά ζωγραφιὰ τοῦ Πουσσέν, κυκλοφοροῦνε χωριάτες μὲ σιλουέτα πρωτόγονη, σκαρφαλωμένοι σὲ καχεκτικὰ γαΐδουράκια ἢ μουλάρια ἢ σὲ μικρόσωμα πεισματάρικα ἄλογα, ἀπὸ φτωχὴ κι' ἀρρωστιάρικη ράτσα. Οἱ ἄντρες εἶναι τυλιγμένοι στὶς σκοῦρες τους κάπες ἀπὸ κατωκίσιο μαλλί, φοροῦν ἄσπρες μάλλινες κιλότες καὶ στὰ πόδια τσαρούχια μὲ γυριστὲς μύτες. Ποῦ καὶ ποῦ, κοπάδια ἀρνιῶν μὲ καφετὶ μαλί, ἀπὸ γενιά μὲ σκληρὴ ἀντοχή, πού τὰ φυλάει δασότριχος τσομπάνης, ὀρθὸς κι ἀκουμπισμένος στὴ μακρὰ του γκλίτσα ἀπὸ στέρεο ξύλο, προσθέτουν τὴν βουνίσια τους θλίψη σ'ένα μαλακὸ τοπίο ὅπου θάμοιαζαν λιγότερο κακοβαλμένες οἱ ὠμορφες γαλατερές ἀγελάδες... Ὅλοένα κοντύτερα μᾶς, σὰ νὰ προσβάλλουν τὴν ἄκρη τους μῆσα στὴ λίμνη, φαίνονται τὰ Γιάννινα μὲ τὸ κάστρο τους κι οἱ μελαγχολικοὶ του μινარέδες καθρεφτίζονται τρεμουλιαστά, στὴ λεία ἔκταση τῶν νερῶν. Τὸν ταξιδιώτη πού θὰ διέθετε πῶς ἀργόσχολος ὦρες, θὰ τὸν συμβούλευα νὰ διαλέξη καλύτερα τὸ δεύτερο δρόμο, τὸ δρόμο τῆς θάλασσας γιὰ νὰ πλησιάσει τὴν Ἡπειρο. Θὰ τοῦ προσφέρει τὴν εὐκαιρία νὰ καλοκυτάξει ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς δυτικὲς ἀκτὲς τῆς Ἑλλάδας, πού μὲ τὸ μυτερό, ἀπόκρημνο περίγραμμα τῶν βουνῶν τους, μὲ τὰ νησιά τους, ντυμένα τὰ σκοτεινὰ φουντωτά τους δάση, τὴ χλωμὴ καὶ γαλακτώδη πρασινογάλαζη θάλασσα, τόσο ἀπέραντα ἡδονικὴ, δὲν πέφτουν καθόλου πίσω ἀπὸ τοὺς φλογωτοὺς κι' ἀπογυμνωμένους βράχους τῶν Κυκλάδων, πού εἶναι σπαρμένοι στὸ μενεξελί βάθος τοῦ Αἰγαίου. Στὴν ἀχτιδόβολη ἀρμονία τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅλη λάμψη, γυμνὸ βράχο καὶ χαρωπὴ σύγκρουση τῶν κυμάτων, ἡ θάλασσα τοῦ Ἴονίου ἀποτελεῖ ἓν' ἀντίστοιχο κομμάτι, κι' ἡ ὠμορφιά του εἶναι πῶς θαμπή, σὰν πεπλοτυλιγμένη, μαλακὰ ντυμένη μὲ ξεκουραστικὴ πρασινάδα πού καθρεφτίζεται σὲ σκοῦρες ἐναλλαγές στὸ κινημένο τοῦ νεροῦ μετάξι. Ἡ Πρέβεζα, πυλώνας τῆς Ἡπέρου, μὲ τὰ χαμηλά της σπίτια, τὰ λείψανα ἀπὸ τὰ παλιὰ της τειχία, τὰ κυπαρίσσια, τὶς λεμονιὲς καὶ τοὺς εὐκάλυπτους πού κατεβαίνουν ὡς τὴ θάλασσα, εἶναι στοργυλοκαθισμένη στὸν κόλπο τῆς Ἄρτας, εἶδος τεράστια λιμνοθάλασσα μὲ τ' ἄβαθα νερά, πού τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα οἱ ἀτελείωτες ἀμμουδιὲς τοῦ Ἀκτιοῦ, σκεπασμέ-

νες ἄλλοτε ἀπὸ καλάμιες καὶ πλούσιες σὲ θαλασσινὸ κυνήγι, πού εἶδαν τὶς liburnes τοῦ Ὀκταβίου νὰ κατατροπώνουν τὶς τριήρεις τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Εἶναι πλατεῖα ὑγρὴ ἔκταση, ἀνοιχτὴ γαλαζοπράσινη, τοποθετημένη ἀνάμεσα στὶς χαμηλὲς ὄχθες πού τὴν ζώνουν, πλούσιες σὲ θαμνοειδῆ φυτείες, καὶ πλασιώνεται σὰ λίμνη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, ἀπὸ τὶς φαλακρὲς βουνοκορφές, μὲ τὸ τρικυμιστὸ ἢ μακρυνὸ περίγραμμα πού μοιάζει σὰν σκαλισμένο σὲ ἀμέθυστο, τῆς Ἡπέρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, κι' ἀπὸ τὸ ρωμαντικὸ, ἀχνωπὸ σχῆμα τοῦ ἀποτομοῦ νησιοῦ τῆς Λευκάδας, πού τὴν κορφή του τὴ στοιχειώνουν σύνεφα. Μέσα στὸ διάκοσμο τοῦτο ἀπὸ βουνὰ μὲ χρώματα ζωηρὰ ἢ θαμπὰ, ἡ νωθρὴ αὐτὴ λίμνη λαμπυρίζει, καὶ τὸ ἀνοιχτὸ της στήθος ρυτιδώνεται ἀπὸ σκοτεινότερες ἀποχρώσεις καθὼς τὴ χαϊδεύουν οἱ ἄνεμοι. Τὰ νερά της εἶνε λασπερὰ κι' ὄλο χόρτα' στὸ στρώμα τῶν φυκιῶν της παίζουν πυκνὰ τὰ δελφίνια καὶ διαστίζουν παράξενα τὸ βυθὸ της. Διαρκῶς πετοῦνε γλάροι παιγνιδίζοντας ἀνάμεσα στὶς ριπὲς τοῦ ἀνέμου, πάνω ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ τοῦτο ἰχθυοτροφεῖο, προσθέτοντας στὴ ζωηρότητα τοῦ τοπίου. Μακρὰ καὶ πού ξεπροβάλλει κανένα δασωμένο νησάκι, κανένα ἀκρωτήρι, πού ἡ ὠχρά τῆς πέτρας του, φορώντας ὡς τὴ μέση τὸ σκοῦρο βελουδένιο σκουφὶ της, ξεχωρίζει ζωηρὰ πάνω στὸ θαλασσινὸ σύμπλεγμα, ὄλο γαλάζιο καὶ πράσινο.

Στὸ ἔβγα τῆς Πρέβεζας ἀπλώνεται φαρδὺς ἐλαιώνας, κατάκτηση τῆς δουλειᾶς τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἄγονη γῆ τῆς Ἡπέρου. Γιὰ λίγα χιλιόμετρα οἱ κουφαλιασμένοι κορμοὶ καὶ τὰ κλαδιά μὲ τὸ σταχτωπὸ φύλλωμα, σφιχτοπλεγμένοι ὡς τὸ δρόμο πάνω ἀπὸ πυκνὸ χαλί ἀπὸ φτέρες, δίνουν μίαν ἐντύπωση σὰν ἀπὸ δάσος μὲ δρυς, τόσο ψηλὰ κι' ἀδρὰ εἶνε τὰ δέντρα. Ὑστερα, μιά καὶ περάσεις τὴν ἰσκιερὴ αὐτὴ ζώνη μὲ τὸ φῶς πού ἀχνοπαίζει κάτω ἀπ' τοὺς θόλους τῶν φύλλων, ἐξαβρίσκες τὴν ἀπέραντη κι' ἄγονη ἔκταση, μὲ τ' ἀγκάθια της, τὰ σπάνια ἀνατριχιασμένα της δεντράκια. Περνοῦμε τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Νικόπολης πού ρεῦει σιωπηλὰ στὸ ἐρημικὸ τοῦτο τοπίο, ἀπέναντι σὲ μιά θάλασσα μὲ χαμηλὰ ἀκρογιάλια, μὲ καμπύλες γλυκὲς. Στὸ ρωμαντικὸ θέατρο ἔχει πλημμυρίσει ἢ ἄγρια φυτεία τῆς ἐρημιᾶς. Οἱ ὀγκόλιθοι, ἐθεμνωμένοι ἀπὸ τὶς ρίζες, κυλᾶνε πρὸς τὰ κάτω. Τὸ θέατρο χάινει, ἐκεοιλιασμένο καὶ δείχνει τὰ μυστικὰ της κατασκευῆς του. Ἀληθινὲς ἀγκάθιες λόχμες, ὅπου δὲν μπορεῖς νὰ εἰσχωρήσεις, ἔκαμαν κατοχὴ στὶς βαθμίδες. Πῶς πέρα, βλέπεις κομμάτια τοίχων ἀπὸ πλίνθους ἢ πέτρα, ὀρθοὺς μὲ τὶς πολεμιστρες των, πύργους τετραγώνους, λείψανα περιφερικῶν δρόμων, ἄμορφα χνάρια ἀρχαίων οἰκοδομῶν. Τεράστιος ἄωρος, νεκρόπολι κατακτημένη ἀπὸ τὰ βάτα, πού τὴν παρουσιάζει καὶ τὴν ἀκολουθεῖ ἀπέραντη ἐρημιὰ, κι' ὅπου τώρα βασιλεύει ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου. Σὲ λίγο οἱ πρῶτοι λόφοι διακόπτονται τὴ θλίψη

καὶ τὴ μονοτονία τῆς στέπας αὐτῆς. Ὑψώματα τραχιὰ καὶ γκριζὰ πού στὸ γυμνὸ τους βράχο εἶναι μπηγμένες πού καὶ πού σκόρπιες δρυς, ἢ στήθη μὲ κυμιστὸ σχῆμα, ντυμένοι μὲ τὸ βελουδο τῆς φτέρης, πού τὰ ὠμορφαίνουν ἀραιὰ καὶ πού συστάδες ἀπὸ βελανιδιὲς. Βουνὰ γυμνά, σκαμένα ἀπὸ βαθιὲς χαράδρες, πλασιώνουν τώρα παντοῦ τοὺς πρώτους αὐτοὺς κυματισμοὺς τοῦ ἐδάφους, καὶ ξαφνικὰ τοὺς ἐξαφανίζουν καὶ συσπειρώνονται βίαια σὲ ἄγριωπά φαράγγια, ἀπόκρημνα, πού οἱ κομμένοι τους βράχος ματώνει ὀλοκόκκινος. Βρισκόμαστε τώρα στὴ βουνίσια καρδιὰ τῆς Ἡπέρου, περιοχὴ ὅσο πάει πῶς τραχιὰ κι' ἀποτομῆ, καὶ οἱ κοιλάδες της, πού καταλήγουν στὸ πλατὺ ἄπλωμα τῶν Ἰωαννίνων, ἐκτείνονται πατώματα - πατώματα, ἄλλοτε σκοτεινὰ καὶ καμπυλωτὰ, ἄλλοτε πλατιῆ, προσφέροντας τὰ ψηλά τους μαβιά καλαμπόκια στὸ χρυσωμένο φῶς τοῦ ἡλίου. Μὰ ὁ Λοῦρος, πού ἡ ζωοδότρα του κοίτη ξανταμώνει τὸ δρόμο ἀπὸ τὴ μιά κορδέλα στὴν ἄλλη, εἰσχωρεῖ μαζί μας μῆς' στὰ φαράγγια κι' ἀνεμισμένος ἀπ' τὸν ἄερινο πλοῦτο τῶν πλατάνων πού τὸν συνοδεύουν, δίνει ἓνα τόνο χαρωπὸ καὶ φρέσκο στὴν ἀγριάδα τούτη: συνθέτει πού καὶ πού τὰ πῶς γραφικὰ θεάματα μὲ τὶς κασίκες πού γέρνουν τὸ γενάτο τους πηγούνη μῆς' ἀπὸ τὰ δέντρα, ἀνάμεσα στοὺς ὀγκόλιθους πού ταλαντεύονται ἔτοιμοι νὰ πέσουν γιὰ νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ κύμα του πού λαμπυρίζει σὰ σμαραγδί. Περνώντας τέλος διάσελα, ποταμὸ καὶ γκρεμούς, ἀφοῦ σταματήσεις γιὰ λίγο στὰ περίφημα Πλατανάκια,

Ὁ ἀπογοητευμένος τῆς ζωῆς

Εἶναι γιὰ τὴν ἀγάπησά που τρέμει ἢ σάρκα [μου] ὅλη;

χλωμὸ παιδί πού σὲ ζητῶ τὶς νύχτες στὴν ἐρμιά καθὼς ἀπλώνει ἢ μάνητα ἢ ἄγρια τοῦ βορρηᾶ κι' ἀκίνητοιν κατάλευκοι ἀπὸ τὸ κύμα οἱ μῶλοι.

Εἶναι γιὰ τὴν ἀγάπησά που νοιώθω τὴ ζωὴ νᾶναι γλυκειά, γλυκύτατη, ὄλο χαρὲς κι' εὐωδία.—τὶ νοσηρὴ νὰ σ' ἀγαπῶ χωρὶς καὶ σύ, ἱστορία καὶ νὰ μὲ βασανίζει ἀργὰ μὲ ἄμφιβολία καυτή.

Εἶναι γιὰ τὴν ἀγάπησά που νοιώθω μιά σιωπὴ ν' ἀπλώνεται στὰ στήθη μου καὶ κάτι νὰ ραγίξῃ νὰ τριγυρνᾶ ἀνυπόμονη κι' ὄλο νὰ μοῦ σφυρίζῃ—καὶ διερωτῶμαι, ὄλ' αὐτὰ, πῶς γίνονται; γιὰτί;

Εἶναι γιὰ τὴν ἀγάπησά πρῶτος ἐγὼ, πού σὺ ὡς τώρα ἀδιαφόρησες στὸ δυνατό αἶσθημά μου καὶ στραγγαλίζεις ὅπως θεὸς τὴν ἔφηβη χαρὰ μου.

Κι' ὡς πλησιάζει τὸ πικρὸ, τὸ πένθημό μου τέλος νοιώθω τὸν ἴδιο μου Ἐρωτὰ νὰ σέρνεται βαρὺς καὶ νὰ χτυπᾶ τὴν ἄσπλαχνη καρδιὰ σου, ὅπως [βέλος...]

1928, Βόλος

καθιερωμένο σταθμὸ τῶν μεταφορικῶν μέσως, ὅση πυκνόφυλλη, πού λίγα ἀρχέγονα χάνια ἐκμεταλλεύονται τοὺς εἰδωλλιακοὺς τῶν ἴσκιους καὶ τὴ δροσιὰ τῶν γλαυκῶν τους νερῶν πού ροβολουῦν ἀνάμεσα στὸ ἄσπρο χαλίκι' ἀφήνοντας δίπλα σου τὰ τραχιὰ ὑψώματα τῆς Μανωλιάσσας καὶ τοῦ Μπιζανιοῦ, ὅπου μῆς' στὴν ξερολιθιὰ καὶ στὸ στουρνάρι, ἔγραψε ἢ συγκαίρινη Ἑλλάδα τὶς πῶς ὠραῖες σελίδες ἠρωϊσμοῦ καὶ δόξας, ἀπὸ ἓνα στενὸ διάσελο πού κρεμάει πάνω ἀπὸ τὸ δρόμο τὰ ἰλιγγιώδη του ταχῶματα, φτάνει σὲ πλατεῖα πεδιάδα μὲ βοσκὰς ἀπεραντες μὲ βαλτότοπους διανθισμένους μὲ νοῦφαρα ὅπου κάποιος ζευγάρι σχολαστικῶν πελαργῶν στέκει ὀρθὸ σκυλωμένο στὰ ξυλοπόδαρά του ἀνασαίνει τὸ λεπτὸ καὶ ἡδονικὸν ἀγέρα τοῦ ὕψους καὶ μῆς' στὸ ἄγονο πλαίσιο τῶν ψηλῶν βουνῶν μὲ προσθεμένο ἐπάνω τους τὸ μαῦρο σύννεφο, ἀντικρύνει τὴ μυτερὴ κορφή τοῦ μιναρὲ στὴν ἀχνοπράσινη λίμνη πού χαρακτηρίζει τὴ μελαγχολικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἡπέρου. Ἀνατολίτισσα κάτω ἀπὸ Δυτικὸν οὐρανὸ, —νὰ ἡ γοητεία τῆς πολιτείας τούτης. Κι' ὅταν ὄλα αὐτὰ τὰ βουνὰ εἶναι ντυμένα τὸ λεῖτο χιόνι, ὅταν ἡ λίμνη ἔχει παγώσει καὶ βορρηᾶς τσουχτερὸς φυσάει ἀπ' τὶς κορφές, τότε παίρνουν πῶς ἀναγλυφὴ κι' ἐντυπωσιακὴ γραφικότητα οἱ ἀσβεστοχρισμένες τους ἐκκλησίες, τὰ παλιὰ ξύλινα σπίτια της τὰμπογιαντισμένα μαβιά ἢ ρόδινα,—πού παραπέταμένα καὶ σκεβρωμένα, τρέμουν μῆς' στὴ μενεξελιά καταχνιά, κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ οὐρανὸ...

ΛΛΕΞ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ - ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

— Σὲ κάποια παραλία τῆς Μυκόνου.....

: Μ. Κ.—

Τὶ ν' ἀπομένει τάχα γιὰ παρηγοριὰ στὴν ὑποφαντασίᾳ μου τὴ σβυσμένη παρὰ ἢ μνήμη ἢ ἐρωτιάρα τῆς σαρκὸς κι' οἱ πόθοι μου οἱ τόσο φρενιασμένοι;

Νύχτες σὲ νοσταλγῶ πυρρές, ὀλόθερμο—σὰν Αἰγυπτιακὴ θεότης μένει πάντα σὲ νοσταλγῶ καὶ καίγεται ἢ σὰρκα μου πού πρὶν ἐσέ, δὲ γνώρισε συμβάντα.

Τὸ ἐρωτικὸ σου πρόσωπο ἀπλώνεται στὴ σκέψη μου, ἄδειες κυλοῦν ἢ ὦρες μου, ἄδεια ἢ ζωὴ μου. Κι' ἐνῶ τὰ πάντα σβύνουν στὸ ἴδιο σου εἶδωλο νοιώθω μὲ σὲ σφιχτότερα νὰ δένεται ἢ ὑπαρξή μου.

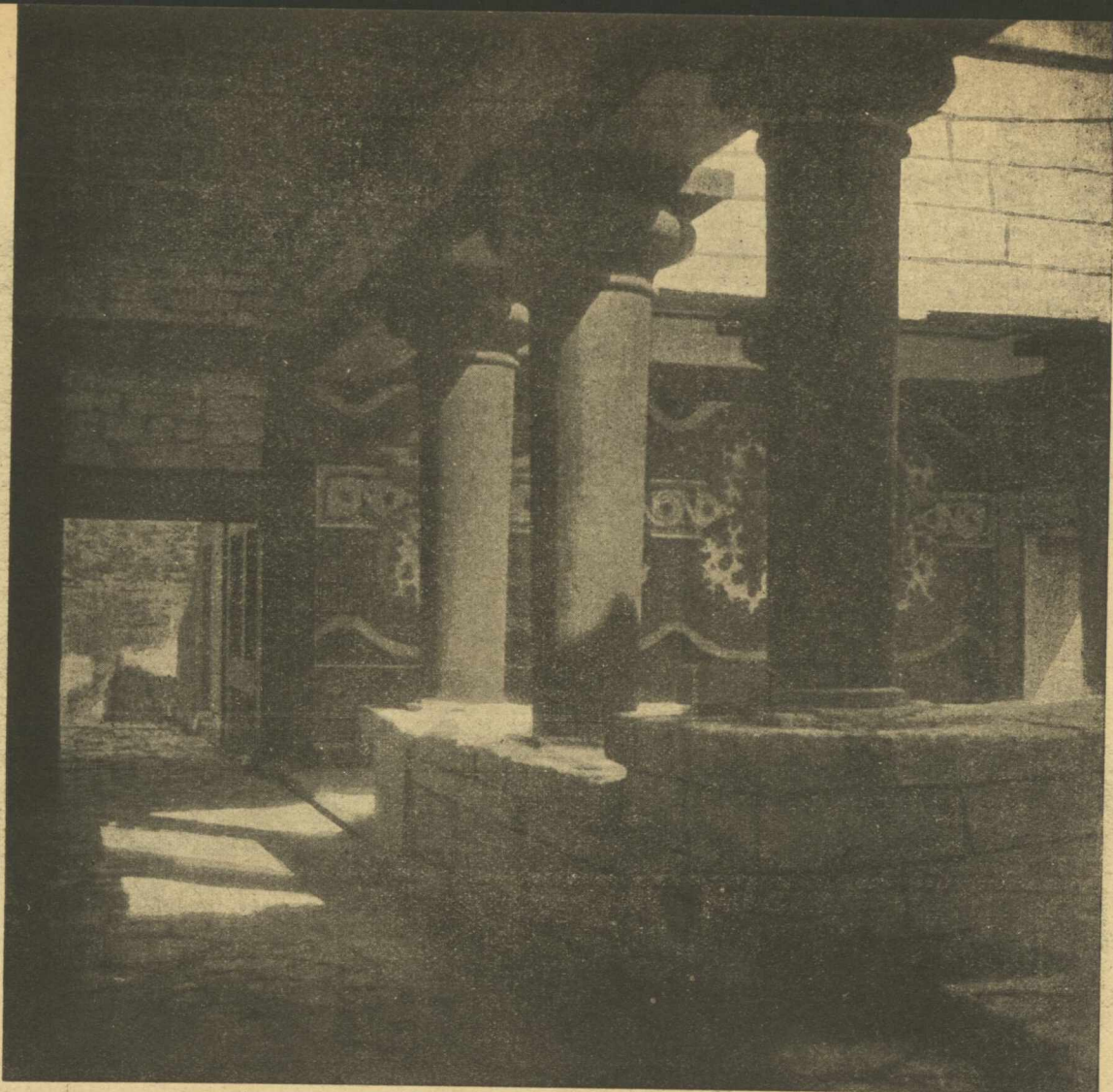
Κι' ὅπως ἢ ἀναμνήσεις παραδίνονται μέσα στὸ βάθος τὸ ὠχρὸ, τοῦ χρόνου....

—Τὸ νοσταλγῶ τὸ σῶμα Σου πού ἀπόλαυσα νύχτα, σὲ κάποια παραλία, τῆς Μυκόνου.

ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΑΝΟΣ

«Ὁ Παράξενος Ἐρωμένος»

Ο ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ γιομάτος κίνησιν καὶ ζωὴν ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς σημαντικοῦ Μεσογειακοῦ λιμένος. Τὸ πλοῖον ἀναμένει τὴν ὠρισμένην ὥραν γιὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ἄγκυράν του. Ὁ ἥλιος κουρασμένος ἀπὸ τὸ πλοῦσιον, ἀπὸ τὸ ἔντονον φῶς, ποῦ ἐσκόρπισεν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους τῆς Ἀττικῆς, καταφεύγει πλέον εἰς τὰ μυστηριώδη ἀναπαυτήριά του. Τὸ λυκόφως ἐγγίζει πρὸς τὸ τέρμα του. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ πλοῖον διολισθαίνει ἐπάνω στὴν ἀκύμαντον ἐπιφάνειαν τοῦ λιμένος καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ ἀναπεπταμένον πέλαγος. Ἴδου ἡμεῖς πλέομεν πρὸς τὴν Κρήτην.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΟΥ: **ΠΛΕΟΜΕΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ**

Ἔνας πόθος ἀκατανίκητος μὲ φέρει ἐπισκέπτῃν, μελετητὴν καὶ προσκυνητὴν συγχρόνως τῆς Μεγαλονήσου. Ἔνας πόθος ἐρεῦνης, σφυγμομετρήσεως, βαθυτέρας ἀναπνοῆς, καινούργιου ἀναβαπτισμού, ἀληθοῦς ἀναζωογονήσεως. Ἦθελα νὰ ζῆσω κοντὰ στὶς μεγάλες ἀναμνήσεις. Ἦθελα νὰ αἰσθανθῶ τὰς συγκινήσεις ποῦ πολλαπλασιάζονται ἀπὸ τὰ ἱστορικά γεγονότα ὅταν ταῦτα ἀναπηδοῦν ἀπὸ κάθε κορυφή, ἀπὸ κάθε δένδρον, ἀπὸ κάθε πλαγιά, ἀπὸ κάθε τοποθεσία, ἀπὸ κάθε δρόμον, ἀπὸ κάθε χωριό, ἀπὸ κάθε πλατεία τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ κάθε Ἐκκλησία καὶ κάθε Μοναστήρι, ἀπὸ τὰ ἐτοιμόρροπα καὶ παλαιωμένα μέγαρα, ἀπὸ τὶς ἀτε-

λείωτες ἀκρογυαλιές, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὀρμίσκους καὶ ἀπὸ μιὰ ἀδάμαστη θέλησιν ποῦ χωρὶς νὰ εἶναι ἀντιληπτὴ, τὴν αἰσθάνεται κανεὶς ὡς μιὰ ζωντανὴ καὶ ὑπαρκτὴ ἐκδήλωσις.

Πλέομεν πρὸς τὴν Κρήτην. Ὄνοῦς μου στρέφεται πρὸς τὸ ἐγγύον παρελθόν. Ἀναλογίζομαι τὸν θαυμασμὸν ποῦ μὲ κατελάμβανε στὸ ἀντίκρουσμα τῶν γιγαντοσώμων Κρητικῶν ὅταν στὰ παλῆα χρόνια τοὺς ἐφιλοξενούσεν ὡς πρόσφυγας ἢ ἰδιαιτέρα μου πατρίς τὸ Ναύπλιον. Ἐνθυμοῦμαι τὶς συγκινήσεις ποῦ ἐδοκίμαζα ὁσάκις ἢ ἠρωτόκοκ Νήσος ἤγειρε διάτορον τὴν φωνὴν τῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ἐνθουσιασμοὺς μου καὶ τοὺς ψυχικοὺς κλονισμοὺς ποῦ ἐδοκίμαζα ὅταν ὁ Λαὸς τῆς Κρήτης ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένως διὰ τὴν Ἐνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ὑψίστην ψυχικὴν ἀγαλλίασιν ὅταν στὰ 1913 ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ὄνειρον τῶν αἰώνων καὶ ὁ τότε Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετὰ τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου, τοῦ Προεδρείου τῆς Βουλῆς καὶ ἐν συνοδείᾳ μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου κατήλθεν εἰς Κρήτην κομίζων τὴν Πανελλήνιον χαρὰν εἰς τοὺς δικαιωθέντας τέλος Κρητας.

Πλέομεν πρὸς τὴν Κρήτην. Σβύνει τὸ πανόραμα τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀττικῆς τὰς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς στολίζει διὰ μυριάδων φῶτων. Εἰσερχόμεθα εἰς τὸ πέλαγος τὸ ὁποῖον φωτίζει ἀσθενὲς ὑπόλειμμα σελήνης ποῦ καὶ ἐκεῖνο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χάνεται μέσα στὰ σύννεφα. Τὸ βαπόρι μὲ τοὺς ρυθμικοὺς κρότους τοῦ προχωρεῖ.

Μέσα σ' ἓνα ἡμίφωσ, μόνος, ἐπάνω στοῦ κάσσαρο τοῦ βαποριοῦ σκέπτομαι. Κάθε στροφή τῆς μηχανῆς μᾶς φέρει ἐγγύτερον πρὸς τὰ ἱερὰ χῶματα τῆς Νήσου.

Σκέπτομαι τὴν ἱστορίαν τῆς, τὰς τύχας τῆς, τὰς περιπετείας τῆς, τὰ δεινὰ τῆς, τοὺς ἥρωισμούς τῆς, τὰς θυσίας τῆς.

Σκέπτομαι τὸν πολιτισμὸν τῆς. Πολιτισμὸν αἰώνων. Πολιτισμὸν ἀφάνταστον ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς ἀπρόσιτα ὕψη κατὰ τὸν 13' αἰῶνα π.χ. Σκέπτομαι τὰ ἀμέτρητα χρόνια τὰ ὁποῖα ἐδημιούργουν τὶς ἐξελίξεις καὶ τὶς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς Κρήτης.

Σκέπτομαι τὰς φοβερὰς ταυρομαχίας τῶν ἀρχαίων Κρητῶν καὶ νομίζω ὅτι ὁ Bos primigenius τῆς Κρήτης, «τρομερὸς ἐν τῇ ἀγριότητί του, τέρας πραγματικόν τῆς ἀρχικῆς δημιουργίας» θὰ μυκάται καὶ πάλιν τὶς οἶδεν εἰς ποῖα ἀπόμειρα καὶ ἀπόκρυφα σπήλαια τῶν Κρητικῶν ὀρέων!!

Σκέπτομαι τὸν Μινώταυρον σπαράσσοντα τοὺς ἐπτὰ νέους καὶ νεάνιδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀνακουφίζομαι εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ ἀνδρεία τοῦ Θησέως ἐξήλειψε τὸ αἶσχος αὐτοῦ τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ.

Σκέπτομαι τοὺς δεσμοὺς τοῦ Διὸς πρὸς τὴν νήσον. Ἐκπρόσωπος τῆς ἀνησύχου ψυχῆς τοῦ Κρητῆ ὁ Κρηταγενὴς Ζεὺς ἐξεθρόνισε τὸν Κρόνον καὶ κατέστη αὐτὸς πατὴρ ἀνδρῶν καὶ Θεῶν.

Σκέπτομαι τὸν πολὺν Μίνωα καὶ σταματῶ εἰς ἓνα σημεῖον τῆς εὐεργετικῆς δράσεώς του. Θαυμάζω τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεμέλιον τῆς προόδου, τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἀκμῆς τῶν Λαῶν. Σκέπτομαι τὸν Ἴδομενέα τῆς Κρήτης ἠγούμενον ὀγδοήκοντα πλοίων συμματέχοντα εἰς τὸν συναγεμῶ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ προσβληθέντος ὑπὸ τῶν Τρώων Μενελάου.

Τόσοι ἄνδρες σώφρονες, νουνεχεῖς, ὑπερήφανοι, ἓνας Ἀχιλλεὺς, ἓνας Νέστωρ, ἓνας Ἀγαμέμνων, ἓνας Ὀδυσσεὺς καὶ δεκάδες ἄλλων Βασιλέων καὶ Ἡγεμόνων Λαῶν νὰ ἀφήνουν τὰ ἀγαθὰ τους, τοὺς Λαοὺς των, τὰ συμφέροντά των, τὰς οἰκογενείας των, νὰ μετακινῶνται. νὰ μετατοπίζονται, νὰ διαπλεύουν θαλάσσας, νὰ ταλαιπωροῦνται, νὰ ναυαγοῦν, νὰ μάχωνται, νὰ φονεύονται γιὰ... μίαν γυναῖκα.

Σκέπτομαι τὴν Ἑλληνικὴν νοοτροπίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χαρακτηριζομένην ἴσως ἀπὸ μίαν ὑπερευαίσθησιν ποῦ παρέσυρε εἰς μίαν τυχοδιωκτικὴν ἐκστρατείαν τοὺς ἀριστεῖς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ τὸν Κρητὰ Ἴδομενέα!!

Σκέπτομαι τὰ πολιτεύματα τῆς Κρήτης καὶ σταματῶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς διαπαιδαγωγῆσεως τῆς Κρητικῆς νεότητος. Δὲν λησμονῶ τὴν βαθυτάτην ἐντύπωσιν ποῦ ἐδοκίμασα ἀναγινώσκων κάποτε ψήφισμα ποῦ ὑπεχρέωνε τοὺς ἐφήβους νὰ φυτεύουν ἐλαίας καὶ νὰ τὰς περιποιῶνται μέχρις οὗ δώσωσι καρπὸν! Καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη καὶ τὰς κυρώσεις ποῦ ἦσαν βαρύτεραι γιὰ κάθε ἔφηβον ποῦ θὰ παραμελοῦσε τὸ καθήκον του τοῦτο! Ἐνίοτε τὶ μεγάλα διδάγματα μᾶς διδῆι ἢ ὑπερτρισχιλιετῆς ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ πόσον ἡμεῖς εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ ἐπωφεληθῶμεν αὐτῶν! Καὶ εἴμεθα ἀπὸ δύο ἀπόψεις ἀξιοκατάκριτοι. Διότι ἢ τὰ ἀγνοοῦμεν γιὰτὶ δὲν μελετᾶμε ἢ δὲν προσέχουμε τὰς μεγάλας γραμμὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου ἢ τὰ γνωρίζουμε ἢ τὰ μαθαίνουμε ἀπὸ τοὺς λίγους μελετητὰς τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου καὶ δὲν ἔχομε μέσα μας τὴν δύναμιν νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς αὐτὰ καὶ τὰ προσαρμόσωμεν εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν...

Πλέομεν πρὸς τὴν Κρήτην. Σκέπτομαι τὴν νομοθεσίαν τῆς, τὶς ἐπιδράσεις τῶν ἐκάστοτε ἐπιδρομῶν τῆς, τὰς κοινωνικὰς τάξεις ποῦ διηύθυνον τὰς τύχας τῆς καὶ σταματῶ εἰς τοὺς δούλους τῶν ὁποίων τὴν ζωὴν ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς φαίνεται ὅτι ἐλάφρυνεν ἀπὸ τὰ πιεστικὰ βάρη τῶν ἀρχαίων τάξεων.

Σκέπτομαι τοὺς Ρωμαίους κατακτητὰς οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν πρὸς κατάληψιν τῆς Νήσου ὑπέστησαν συμφορὰς ἀπὸ τὰ γενναῖα τῆς Κρήτης τέκνα. Μετὰ τινὰς ὁμῶς δε-

κατηρίδας και κατόπιν σκληρών αγώνων ο υπερήφανος αυτός λαός καταβάλλεται και δια πρώτην φοράν υποτάσσεται εις ξένον κατακτητήν!!!

Σ κ έ π τ ο μ α ι την Βυζαντινήν περίοδον. Οί Κρήτες εκ των πρώτων ανεγνώρισαν την χριστιανικήν θρησκείαν και αυτοί προσέφερον τους πρώτους μάρτυρας εις την ιδέαν του Χριστιανισμού. Βραδύτερον και επί 135 έτη περίπου ή Κρήτη υπέκυψεν εις την κυριαρχίαν των έξ'Ισπανίας 'Αράβων. 'Ακόμη εις την Κρήτην

εύτυχή διαλείμματα του, επί αιώνας παλαιόντος πίπτοντος, και ανεγειρομένου, έλλητισμοῦ.

'Η Τουρκοκρατία προβάλλει τώρα και άπασχολεί τις σκέψεις μας. Γιγαντομαχίαι πρέπει να όνομασθουν αι μάχαι μεταξυ Τούρκων και Βενετών επικουρουμένων υπό των Κρητών. Πόσον αίμα έχύθη εκατέρωθεν; Πόσαι θυσίαι; Πόσοι εκπατρισμοί; Πόσοι συμφοραί; 'Ο το ρκος κατακτητής άποθηριούμενος άποβαίνει τύραννος και δυνάστης άνηλεής. Τί υπέστη ό 'Ελλητισμός από την Τουρκικήν θηριωδίαν.

υπάρχουν ίχνη του 'Αραβικού πολιτισμοῦ. 'Ο ύπεροχος στρατηλάτης και κατόπιν Αυτοκράτωρ του Βυζαντίου Νικηφόρος Φωκάς, με τον Σταυρόν ανά χειρας, ξεπερόθισε την νήσον, αίχμαλώτισε και κατέσφαξε τους 'Αραβας και επανέδωσε την έλευθερίαν εις τους Κρήτας.

Σ κ έ π τ ο μ α ι τους νέους κατακτητάς της Κρήτης. 'Αντικρύζω την Βενετοκρατίαν κυριαρχούσαν και επικρατούσαν εις την Νήσον. 'Υπήρξε μαρτυρικός ό βίος των ανθρώπων επί αιώνας και κατά την περίοδον ταύτην, κατά τας επανειλημμένας αιματηράς επαναστάσεις διέπρεψαν και επρωτοστάτησαν αι μεγάλαι, αι φεουδαρχικαι οικογένειαι της Νήσου. Είναι μεγάλου ενδιαφέροντος αι σελίδες της Ιστορίας της εποχής αυτής και μία επιμελημένη έρευνα εις τα αρχεία της Βενετίας θα έφερε εις φως γεγονότα που θα ενδιέφεραν τους συγχρόνους διανοουμένους του Κόσμου όλοκλήρου. 'Η Κρήτη άπελευθερωθείσα πρό 20ετίας και πλέον ώφειλε να εκλέξη μίαν ομάδα διανοουμένων και να την άποστείλη εις Βενετίαν πρός έρευναν. Θα άπεκομίζοντο Ιστορικοί θησαυροί καλύπτοντες πάσαν δαπάνην ή όποια θα άπαιτείτο δια μίαν τοιαύτην πατριωτικήν έργασίαν. Διότι ή περίοδος αυτή δεν έχει να επιδείξη μόνον πολεμικούς άθλους και ύψηλους ήρωισμούς. 'Έχει να επιδείξη ένα Ιδιαίτερον και Ιδιότυπον Κρητικόν πολιτισμόν όφειλόμενον και εις τας προόδους της Γεωργίας, και εις την άκμήν του 'Εμρίου και εις μίαν ζωηράν ναυτιλιακήν κίνησιν. 'Έχει να επιδείξη εύπορίαν και πλουτον εις την Νήσον. 'Έχει να επιδείξη και κάτι άλλο άκόμη σπουδαιότερον. Μίαν έντονον πνευματικήν κίνησιν, μίαν Ισχυράν πνευματικήν ζωήν, μίαν επιστημονικήν επίδοσιν και μίαν μορφωτικήν προσοκάθειαν ή όποια έξεδηλώθη άνέκασθεν κατά τα

Τί ή Πελοπόννησος; Τί ή Θεσσαλία; Τί ή Μακεδονία; Τί ή 'Ηπειρος; Τί ή Στερεά 'Ελλάς; Τί ή Κρήτη και ή Κύπρος; Γιατι να επαναφέρωμεν εις την μνήμη μας θλιβεράς αναμνήσεις, ανατριχιαστικάς σκηνάς; Κατά την επανάστασιν του 1821, ό Κρητικός λαός με άφαντάστους ήρωϊσμούς και με κολοσσιαίας θυσίας επεδίωξε την ένωση μετά της 'Ελλάδος. Οί Ισχυροί της Γης ήρνήθησαν να παράσχωσιν εις την Κρήτην τό πολύτιμον αυτό δώρον. Ούτως ή Κρήτη από του Τούρκου την τυραννία περιήλθεν επί χρονικό τι διάστημα εις την δικαιοδοσίαν του Αιγυπτίου δυνάστου. Μετά μικρόν διάλειμμα επανήλθεν εις τους Τούρκους. 'Εκτοτε ή Κρήτη ανεγειρεται άπειλητική κατά της Τουρκικής θηριωδίας. Αί 'Επανάστασεις διαδέχονται άλλήλας. 'Ο Γίγας πίπτει, αλλά δεν θνήσκει. 'Η έλευθέρα 'Ελλάς παρά τό πλευρόν της στηρίζει τους άγώνας των άκαταβλήτων Κρητών και συμμεριζεται κι' ένισχύει τους ήρωϊσμούς της. Εις τα 1878 τέλος προβάλλει μιά άκτις διοικητικής άνέσεως.... Ταύτην επακολουθοῦν τα γεγονότα της τελευταίας τεσσαρακονταετίας, τα τόσον γνωστά δια να μη επανέλθωμεν επ' αυτών. 'Η Κρήτη ήδη από του 1913 είναι όχι μόνον έλευθέρα αλλά και αναπόσπαστον τμήμα της Μεγάλης Πατρίδος....

Π λ έ ο μ ε ν ή δ η πρός την Κρήτην. Διασχίζομεν πλέον τό Κρητικόν πέλαγος. 'Αρχίζει να γλυκοχαράζει. Αί αναδρομικαι σκέψεις μας πρός ένα όλοζώντανο, όλόφωτο, τραγικό αλλά και εύελπι παρελθόν μας αφήρεσαν τον ύπνον, αλλά έσυντόμευσαν ούτω την άπόσταση του ταξιδίου. 'Ιδού ή Κρήτη έν όψει ήμών. Της άπευθύνομεν τον πρώτον εύλαβητικόν χαιρετισμόν. Σάν όνειρο μας φαίνεται ότι έταξιδεύσαμε όλόκληρον νύκτα με την σκέψιν. 'Ιδού τα Χα-

ΑΥΤΟ ΤΥ.ΙΔΙ ΑΒΗΣΕΥΝΣΝ ΠΟΛΕΜΑΡΧΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ Κ. Α. ΒΑΣΙΛΙΚΙΩΤΗ

νια διαγράφονται εύκρινώς πλέον. 'Εγγίζομεν πρός τό τέρμα ενός εύχαρίστου μέν θαλασσίου ταξιδίου, αλλά πάντοτε άποκρουστικού δια τον φόβον των ένοχλήσεων που μας δημιουργεί και ή έλαχίστη θαλασσοταραχή. 'Αποβιβαζόμεθα. 'Έχομεν όμως την κεκτημένη ταχύτητα της σκέψης. Μας άπασχολεί τώρα πλέον ή σημερινή Κρητική πραγματικότητα. Πρό αυτής όμως ζητούμεν εις τας αναμνήσεις μας ν' άνεύρωμεν εις τας σελίδας της Κρητικής 'Ιστορίας μίαν Μπουμπουλίαν, μίαν Γκούραιν, μίαν Μαντώ Μαυρογένους, μίαν Σουλιώτισσαν. Ματαίως όμως. Αί γυναίκες της Κρήτης υπέστησαν και αυται τα πάνδεινα. 'Ιδία επί Τουρκοκρατίας. 'Αρα γεδενεύρέθησαν Κρήσαι που άνυψώθησαν εις τό επίπεδον έθνικών ήρωϊδων; 'Αγνοοῦμεν μέχρι της στιγμής. 'Αλλά καιρός πλέον να παύση ή αναδρομή πρός τό παρελθόν. Μετ' όλίγον θα

άντιμετωπίσωμεν την Κρητικήν ζωήν εις την δράσιν της. Θα ζητήσωμεν να ανατάμωμεν την Νήσον ως Γεωργικόν παράγοντα. 'Ως Κέντρον παραγωγής πλούτου και εύζωίας. Θα έξετάσωμεν τον βαθμόν του σημερινού πολιτισμοῦ της. Τας βιομηχανικάς και έμπορικάς προόδους της. Τας παραγωγικάς ένώσεις της και τας τάσεις της συνεταιριστικής ιδεολογίας της. Θα την δοῦμε μέσα στους πρασινοστολίτους κάμπους της και τα γελαστά όροπέδια της. Θα θαυμάσωμεν τους έλαιώνας της και τα δάση των έσπεριδοειδών της. Θα άπολαύσωμεν τα ύπεροχα σταφύλια της και

την εύωδιάζουσαν σταφίδα της και μέσα σ' όλην αυτήν την εύχάριστον ένασχόλησιν δεν θα λείψωμεν να μελετήσωμε την σύγχρονον γυναίκα της Κρήτης μέσα εις τας πόλεις και στο θαυμασίον ύπαιθρον της Νήσου.

ΔΗΜ. Α. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

(Εικόνες: Κνωσός, Σφακιά, Βρύσες, 'Αγ. Νικόλας)

“ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΝΥΧΤΑ,”

“ΟΤΙ ΘΕΛΕΤΕ,”

ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ 5 ΠΡΑΞΕΙΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΟΡΣΙΝΟΣ Δούκας της Ίλλυρίας,
ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ νέος άρχοντας αδερφός της Βιόλας,
ΑΝΤΩΝΙΟΣ πλοίαρχος φίλος του Σεβαστιανού.
ΘΝΑΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ φίλος της Βιόλας.
ΒΑΛΕΝΤΙΝΟΣ) άρχόντοι ακόλουθοι του Δούκα.
ΚΟΥΡΙΟΣ)
ΚΥΡ ΤΟΜΠΗΣ ΜΠΕΛΤΕΟΣ ή **ΡΟΥΚΕΤΑΣ** συγ-
 γενής της Ολίβιας.
ΚΥΡ ΑΝΤΡΕΑΣ **ΓΚΙΟΥΤΣΙΚΟΣ** ή **ΣΟΥΦΡΙΤΗΣ**.

ΜΑΛΒΟΛΙΟΣ έπιστάτης της Ολίβιας.
ΦΑΒΑΣ στην ύπηρεσία της Ολίβιας.
ΦΕΣΤΑΣ τρελλός στην ύπηρεσία της Ολίβιας.
ΟΛΙΒΙΑ κοντέσσα που τήν έρωτεύεται ο δούκας.
ΒΙΟΛΑ αδερφή του Σεβαστιανού έρωτευμένη με το δούκα.
ΜΑΡΙΑ καμαριέρα της Ολίβιας.
 “Ένας παπās, άρχόντοι, ναύτες, άστυνομικοί, μου-
 σικοί, υπηρέτες.

Η ΣΚΗΝΗ ΣΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΙΛΛΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑ ΕΚΕΙ ΚΟΝΤΑ

ΣΚΗΝΗ 1η

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

(Μπαίνουν ο Δούκας, άρχόντοι, και ο Κού-
 ριος, άκολουθούμενοι από μουσικούς).

Δ ο ύ κ α ς.—Άφοϋ τόν έρωτα τόν τρέφει ή μουσική, παίχτε μου, έμπρός. Παραχορτάστε με μ' αυτήν ώς που άπ' τό μπουχτισμα ο καϋμός μου ν' άρρωστήσει και νά πεθάνει. Πάλι εκείνον τό σκοπό που ξεψυχοϋσε λιγωμένα! “Ω πώς μου χάιδεψε τ' άφτι σαν τό γλυκό μεσημεριάτικο άεράκι που πνέοντας πάνω από πλαγιά σπαρμένη γιούλια παίρνει εϋωδιά και δίνει!—φτάνει, όχι άλλο. Δέν είνε πιά τόσο γλυκό όπως ήταν πριν.
 “Ω Πνεϋμα του “Έρωτα, πώς είσαι όρμητικό και ζωηρό! Πού κι' άν άπλώνεσαι σαν θάλασσα και δέχεσαι ότι πέσει μέσα, κι' όσοδήποτε γερό και στέρεο, πάλι θά ξεπέσει συντρίμματα άχρηστα σε μιά στιγμή μονάχα! Τόσο γεμάτη ναι ή άγάπη από παράξενα που αυτή ναι πιά τό μόνο καθαυτό παράξενο.
Κ ο ύ ρ ι ο ς.—Θέλεις νά πās νά κυνηγήσεις, κύριέ μου;
Δ ο ύ κ α ς.—Τί, Κούριε;
Κ ο ύ ρ ι ο ς.—Έλάφι.

Δ ο ύ κ α ς.—Πώς, αυτό κάνω κι εγώ, τό κυνηγώ, τό ευγενικότερο που υπάρχει: “Όταν τά μάτια μου πρωτόειδαν τήν Ολίβια, σαν νά καθάρισε από μόλυσμα τόν άέρα! Εϋτός εγώ μεταμορφώθηκα σε έλάφι, κι από τά τότε πιά οι καϋμοί σαν αίμοβόρικα σκληρά σκυλιά με κυνηγοϋν.

(Μπαίνει ο Βαλεντίνος)

Λοιπόν! τί νεώτερα από κείνη;

Β α λ ε ν τ ί ν ο ς.—Συμπάθειο, κύριε, δέ με δέχτηκαν μ' από τήν παρακώρη τους σου φέρνω τέτοια άπάντηση: Ούτε τ' άγέρι, άν δέν καψώσει έφτά χρονιές δέ θά τό ίδεί τό πρόσωπό της ανοιχτό. Παρά θά βγαίνει σκεπασμένη σαν καλόγρια, και θά ραντίζει κάθε μέρα όλο τό σπίτι της μ' άρμη, χαλάστρα τών ματιών. Κι' αυτά τά κάνει

για τήν άγάπη ένοϋ αδερφοϋ της πε-
 [θαμένου,
 που θέλει νά τή συντηρεί νωπή
 και για πολύ στη λυπημένη θήμησή
 [της.
Δ ο ύ κ α ς.—“Αχ, αυτή που έχει τόσο
 [τρυφερή καρδιά
 για νά πληρώνει τέτοιο χρέος άγάπης
 [μόνο

στον αδερφό, πώς θ' άγαπήσει όταν τό βέλος τ' όλόχρυσο θάχει σκοτώσει τό κοπάδι άπ' όλα τ' άλλα αισθήματα που ζοϋνε μέσα της, όταν τά σπλάχνα της, ο νοϋς της κι' ή καρδιά, οι θρόνοι αυτοί οι κυρίαρχοι, καταχτηθοϋν όλοι τους,—όλες οι γλυκές της όμορφιές— από έναν μόνο βασιλιά!—Έλάτε έμπρός, άς βγοϋμε στις ώραιές βραγιές τις άνθισμένες. Μές στους άνθούς, στις πρασινάδες και κάτω άπ' τις περιπλοκάδες, βρίσκουν ανάπαψη πολλή, του έρωτα οι πόνοι κι' οι καϋμοί (*).

(Βγαίνουν)

ΣΚΗΝΗ 2α

(Μπαίνει ή Βιόλα, ο πλοίαρχος και ναύτες)

Β ι ό λ α.—Ποιό μέρος, φίλοι μου, είν' αυτό;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Έδω, κυρά μου, είναι ή Ίλλυρία.
Β ι ό λ α.—Κι' εγώ τί θέλω στην Ίλλυρία;
 “Ο αδερφός μου είναι στα Ήλύσια.

Μην τύχει και δέν πνίγηκε;—τί λέτε σεις, παιδιά;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Τύχη μεγάλη είχες έσύ που γλύ-
 [τωσησε.
Β ι ό λ α.—“Αχ! αδερφέ μου! Ίσως κι' εκείνος νάχε
 [τύχη.

Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Σωστά, κυρά, παρηγορήσου με τήν
 [τύχη,
 και ββαιώσου πώς, σαν βούλιαξε τό πλοιο μας,
 όταν έσύ και τοϋτοι οι λίγοι φουκαράδες
 που γλύτωσαν μαζί σου, κρεμαστήκατε
 στη βάρκα μας που έκοβε δρόμο, είδα τ' αδέρφι σου,
 πολύ προνοητικό στον κίνδυνο, νά δένεται,

(*) Κατά λέξη: οι έρωτικοί στοχασμοί.

καθώς του μάθαινε τό θάρρος κι' ή έλπίδα, σ' ένα χοντρό κατάρτι που έπλεξε στη θάλασσα. Κι' εκεί, σαν τόν Άρίονα στοϋ δελφινιοϋ τή ράχη, τόν έβλεπα νά κάνει γνώρα με τά κύματα τόσο όσο μπόρεσα νά ιδώ.
Β ι ό λ α.—Γι' αυτά που λές, νά έδω χρυσάφι: Στην
 [έλπίδα μου
 δείχνει ή δική μου ή σωτηρία, (και τά λόγια σου
 έρχονται έδω σαν πιστοποίηση), και για κείνον
 τό ίδιο. Αυτό τό μέρος τό γνωρίζεις;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Πολύ καλά, κυρά μου. Έδω 'χω
 και μεγαλώσει, οϋτε τρεις ώρες από δω. [γεννηθεί
Β ι ό λ α.—Ποιός κυβερνάει έδω;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Ένας μεγάλος δούκας, όνομα και
 [πράμα.

Β ι ό λ α.—Πώς είναι τ' όνομά του;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—“Ορσίνοϋ.
Β ι ό λ α.—“Ορσίνοϋ! Έχω άκούσει άπ' τόν πατέρα
 “Ητανε τότε άνϋπαντροϋ. [μου γι' αυτόν.
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—“Έτσι είναι ακόμα,
 ήταν τουλάχιστον τόν τελευταίο καιρό,
 γιατί ένα μήνα πριν εγώ ταξίδεψα από δω
 και τότε μόλις είχε λόγος βγει—
 γιατί, όπως ξέρεις, ότι κάνουν οι τρανοί
 τά κουβεντιάζουν οι μικροί—πώς κυνηγοϋσε
 τόν έρωτα της όμορφης Ολίβιας.
Β ι ό λ α.—Ποιά είν' αυτή;
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—“Ενάρετη κοπέλλα. Είναι ένοϋ
 [κόντε κόρη,

που πέθανε πριν δώδεκα περίπου μήνες,
 όπου τήν άφησε στην προστασία του γιοϋ του,
 του αδερφοϋ της, μά πέθανε κι' αυτός σε λίγο,
 που άπ' τή μεγάλη τήν άγάπη της για κείνον,
 λένε άπαρνήθη τήν παρέα, ως και τή θέα
 τών άντρών.
Β ι ό λ α.—“Ω, πώς νά ύπηρετοϋσα τήν κυρία αυτή
 και νά μ' αποϋσε νά μ' ην προδοθή στον κόσμο—
 πριν ώριμάσω εγώ τήν εύκαιρία που θέλω,
 ποιά ναι ή κατάσταση μου.
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Σά δύσκολο νά μ' πη σέ ρότα
 [αυτό, γιατί
 δέ δέχεται αυτή πρόταση, οϋτε από τό δούκα.
Β ι ό λ α.—Είναι γενναίο τό φέρισμό σου καπετά-
 [νιο μου,

και μολονότι ή φύση κλεί συχνά σαπίλα
 μ' όμορφον τοίχο, όμως για σένα εγώ πιστεύω
 πώς ή ψυχή σου με τ' ώραίο τ' άπόξω σου ταιριάζει.
 Παρακαλώ σε—και γι' αυτό γενναία θά σε πληρώσω,
 νά κρύψεις ποιά είμαι, και νά με βοηθήσεις
 νά μεταμορφωθώ όσο πιό πετυχημένα
 για τό σκοπό μου. Θά 'μπα στην ύπηρεσία
 του δούκα. Έσύ σ' αυτόν θά με παρουσιάσης
 για εϋνοϋχο, κι' έξω δέ θά πέσεις, γιατί ξέρω
 νά τραγουδω και σε πολλούς σκοπούς θά του λαλήσω,
 που θά με βρει ν' άξίζω για τή δουλειή του.
 Τ' άλλα που μέλλονται τ' άφίνω στον καιρό,
 μά κράτα έσύ για χάρη μου τό στόμα σου κλειστό.
Π λ ο ί α ρ χ ο ς.—Του δούκα έσύ τραγουδιστής, για
 [σένα εγώ βουβός,
 κι' άν φλυαρήσει ή γλώσσα μου νά μου χαθή τό φώς.
Β ι ό λ α.—Σ' εύχαριστώ: έμπρός, όδηγησέ με.

(Βγαίνουν)

ΣΚΗΝΗ 3η

ΚΑΜΑΡΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΟΛΙΒΙΑΣ

(Μπαίνουν ο κύρ Τόμπης ο Ρουκέτας κι' ή Μαρία)

Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Τί κακό έχει στο νοϋ της ή άνη-
 ψιά μου, που παίρνει τόσο βαρειά τό θάνατο του
 αδερφοϋ της; Είμαι σίγουρος πώς ή στενοχώρια τήν
 έχτρεϋεται τή ζωή.

Μ α ρ ί α.—Μά τήν πίστη μου, κύρ Τόμπη, πρέπει
 νά μαζεύεσαι σπiti νωρίτερα τις νύχτες: “Η άνεψιά
 σου και κυρία μου, έχει μεγάλη ένόχληση μ' αυτήν τήν
 άταξία στις ώρες σου.

Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Καλά, άς έχει ένόχληση, φτάνει
 νά μη μ' ένοχλή. (*)
Μ α ρ ί α.—Μάλιστα, αλλά πρέπει νά συμμορφω-
 θής, νά βάλης λίγη τάξη στον έαυτό σου.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Νά συμμορφωθώ! όσο και νά συμ-
 μορφωθώ δέ μπορώ νά γίνω όμορφότερος. Αυτά τά ρού-
 χα που φορώ χωροϋν τό κρασί που πίνω, τό ίδιο και
 τά στιβάλια μου, κι' άν δέν τό χωροϋν, άς πάν νά κρε-
 μαστοϋν άπ' τά κορδόνια τους.
Μ α ρ ί α.—Αυτό τό ρεμπελιό και τό πιοτό θά σε ξε-
 κάνει. “Άκουσα που έκανε λόγο χτες ή κυρία μου γι'
 αυτό καθώς και για έναν τρελλόμαγα που τόν κου-
 βάλησε μιά νύχτα έδω για γαμπρό.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Ποιόν; Τόν κύρ Άντρέα τό
 Σουφρίτη;
Μ α ρ ί α.—Ναι, αυτόν.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Αυτός είναι άπ' τούς πρώτους
 κρεμανταλάδες μέσ στην Ίλλυρία.
Μ α ρ ί α.—Και τί σχέση έχει;
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Πώς δέν έχει; “Έχει τρεις χι-
 λιάδες δουκάτα τό χρόνο.
Μ α ρ ί α.—Ναι, μά σ' ένα χρόνο θά 'χει φάει όλα
 του τά δουκάτα. Είναι παλαβός και σπάταλος.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Ντροπή σου νά μιλάς έτσι γι'
 αυτόν. Αυτός παίζει μπασαβιόλα και μιλάει τρεις-τέσ-
 σερες γλώσσες φαρσί, χωρίς βιβλία, κι' έχει τά καλύτε-
 ρα φυσικά χαρίσματα.

Μ α ρ ί α.—Έχει και πολύ φυσικά μάλιστα, γιατί
 έξω που είναι βλάκας είναι και τρομερός καυγατζής
 κι' επειδή έχει και τό χάρισμα νά είναι δειλός, πρᾶμα
 που του κόβει τή φούρια μέσα στον καυγά, λένε καμ-
 ποσοι φρόνιμοι πώς γλήγορα θ' άποχτήση χάρισμα και
 μνήμα.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Μά τό χέρι μου, είναι κουτσο-
 μπόληδες και ρεμπεσκέληδες όσοι μιλάνε έτσι γι' αϋ-
 τόν. Ποιοί είναι αυτοί;
Μ α ρ ί α.—“Εκείνοι που προσθέτουν μάλιστα πώς
 είναι κάθε βράδυ μεθυσμένος παρέα μαζί σου.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Πίνοντας κάνει καλό στην άνη-
 ψιά μου, γιατί τό πίνει στην υγεία της. Θά τό πίνω
 στην υγεία της όσο έχει πέραςμα στον καταπίονα μου
 και πιοτό στην Ίλλυρία. Είναι κουρελής και κου-
 σουρλής, όποιος δέ θέλει νά πιη στην υγεία της
 άνηψιάς μου, ως που νά τραπαλιστή τό μυαλό του
 σαν πανηγυριώτικη τραμπάλα. Τ' είναι κοκόνα μου!
 Καστιλιάνο βόλτοι Νάτος πούρχεται ο κύρ Άντρέας ο
 Σουφρίτης.

(Μπαίνει ο κύρ Άντρέας ο Σουφρίτης)

Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—Κύρ Τόμπη Ρουκέτα μου,—Τό
 λοιπόν κύρ Τόμπη Ρουκέτα μου!
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Χρυσέ μου κύρ Άντρέα!
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—Γεια σου, όμορφη κοπέλλα.
Μ α ρ ί α.—Παρομοίως στην άφεντιά σου.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Πλευρίσε τη, κύρ Άντρέα, πλευ-
 ρισέ τη!
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—Τί, ποιά;
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Τήν παρακώρη της άνηψιάς μου.
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—“Ωραία μου κοκόνα Πλευρίσε-
 τη, θάθελα νά γνωριστοϋμε καλύτερα.
Μ α ρ ί α.—Με λένε Μαίρη, κύριε.
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—“Ωραία μου κοκόνα Μαίρη
 Πλευρίσε τη.

Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—Παρεξήγησε ή πότη μου, πλευ-
 ρισέ τη, θά πη διπλάρωσέ τη, ρίζου της, κόλα της,
 έμπα της.
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—Μά τήν πίστη μου δέ θάθελα
 νά τής τό κάνω μπροστά στην παρέα. “Ωστε αυτό
 πάει νά πη «πλευρίσε τη»;
Μ α ρ ί α.—Χαίρετε, κύριοι.
Κ ύ ρ Τ ό μ π η ς.—“Αν τήν άφήσης νά φύγη έτσι
 κύρ Άντρέα, ανάθεμά σε κι' άν ποτέ σου πιά ξανα-
 τραβήξης σσαθί!
Κ ύ ρ Ά ν τ ρ έ α ς.—“Αν φύγης έτσι κοπέλα μου,

(*) Πλήθος από λογοπαίγνια άμετάφραστα κατά λέξη, προσ-
 πάθησε νά τ' άποδώση με άνάλογα ο μεταφραστής.

ἀνάθεμά με κι' ἂν ποτέ μου πιά ξανατραβήξω σπαθί. Ὁραία κοκόνια μου, μὴ θαρρείς πὼς ἔχεις βάλει κανέναν τρελλό στόχερι;

Μαρία.— Δὲ μουῦδωσες τὸ χέρι κύριε, γιὰ νὰ σὲ βάλω στὸ χέρι.

Κύρ Ἀντρέας.— Νὰ στὸ δώσω μὰ τὸ θεό! Νὰ τὸ χέρι μου.

Μαρία.— Τώρα, κύριε, ἡ σκέψη εἶναι λεύτερη. Σὲ παρακαλῶ, ὁδήγησε τὸ χέρι σου στὸν πάγκο καὶ δόστου νὰ πῆ.

Κύρ Ἀντρέας.— Γιὰ ποιὸ λόγο καρδοῦλα μου; Τί θὰ πῆ αὐτὸ τὸ καλαμποῦρι σου;

Μαρία.— Εἶναι κρῦο κύριε.

Κύρ Ἀντρέας.— Πῶς; Καὶ βέβαια. Δὲν εἶμαι κανέναν γύφτος γιὰ νὰ κἀιει τὸ χέρι μου. Μὰ τί νὰι τὸ ἀστεῖο σου;

Μαρία.— Κρῦο ἀστεῖο, κύριε.

Κύρ Ἀντρέας.— Τί, ὅλο τέτοια εἶσαι;

Μαρία.— Μάλιστα, κύριε, τὰ κρατῶ στὶς ἄκρες στὰ δάχτυλά μου, ἀλλὰ νὰ, τώρα τ' ἀφήσα τὸ χέρι σου καὶ μοῦ σώθηκαν. (βγαίνει).

Κύρ Τόμπης.— Ἰππότη μου, σοῦ χρειάζεται ἓνα ποτήρι κονιάκ νὰ στηλωθῆς, πότε σὲ ξανάϊδα ἐγὼ νὰ σὲ πατσαβουριάσουν ἔτσι;

Κύρ Ἀντρέας.— Θαρρῶ ποτέ σου, ἐξὸν ἂν μ' εἶδες νὰ μ' ἔχει πατσαβουριάσει τὸ κονιάκ. Κάποτε μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ἔχω μυαλό, οὔτε ὅσο ἔχει ἓνας χριστιανός, ἢ κι' ἓνας ἀπλὸς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τρῶω πάρα πολὺ βωδινὸ κι' αὐτὸ θαρρῶ μὲ βλάφτει στὸ μυαλό.

Κύρ Τόμπης.— Δὲ θέλει συζήτηση. Κύρ Ἀντρέας.— Νὰ τὸ πίστευα αὐτὸ, δὲ θὰ ξανάβαζα βοϊδινὸ στὸ στόμα μου. Θὰ καθαλιέψω αὔριο γιὰ τὸ σπίτι μου, κύρ Τόμπη.

Κύρ Τόμπης.— Πουρκουά, παληκαρά μου; Κύρ Ἀντρέας.— Τί θὰ πῆ πουρκουά; Νὰ τὸ κάνω ναι, ἢ ὄχι; Θαρρῶ θάχα κάνει καλύτερα νὰ μάθαινα ξένες γλῶσσες τὸν καιρὸ πού ξόδεψα στὸ σπαθί, στὸ χορὸ καὶ στὶς ἀρκουδομαχίες. (*) Ἀχ! καὶ νάχα γίνε καλλιτέχνης!

Κύρ Τόμπης.— Τότε θάχες περιφῆμο κεφάλι μαλλιαρό.

Κύρ Ἀντρέας.— Πῶς, αὐτὸ θὰ διόρθωνε τὰ μαλιμά μου;

Κύρ Τόμπης.— Οὔτε ζήτημα, γιὰ τὸ βλέπεις, ἀπὸ μόνον τους δὲ σγουραίνου.

Κύρ Ἀντρέας.— Ναι, ἀλλὰ μοῦ πᾶνε ὠραία, ψέμματα;

Κύρ Τόμπης.— Περιφῆμα, κρέμονται σὰ λινάρι στὴ ρόκα καὶ θαρρῶ πὼς θὰ ἰδῶ καμμιά ἀνυφάντρα νὰ σὲ βάλει ἀνάμεσα στὰ σκέλια της γιὰ νὰ στὰ γνέσει.

Κύρ Ἀντρέας.— Μὰ τὸ σταυρό, θὰ φύγω γιὰ τὸ σπίτι μου αὔριο, κύρ Τόμπη. Ἡ ἀνηψία σου δὲ θέλει νὰ ἰδῆ κανέναν, κι' ἂν θελήσῃ, στοιχηματίζω τέσσερα μ' ἓνα πὼς αὐτὸς δὲ θὰ εἶμαι ἐγὼ. Τὴν προξενεὺς ὁ δούκας ποῦ εἶναι καὶ γείτονας της.

Κύρ Τόμπης.— Δὲ θέλει δοῦκες δὲ θέλει νὰ πάρῃ καλύτερο της, οὔτε στὴν τάξη, οὔτε στὴν περιουσία, οὔτε στὴν ἡλικία, οὔτε στὴ μὸρφωση. Τὴν ἀκουσα ποῦ τ' ὀρκιζότανε. Σοῦ λέω ἔχει ζωὴ μέσα της, ἄνθρωπε. (**)

Κύρ Ἀντρέας.— Θὰ μείνω ἓνα μῆνα ἀκόμα. Εἶμαι ὁ πιὸ παράξενος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Κάμποσες φορές μ' ἀρέσουν ὑπερβολικὰ τὰ ξενύχτια κι' οἱ χοροὶ καὶ τὰ μασκαρέματα.

Κύρ Τόμπης.— Τὰ καταφέρνεις στὶς κλωτσοπατινάδες, ἰππότη μου;

(*) Κοίτα σημείωση πρ. Β. σκ. 5η.

(**) Ἡ δουλειὰ ἔχει ζουμί, ἔχεις ἐλπίδες. Δίνω ἓνα ἄλλο νόημα στὴ φράση. Ἔχει ζωὴ μέσα της, δὲ θέλει παρὰ ἄνθρωπο ποῦ νὰ της μαϊάζει καὶ τέτοιος εἶσαι σύ, ποῦ εἶσαι παλληκαρῆς καὶ λεβέντης. Ὁ Τόμπης κολακεύει ἔτσι τὸν κύρ Ἀντρέα πού πέρνει τὴν ἀπόφαση νὰ μείνῃ καὶ ἀναφέρει τὰ παρακάτω γιὰ νὰ δείξει πὼς εἶναι κι' αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ ζωὴ κατὰ τὴν ἰδέα τοῦ Τόμπη. Μὲ τὸ νόημα τὸ ἀλλαγμένο πού βάζω ἐγὼ νομίζω πὼς πετυχαίνω καλύτερα τὸ γενικό πνεῦμα, παρὰ ἂν ἐβαίξα ἔχεις ἐλπίδες ἄνθρωπε».

Κύρ Ἀντρέας.— Σὰν τὸν καλύτερο τῆς Ἰλῦριας ὁποῖος κι' ἂν εἶναι, φτάνει νὰ μὴν εἶναι ἀπὸ ἀνώτερη κοινωνικὴ τάξη. Κι' οὔτε βέβαια θὰ παραβῶ μὲ κανένα γέρο.

Κύρ Τόμπης.— Ἔ, ποῦ τὰ καταφέρνεις καλύτερα, ἰππότη μου; Στὸν πηδηχτό;

Κύρ Ἀντρέας.— Τὸν χορεύω στὰ νύχια.

Κύρ Τόμπης.— Κι' ἐγὼ στὶς φτέρνες.

Κύρ Ἀντρέας.— Κι' ὅσο γιὰ τὴν καρέλα, σοῦ τὴν πετυχαίνω στὴν τρίχα, σὰν τὸν καλύτερο χορευτάρᾶ τῆς Ἰλῦριας.

Κύρ Τόμπης.— Γιατί νὰ κρύβονται αὐτὰ τὰ πράγματα; γιὰτί νὰ μένουν σκεπασμένα αὐτὰ τὰ χαρίσματα; Φοβᾶσαι μήπως σκονιστοῦν; Γιατί νὰ μὴν πηγαίνεις στὴν ἐκκλησιὰ χορεύοντας πηδηχτό καὶ νὰ γυρίζεις σπῆτι σου χορεύοντας σουρτό; Ἐγὼ ἔπρεπε νὰ βγαίνω ἔξω ὄχι περπατώντας ἀλλὰ χορεύοντας στὰ τρία. Μάλιστα θάπρεπε καὶ τὸ νερὸ μου νὰ τὸ κάνω μὲ τσαλίμια. Ἀμ' τί νόμισες; Εἶναι αὐτὸς κόσμος γιὰ νὰ κρύβει κανεὶς προτερήματα; Ἐγὼ τὸ σκέφτηκα βλέποντας τὸ ἔξοχο φικιάσιμο τῆς γάμπας σου πὼς ἐπλάστη κάτω ἀπὸ τὸ ζώδιο τοῦ πηδηχτοῦ.

Κύρ Ἀντρέας.— Ναι, εἶναι σφιχτὴ καὶ δείχνει πιὸ ὁμορφὴ μέσα σὲ κάλτσα κόκκινη τῆς φωτιάς. Ἔ, θὰ τὸ στρώσουμε πουθενὰ τὸ γλέντι;

Κύρ Τόμπης.— Ἀλλὰ, τί ἄλλο νὰ κάνουμε; Τὸ ζώδιο μας δὲν εἶναι ὁ ταῦρος;

Κύρ Ἀντρέας.— Ὁ ταῦρος; τί λές, ὁ Ταῦρος εἶναι γιὰ τὰ τὰ πλευρά καὶ γιὰ τὴν καρδιά.

Κύρ Τόμπης.— Ὁχι εὐγενέστατε, εἶναι γιὰ τίς γάμπες καὶ γιὰ τὰ μεριά. Γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὰ τσαλιμάκια σου. (Ὁ κύρ Ἀντρέας χορεύει) Χόπ, χόπλα! Πιὸ ψηλά, χόπ, χόπ! Περιφῆμα! (βγαίνουν).

ΣΚΗΝΗ 4η

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

(Μπαίνουν ὁ Βαλεντίνος κι' ἡ Βιόλα ντυμένη ἀντρίκεια)

Βαλεντίνος.— Ἄν ἐξακολουθήσει ὁ δούκας νὰ σοῦ δείχνει τόση εὐνοία, Καισάριε, φαίνεται πὼς θὰ προοδέψεις πολὺ. Δὲν ἔχει τρεῖς μέρες ποῦ σ' ἐγνώρισε καὶ δὲν εἶσαι καθόλου πιά ξένος!

Βιόλα.— Τὴ φοβᾶσαι, τὴ διάθεσή του ἢ τὴν ἀμέλειά μου, ποῦ ἀμφιβάλλεις γιὰ τὴ συνέχεια τῆς ἀγάπης του; εἶναι ἄστατος, κύριε στὰ αἰσθημάτα του;

Βαλεντίνος.— Ὁχι, καθόλου.

Βιόλα.— Εὐχαριστῶ. Νὰ ἔρχεται ὁ δούκας.

(Μπαίνει ὁ Δούκας, ὁ Κύριος καὶ ἀκόλουθοι)

Δούκας.— Ποιὸς εἶδε τὸν Καισάριο, ἔ;

Βιόλα.— Στὶς προσταγές σου ἀφέντη μου, εἰμ' ἐδῶ.

Δούκας.— Σταθῆτε σεῖς λίγο παράμερα.— Καισάριε, τὰ ξέρεις ὅλα, σοῦ ἄνοιξα τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου. Γι' αὐτὸ, νεαρέ μου, βάλ' τὸ δρόμο σου γιὰ κείνη, μὴ σοῦ ἀρνηθοῦν νὰ σὲ δεχτοῦν, στάσου στὶς πόρτες της καὶ πές τους πὼς τὸ πόδι σου ἐκεῖ χάμω θὰ ριζώσῃ, ὡς ποῦ νὰ μπεῖς καὶ νὰ σ' ἀκούσῃ.

Βιόλα.— Εὐγενικέ μου κύριε, ἂν εἶναι, ὅσο λένε, μὲς στὴ θλίψη της ριγμένη ποτέ της δὲ θὰ μὲ δεχτῆ.

Δούκας.— Βάλ' τίς φωνές; κι' εὔγα ἀπ' τὰ ὄρια τῆς καλύτερα παρὰ νὰ μοῦ γυρίσης ἄπραχτος. [εὐγένειας Βιόλα.— Ἄς ποῦμε, κύριε, πὼς μιλῶ μαζὺ της. Κι' ἔπειτα;

Δούκας.— Τότε ζωγράφισε τὸ πάθος τῆς ἀγάπης μου, κάν' τὴν νὰ ξαφνιασθῆ μιλώντας γιὰ τὴν πίστη μου. Σοῦ πάει κι' ὠραία θὰ παραστήσης τὸν καὶμό μου, θὰ τὸν προσέξει περισσότερο στὴ νιότη σου, παρὰ σ' ἐπίτροπο μὲ πιὸ σεβασμιαν ὄψη.

Βιόλα.— Δὲν πιστεύω, κύριέ μου.

Δούκας.— Καλὸ μου ἀγόρι πίστεψε. Γιατί θ' ἀρνιότῃ χαρκαπῆ σου νιότη ὅποιος θὰ σ' ἔλεγε ἄντρα. [ταν

Ὁυτε ἡ θεὰ δὲν ἔχει ἢ Ἀρτεμὴ τὰ χεῖλή σου, τὰ ρουμπινιά καὶ τὰ γραμμένα. Εἶναι ἡ φωνίτσα σου κρουστάλλινη σὰν κοριτιοῦ λαλιά.

Κι' ὅλα σου μοιάζουνε γυναικεία. Ξέρω ἐγὼ, τὸ ζώδιο σου σ' ἔχει φικιάσει ἔτσι, γιὰ τέττα δουλειά, κατάλληλο:—δυσὶ τρεῖς ἀκολουθήστε τον, κι' ἂν θέλετε ὅλοι. Ὅσο γιὰ μένα, εἶμαι καλύτερα μὲ ὅσο λιγότερη παρέα:—ἂν τὸ πετύχεις,

θὰ ζήσης ξέγνοιαστὴ ζωὴ σὰν τὸν ἀφέντη σου ποῦ ὅτι ἔχει θὰ τὰ λές δικὰ σου.

Βιόλα.— Θὰ κάμω ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ προξενιὸ μὲ τὴν κυρά σου;

(κρυφά) Ἀχ, μπλέξιμο ἄσκημο!

Ἀμ' ὅπου ἄλλοῦ κι' ἂν κάνω προξενιὸ

θὲλω γυναικὰ του νὰ γίνω ἐγὼ. (βγαίνουν)

ΣΚΗΝΗ 5η

ΚΑΜΑΡΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΟΛΙΒΙΑΣ

(Μπαίνουν ἡ Μαρία κι' ὁ Φέστας)

Μαρία.— Ἄστα αὐτά, ἢ μοῦ λές ποῦ ἦσουν, ἢ δὲν ἀνοίγω στὸμα οὔτε τρίχα γιὰ νὰ σὲ μπαλώσω. Ἡ κυράμου θὰ σὲ κρεμάσει πού ἔλειπες.

Φέστας.— Ἄς μὲ κρεμάσει. Ὁ κρεμασμένος χάρο δὲ φοβάται. (*)

Μαρία.— Γιὰ κάμε το λιανά.

Φέστας.— Ὁ βρεμένος βροχὴ δὲ φοβάται.

Μαρία.— Ἀνάλατη ἀπάντηση. Ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ ἂν πρέπει νὰ φοβᾶσαι ἢ ὄχι τὴ βροχὴ.

Φέστας.— Γιὰ ν' ἀκούσουμε, ἀγαπητὴ κυρία Μαίρη. Μαρία.— Νὰ θάπρεπε νὰ φοβᾶσαι μὴ σοῦ τίς βρέξουν, κι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ συλλογισθῆ ἢ τρέλλα σου.

Φέστας.— Καλὰ, ὁ Θεὸς ἄς δίνει γνώση στοὺς φρόνιμους καὶ ὅσο γιὰ τοὺς τρελλοὺς ἄς τοὺς ἀφίνει νὰ τὰ βγάξουν πέρα μὲ τὴν τρέλλα τους.

Μαρία.— Ἀμ' τώρα θὰ κρεμαστεῖς ποῦ ἔλειψες τόσο, ἢ θὰ πάρῃς δρόμο—ποῦ γιὰ σένα δὲν εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ σὲ κρεμάσουν;

Φέστας.— Καλύτερα καλὴ θηλειά, παρὰ κακὸ στεφάνι, λέει ὁ λόγος, κι' ὅσο γιὰ τὸ δρόμο ποῦ θὰ πάρω ἄς εἶναι καλὰ τὸ καλοκαίρι.

Μαρία.— Ὅστε τὸχεις πάρει ἀπόφαση; Φέστας.— Ὁχι αὐτὸ, καθόλου. Ὅμως εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ κρεμάσω τὸ ζωνάρι μου.

Μαρία.— Μὴν τὸ κρεμάσεις δὰ καὶ πολὺ, καυμένε, γιὰτί θὰ πέσουν τὰ βρακιά σου.

Φέστας.— Φίνα, μὰ τὴν πίστη μου, φίνα. Κοίτα ἐσοῦ τὴ δουλίτσα σου. Ἄν κάνει ὁ κύρ Τόμπης πὼς ἀφίνει τὸ πιετό, θάσσουν αὐτὸ ἐξυπνότερο κομμάτι ἀπὸ τὸ κρέας τῆς Εὐας μέσα σ' ὄλη τὴν Ἰλῦρια.

Μαρία.— Πάψε, παληάτσο, μὴ μοῦ λές τέτοια. Νὰ, ἔρχεται ἡ κυρά μου, κῦτταξε νὰ τὰ μπαλώσεις φρόνιμα, τὸ καλὸ ποῦ σοῦ θὲλω. (βγαίνει).

Φέστας.— Ὁ πνεῦμα, ἂν εἶν' τὸ θέλημά σου, κάνε με καλὸν τρελλό. Αὐτοὶ οἱ ἐξυπνοὶ ποῦ θαρροῦν πὼς σὲ κατέχουν ἀποδειχνοῦνται συχνὰ παλαβοί. Κι' ἐγὼ ποῦ εἶμαι σίγουρος πὼς μοῦ λείπεις, μπορεῖ νὰ περάσω καὶ γιὰ σοφός. Γιατί πὼς λέει ὁ «Κουινάπαλος»;

Κάλλιο τρελλὸς ἐξυπνος, παρὰ ἐξυπνος τρελλός».

(Μπαίνουν ἡ Ολίβια κι' ὁ Μαλβόλιος)

Ὁ Θεὸς μαζὺ σου, Κυρία!

Ὁλίβια.— Βγάλτε τον ἔξω τὸν τρελλό.

Φέστας.— Ἔ, σεῖς, δὲν ἀκοῦτε; Βγάλτε τὴν ἔξω τὴν κυρία.

Ὁλίβια.— Ἐλα, ἔλα, εἶσαι κρῦος τρελλός, δὲ σὲ θέλω παιά. Κι' ἄρχισες κιάλα νὰ γίνεσαι καὶ παληάνθρωπος.

Φέστας.— Δυσὶ σφάλματα, μαντόνα, ποῦ μπαλῶνται μὲ πιετό καὶ μὲ συμβουλή. Δόστε στὸν κρῦο τρελλὸ νὰ πῆ κι' ὁ τρελλὸς δὲ θάναι πιά κρῦος, γιὰτί θὰ ζεσταθῆ. Πέστε στὸν παληάνθρωπο νὰ διορθωθῆ. Ἄν διορθωθῆ δὲ θάναι πιά παληάνθρωπος. Ἄν δὲ μπορεῖ μόνος του ἄς πάει στὸ μπαλωματὴ νὰ τόνε διορθώσῃ κι' ἔτσι θὰ μπαλωθῆ. Κάθε διορθώμα εἶναι μάλωμα. Ἄρετὴ

(*) Ὁλη αὐτὴ ἡ σκηνὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ λογοπαίγνια ποῦ ὁ μεταφραστὴς τ' ἀπόδωσε μὲ ἀναλογίες.

ποῦ παραστρατίζει μπαλώνεται μὲ ἀμαρτία. Καὶ ἀμαρτία διορθωμένη εἶναι μπαλωμένη ἀρετὴ. Ἄν ὁ ἀπλὸς αὐτὸς συλλογισμὸς βοηθᾶει στὴν περίσταση, καλὰ. Ἄν ὄχι, τί νὰ γίνῃ; Τὸ νάναι κανεὶς σίγουρος κερατᾶς εἶναι δυστύχημα, ἡ ὁμορφιά πάλι εἶναι λουλοῦδι. Ἡ κυρία πρόσταξε νὰ βγάλουν ἔξω τὸν τρελλό, γι' αὐτὸ ξαναλέω, ἔξω τὴν κυρία!

Ὁλίβια.— Πρόσταξα, κύριε, νὰ βγάλουν ἔξω ἐσένα. Φέστας.— Παρεξήγηση στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ! Κυρία, τὸ ρᾶσο δὲν κάνει τὸν καλόγερο. Ποῦ θὰ πῆ πὼς τὸ μυαλό μου δὲν εἶναι παρδαλὸ σὰν τὸ ροῦχο μου. Καλὴ μαντόνα, δὸς μου τὴν ἄδεια ν' ἀποδείξω πὼς εἶσαι τρελλή.

Ὁλίβια.— Λές νὰ τὸ καταφέρεις; Φέστας.— Μιά χαρά, καλὴ μαντόνα.

Ὁλίβια.— Ἐμπρός, τὰ ἐπιχειρήματά σου. Φέστας.— Πρέπει νὰ σὲ κατηγήσω γι' αὐτὸ, μαντόνα. Λοιπόν, ἐνάρετό μου πλάσματάκι, ἀποκρίσου.

Ὁλίβια.— Ἐμπρός, κύριε, μὴν ἔχοντας ἄλλη σαχλαμάρα γιὰ νὰ σκοτώσω τὴν ὠρα μου, θ' ἀκούσω τὰ ἐπιχειρήματά σου.

Φέστας.— Καλὴ μου μαντόνα, γιὰτί ἔχεις πένθος; Ὁλίβια.— Καλέ μου τρελλέ, γιὰ τὸν ἀδερφὸ μου ποῦ πέθανε.

Φέστας.— Θαρρῶ ἢ ψυχὴ του εἶναι στὴν κόλαση, μαντόνα.

Ὁλίβια.— Εἶμαι βέβαιη, ἢ ψυχὴ του εἶναι στὸν παράδεισο, τρελλέ!

Φέστας.— Τὴ τρελλή, ποῦ εἶσαι μαντόνα, νὰ πενθεῖς γιὰτί ἢ ψυχὴ τοῦ ἀδερφοῦ σου εἶναι στὸν παράδεισο! Βγάλτε τὴν ἔξω τὴν τρελλή, κύριοι.

Ὁλίβια.— Τί λές γι' αὐτὸν τὸν τρελλό, Μαλβόλιε; Δὲ δείχνει νὰ διορθώνεται;

Μαλβόλιος.— Ναι, καὶ θὰ διορθώνεται ὡς που νὰ τὸν ταράξουν οἱ σπασμοὶ τοῦ θανάτου. Τὰ γεράμματα τοῦ ξεκουτιαίνου τὸ φρόνιμο δυναμώνουν πάντα τὸν παλαβό.

Φέστας.— Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ, κύριε, πρόωρα γεράμματα γιὰ νὰ δυναμώσῃ ἢ παλαβομάρα σου! Ὁ κύρ Τόμπης μπορεῖ νὰ πάρῃ ὄρκο πὼς ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄλεπο, ἀλλὰ δὲ θάβαζε οὔτε μιά δεκάρα στοίχημα πὼς δὲν εἶσαι παλαβὸς τουλόγου σου.

Ὁλίβια.— Τί λές γι' αὐτὸ, Μαλβόλιε; Μαλβόλιος.— Παραξενεύομαι πὼς ἡ εὐγένια σας κάνει γοῦστο αὐτὸν τὸν ἀνάλατο χαραμοφάγο! Τὸν εἶδα τίς προάλλες ποῦ τὸν ἔβαλε κάτω ἓνας παληάτσος τοῦ δρόμου ποῦχε λιγώτερο μυαλό κι' ἀπὸ νὰ κατορῶνι. Κοιτάξτε τον τώρα τᾶριξε κιάλα τάρματα. Ἄν δὲ γελᾶτε μὲ ὅτι λέει καὶ δὲν τοῦ δίνετε προσοχή, τὸν πιάνει βουβαμάρα. Ἐγὼ διαμαρτύρομαι, νομίζω πὼς ἄνθρωποι φρόνιμοι ποῦ χαχανίζουν μπροστὰ σὲ καταγκιόζηδες τέτοιου εἴδους εἶναι χειρότεροι κι' ἀπὸ τοὺς σαλτιμπάγκους τῶν τσίρκων.

Ὁλίβια.— Ὁ, σὲ τρώει ἢ ἐγωπάθεια, Μαλβόλιε, καὶ εἶσαι διαρκῶς ἀνόρεξος. Ὅποιος εἶναι γενναίψυχος, ἀγνός καὶ καλόκαρδος τέτοιος πράγματα τὰ βλέπει σὰν σκάγια ἐνῶ ἐσένα σοῦ φαίνονται μπάλες κανονίων. Δὲν καλογογαίει ἓνας τρελλός ποῦ ἔχει τὸ ἐλεύτερο κι' ἄς κοροϊδεύει ἀδιάκοπα, ὅπως πάλι ἓνας ἄνθρωπος σοβαρὸς ποτέ δὲν κοροϊδεύει κι' ἂν ἀδιάκοπα κατακρίνει.

Φέστας.— Ὁ, ἄς σοῦ δώσῃ ὁ Ἐρμῆς τὴ χάρη της ψευτιάς ποῦ μίλησες τόσο καλὰ γιὰ τοὺς τρελλοὺς.

(Ξαναμπαίνει ἡ Μαρία)

Μαρία.— Κυρία, εἶν' ἔξω ἓνας νέος ἄρχοντας ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Ὁλίβια.— Μήπως εἶναι ἀπὸ μέρους τοῦ Ὁροῖνου; Μαρία.— Δὲν ξέρω, κυρία. Εἶναι ἓνα ὁμορφὸ παληκάρι κι' ἔχει μεγάλη ἀκολουθία.

Ὁλίβια.— Ποιὸς ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μου τὸν κρατεῖ ἔξω;

Μαρία.— Ὁ κύρ Τόμπης, κυρία, ὁ συγγενὴς σου.

Ὁλίβια.— Πάρτε τον ἀπὸ κεῖ, παρακαλῶ, λέει ὅλο ἀνοήσιες, Ντροπή!

(βγαίνει ἡ Μαρία)

Πήγαινε σύ, Μαλβόλιε. Ἄν εἶναι ἀπὸ μέρους τοῦ δούκα,

είμαι ἄρρωστη, δὲν εἶμαι σπῖτι, ὅτι θέλετε, γλυτώστε με.
(Βγαίνει ὁ Μαλβόλιος)

Τώρα βλέπεις, κύριε, πῶς οἱ τρέλλες σου παληώσανε καὶ δὲν ἀρέσουν στὸν κόσμο.

Φέστας.—Μίλησες γιὰ μᾶς. μαντόνα, σάν νὰ προ-
ώριζες γιὰ τρελλὸ τὸ γυιό σου τὸν πρωτότοκο, ποὺ
ἄμποτε ὁ Δίας νὰ τοῦ γεμίση μὲ μυαλό τὸ καύκαλο,
γιατί νὰ, ἔρχεται κάποιος ἀπ' τὸ συγγενολοῖ σου,
ποὺ μοιάζει νάχη ξύκικα τὰ τετρακόσια του.

(Μπαίνει ὁ κύρ Τόμπης ὁ Ρουκέτας)

Ὀλίβια.—Γιὰ τὸνομα τοῦ Θεοῦ, μισομεθυσμένοι!
Ποῖος εἶνε αὐτὸς ἀπ' ἔξω, ξάδερφε;

Κύρ Τόμπης.—Ἐνας κύριος.

Ὀλίβια.—Ἐνας κύριος! Τὶ κύριος;

Κύρ Τόμπης.—Εἶναι ἕνας ἄρχον-ας, - νὰ πάρη
ἡ ὄργη αὐτὲς τίς ρέγκες τοῦ κουτιοῦ! - Τὶ νὰι ρε βλάκα;

Φέστας.—Κύρ Τόμπης μου.

Ὀλίβια.—Ξάδερφε, ξάδερφε τί χάλι εἶν' αὐτὸ νὰ
τὸ ρίξης τόσο ναρῖς στὴν ἀκολασία;

Κύρ Τόμπης.—Στὴν ἐκκλησία; Δὲν πῆγα
καθόλου στὴν ἐκκλησία. Εἶναι κάποιος ἔξω στὴν
εἰσοδο.

Ὀλίβια.—Πολὺ καλά, μὰ ποῖος εἶναι;
Κύρ Τόμπης.—Ἄς πὰ νᾶναι ὅποιος θέλει, ὁ
διάλογος, ὁ ἴδιος δὲ μὲ μέλλει, σᾶς τ' ὀρκίζομαι λέω. Κα-
λά, τὸ ἴδιο μοῦ κάνει.

(Βγαίνει)

Ὀλίβια.—Μὲ τι μοιάζει ἕνας μεθυσμένος, τρελλέ;
Φέστας.—Μὲ πνιγμένο, μὲ τρελλὸ καὶ μὲ παλαβό:
μὲ μιά ποτηριά παραπάνω κάνει τρέλλες, μὲ τὴ δεύ-
τερη παλαβομάρες καὶ μὲ τὴν τρίτη πνίγεται.

Ὀλίβια.—Πήγαινε νὰ βρῆς τὸν ἱατροδικαστὴ καὶ
βάλτον νὰ ἐξετάση τὸν ξάδερφό μου, γιατί εἶναι στὸ
τρίτο στάδιο, εἶναι πνιγμένος: πήγαινε καὶ πρόσεχε
τον.

Φέστας.—Γιὰ τὴν ὥρα εἶναι μόνο παλαβός, μαν-
τόνα. Κι' ὁ τρελλὸς θὰ προσέχη τὸν παλαβό. (Βγαίνει).

(Ξαναμπαίνει ὁ Μαλβόλιος)

Μαλβόλιος.—Κυρία, αὐτὸς ὁ φίλος ὁ νεα-
ρός, βεβαιώνει καὶ ὀρκίζεται πῶς θὰ σοῦ μιλήσῃ.
Τοῦ εἶπα πῶς εἶσαι ἄρρωστη, εἶναι σὲ θέση λείει νὰ
τὸ ἐκτιμῆσῃ μόνος του καὶ γι' αὐτὸ θέλει νὰ σοῦ μι-
λήσῃ. Τοῦ εἶπα πῶς κοιμάσαι. Φαίνεται νὰ τῷ χεῖρι
αὐτὸ ὑπ' ὄψει του καὶ γι' αὐτὸ θέλει νὸ σοῦ μιλήσῃ.
Τὶ νὰ τοῦ εἶπῃ κανεῖς, κυρία; Εἶναι θωρακισμένος ἐ-
ναντίαν σὲ κάθε ἄρνηση.

Ὀλίβια.—Πές του πῶς δὲ θὰ μοῦ μιλήσῃ.
Μαλβόλιος.—Κι' αὐτὸ τοῦ τὸ εἶπα. Καὶ λείει πῶς
θὰ σταθῇ στὴν πόρτα σου σκοπός, καὶ θὰ γίνῃ στύ-
λος ἀσάλευτος, ὡς ποὺ νὰ σοῦ μιλήσῃ.

Ὀλίβια.—Τὶ εἶδος ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Μαλβόλιος.—Νὰ, εἶδος ἄνθρωπος.

Ὀλίβια.—Ἄνθρωπος, μὰ τί ἄνθρωπος;

Μαλβόλιος.—Ἄνθρωπος χωρὶς ἄνθρωπιὰ. Σῶ-
νει καὶ καλά θὰ σοῦ μιλήσῃ λείει, θέλεις, δὲ θέλεις.

Ὀλίβια.—Πῶς εἶναι, τί ἡλικία ἔχει;

Μαλβόλιος.—Οὔτε τόσο ἡλικιωμένος γιὰ νὰ τὸν
πῆς ἄντρα, οὔτε τόσο ἀνήλικος γιὰ νὰ τὸν πῆς παιδί.
Ὅπως εἶναι ἡ ἀγουρίδα πρὶν ροδίση, ἢ τὸ μῆλο ποὺ
εἶναι ἀκόμα πράσινο. Βρίσκεται στὸ χῶρισμα ἀνάμεσα
παιδί καὶ ἄντρα. Εἶναι καλοκαμωμένος καὶ μιλεῖ
κουρατοσίτικα. Θάβλεψε κανεῖς πῶς εἶναι λίγος καιρὸς
ποῦ τὸν ἀπόκοψε ἀπ' τὸ βυζὶ ἡ μάννα του.

Ὀλίβια.—Ἄστε τον νὰ μπῆ. Φώναξέ μου τὴν κα-
μαριέρα μου.

Μαλβόλιος.—Καμαριέρα, ἡ κυρία μου σὲ θέλει.
(Βγαίνει)

(Ξαναμπαίνει ἡ Μαρία)

Ὀλίβια.—Δόσε μου τὸ βέλο μου: ἔλα κρύψε μου
τὸ πρόσωπο. Ἄς ἀκούσουμε ἄλλη μιά φορά τὴν πρε-
σβεία τοῦ Ὁραίνου.

(Μπαίνει ἡ Βιόλα)

Βιόλα.—Ἡ τιμημένη κυρία τοῦ σπιτιοῦ, ποιά εἶναι;
Ὀλίβια.—Μίλησε σὲ μένα, Θ' ἀπαντήσω ἀπὸ μέ-
ρους τῆς. Τὶ θέλεις;

Βιόλα.—Λαμπρὴ κι' ὑπέροχη κι' ἀσύγκριτη ὁμορ-

φία, παρακαλῶ,—πές μου ἂν αὐτὴ νᾶι ἡ κυρία τοῦ σπι-
τιοῦ, γιατί δὲν τὴν ἔχω ἰδεῖ ποτέ. Θὰ μοῦ κακοφανεῖ
νὰ πάη χαμένος ὁ λόγος μου, γιατί ἔξω ποὺ εἶναι
καλοσυνταγμένος, ἔκαμα πολὺν κόπο γιὰ νὰ τὸν μάθω
ἀπ' ἔξω. Ὁραίες μου κυρίες μὴ μ' ἀφήσετε νὰ ρεζι-
λευτῶ. Εἶμαι πολὺ μυγιάγγιχτος, καὶ τὸ παραμικρὸ
ἄσκημο φέροισιμὸ τὸ πέρνω κατάκαρδα.

Ὀλίβια.—Ἄπο τοῦ ἔρχεσαι, κυριέ μου;

Βιόλα.—Δὲ μπορῶ νὰ εἶπῶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ποὺ
ἔμαθα, κι' αὐτὴ ἡ ἐρώτηση εἶνε ἄσχετη μὲ τὸ μέρος
μου. Καλὴ κι' εὐγενικὰ μου, δός μου λίγο θάρρος,
ἂν εἶσαι ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ προχωρήσω στὸ
ρόλο μου.

Ὀλίβια.—Εἶσαι θεατρίνος;

Βιόλα.—Ὁχι, καρδιά τῆς καρδιάς μου. Κι' ὅμως στῆς
διαβολιάς τὰ νύχια τ' ὀρκίζομαι πῶς δὲν εἶμαι αὐτὸ
ποῦ παρασταίνω. Εἶσαι ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ;

Ὀλίβια.—Ἄν δὲν κάνω κατάχρηση τοῦ ἑαυτοῦ
μου, εἶμαι.

Βιόλα.—Βεβαιότατα, ἂν εἶσαι, κάνεις κατάχρηση
τοῦ ἑαυτοῦ σου, γιατί ἐκεῖνο ποὺ εἶναι δικό σου γιὰ
νὰ τὸ χαρίσης, δὲν εἶναι δικό σου καὶ γιὰ νὰ τὸ κρα-
τᾶς. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι μέσα στὴν ἐντολή τοῦ ἔξω.
Θὰ σοῦ ἀπαγγεῖλω τὸ λόγο μου, ποὺ εἶναι ἕνας ὕμνος
γιὰ σένα, κι' ἔπειτα θὰ σοῦ φανερώσω τὴν οὐσία τῆς
ἀποστολῆς μου.

Ὀλίβια.—Ἐλα στὴν οὐσία. Τὸν ὕμνο στὸν χα-
ρίζω.

Βιόλα.—Κρίμα, ἔκανα τόσον κόπο νὰ τὸν μάθω, κι'
εἶναι σὲ στίχους.

Ὀλίβια.—Ἐνας λόγος περισσότερο γιὰ νᾶναι
ψεύτικος. Παρακαλῶ, ἄστο. Μοῦ εἶπαν πῶς φέρθηκες
ἀσκημα ἔξω ἀπ' τὸν πόρτα μου. Καὶ ἔδωσα τὴν ἄδεια
νὰ μπῆς μᾶλλον γιὰ νὰ σὲ θαυμάσω παρὰ γιὰ νὰ σ'
ἀκούσω. Ἄν εἶσαι τρελλὸς νὰ φύγῃς. Ἄν ἔχῃς τὰ λο-
γικά σου, νὰ εἶσαι σύντομος. Δὲν εἶμαι σήμερα στὰ
φεγγάρια ποὺ μπορεῖ κανεῖς νὰ κάνεις ἀσυνάρτητες κου-
βέντες μαζύ μου.

Μαρία.—Δὲν κάνεις πανιά, κυριέ; Ἐδῶθε εἶναι ὁ
δρόμος σου.

Βιόλα.—Ὁχι, φασίνα μου. Θὰ φέρω κάμποσες βόλ-
τες ἀκόμα σὲ τοῦτα τὰ νερά. Ἡμέρες μὲ λίγο τὸ δράκο
ποῦ σὲ φυλάει, γλυκεῖά μου κυρία.

Ὀλίβια.—Πές μου ὅ,τι ἔχεις νὰ πῆς.

Βιόλα.—Εἶμαι ἀποσταλμένος.

Ὀλίβια.—Βέβαια κάτι τρομερὸ θᾶχῃς νὰ μοῦ πῆς
γιὰ νὰ κάνῃς τόσες τσιριμόνιες. Κάμε τὴν ἀναφορά σου.
Βιόλα.—Αὐτὸ ἐνδιαφέρει μόνον τὰ δικά σου αὐτιά.
Δὲ φέρνω κήρυγμα πολέμου, οὔτε ὄρους ὑποταγῆς.
Ἐλιάς κλαδί κρατῶ στὸ χέρι. Τὰ λόγια μου εἶναι εἰ-
ρηνικά καὶ σοβαρά.

Ὀλίβια.—Ἐν τούτοις ἄρχισες μὲ τρόπο βάρβαρο.
Ποῖος εἶσαι; Τὶ θέλεις;

Βιόλα.—Τὸ βάρβαρο τρόπο μου τὸν πῆρα ἀπ' τὴν
ὑποδοχὴ ποὺ μοῦ κάναν. Τὸ τί εἶμαι καὶ τί θέλω εἶναι
τόσο μυστικό, ὅσο κι' ἡ παρθενικὴ σκέψη: γιὰ τὸ δι-
κό σου αὐτὶ ἀποκάλυψη, γιὰ ὅτινος ἄλλου ἱεροσουλία.
Ὀλίβια.—Ἀφρῆ μας μόνους. Ἄς ἀκούσουμε αὐ-
τὴ τὴν ἀποκάλυψη. (Βγαίνει ἡ Μαρία) Τώρα, κυριέ,
στὸ προκείμενο.

Βιόλα.—Γλυκεῖά κυρά μου—

Ὀλίβια.—Παρηγορητικὴ θεωρία, ποὺ παίρνει ἄλ-
λωστε πολὺ συζήτηση. Ποῦ εἶναι τὸ κείμενό σου;

Βιόλα.—Μέσα στὸ στήθος τοῦ Ὁραίνου.

Ὀλίβια.—Στὸ στήθος του; Σὲ ποῖο κεφάλαιο τοῦ
στήθους του;

Βιόλα.—Γιὰ ν' ἀποκριθῶ μεθοδικά, στὸ πρῶτο φύλ-
λο τῆς καρδιάς του.

Ὀλίβια.—Ὡ, τῶχω διαβάσει, δὲν εἶναι πιστὸ κεί-
μενο. Δὲν ἔχεις τίποτ' ἄλλο νὰ πῆς;

Βιόλα.—Καλὴ κυρά μου, ἄσε νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό σου
Ὀλίβια.—Ἐχεις ἐντολή ἀπ' τὸν κύριό σου νὰ συ-
ζητήσης μὲ τὸ πρόσωπό μου; Νὰ ποῦ ἔφυγες ἀπ' τὸ
κείμενο. Ἄλλὰ θὰ τραβήξω τὴν κουρτίνα γιὰ νὰ σοῦ
δείξω τὴν εἰκόνα. Κύταξε, κυριέ, τέτοια ἦμουν ἐγώ,
σάν αὐτὴ τὴ ζουγραφιά ποὺ βλέπεις τώρα. Δὲν εἶναι
καλοκαμωμένη; (βγάζει τὸ βέλο)

Βιόλα.—Ἐξοχη, ἂν ὁ Θεὸς μόνον τὴ ζωγράφισε.
Ὀλίβια.—Εἶναι στέρεο τὸ χρῶμα, κυριέ, ἀντέχει
καὶ στὸν ἄνεμο καὶ σ' ὅ, τι καιρὸ.

Βιόλα.—Θαύμα ἁρμονίας χρωμάτων δπου ἡ φύση
ἔβαλε τὸ ἄσπρο καὶ τὸ κόκκινο [μόνη τῆς

μὲ τὸ ἀπαλό, μαστορικὸ τῆς χέρι.
Κυρά μου εἶσαι ἡ σκληρότερη θνητὴ,
ποῦ θές νὰ πᾶς στὸν τάφο αὐτὲς τίς χάρες,
χωρὶς ν' ἀφήσῃς ἕνα ἀντίτυπο στὸν κόσμο.

Ὀλίβια.—Ἄ, ὄχι κυριέ, δὲ θᾶμαι δὰ τόσο σκλη-
ρόκαρδη. Θὰ βγάλω πιστοποιητικὸ τῆς καλλονῆς
μου σὲ κάμποσα ἀντίγραφα: θὰ κάμω μιά ἀπογραφή
τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ θὰ τὰ βάλω ὅλα τὰ μέλη μου λε-
πτομερῶς στὴ διαθήκη μου: — παραδείγματος χάριν,
ὁμοίως, δύο χεῖλη ἀρκετὰ κόκκινα, ὁμοίως δύο γα-
λανὰ μάτια μὲ τὰ βλέφαρά τους, ὁμοίως ἕνας λαιμός,
ἕνα σαγῶνι καὶ οὐτῶ καθ' ἑξῆς. Μήπως σ' ἔστειλαν
ἐδῶ γιὰ νὰ μ' ἐχτιμήσῃς;

Βιόλα.—Τὸ βλέπω τί εἶσαι, εἶσαι περήφανη πολὺ.
Κι' ἂν εἶσαι ὁ διάολος, ὅμως εἶσαι ὠραία.

Ὀλίβια.—Ὡ τέτοια ἀγάπη
δὲ θᾶπρεπε νὰ μείνῃ δίχως πληρωμῆ,
κι' ἀκόμα ἂν ἦσουν ἡ πεντάμορφη τοῦ κόσμου.

Ὀλίβια.—Πῶς μὲ ἀγαπάει;

Βιόλα.—Ἡ συλλογὴ του συννεφιά, τὰ δάκρυα του
κατακλυσμός, τὰ βογγητὰ του κεραυνοί,
φωτιὰ καὶ λαύρα οἱ στεναγμοὶ του.

Ὀλίβια.—Ὁ κύριός σου
ξέρει τὴ γνώμη ποὺ ἔχω. Δὲν τὸν ἀγαπῶ.
τὸν ἔχω ὅμως γιὰ τίμιο, τὸν ξέρω εὐγενικό,
μὲ βιό πολὺ, μὲ νιότη δροσερὴ κι' ἀμόλυπτη,
φήμη καλὴ, καλὴ καρδιά καὶ μὀρφωση,
κι' ἀντρεία, καὶ φυσικὴ ὁμορφιά καὶ χάρη
στὸ πρόσωπο καὶ στὸ κορμί. Μὰ νὰ ποῦ δὲ μπορῶ
νὰ τὸν θελήσω. Αὐτὸ τὸ ξέρει ἀπὸ καιρὸ.

Βιόλα.—Ἄν σ' ἀγαποῦσα ἐγὼ μὲ τέτοια φλόγα,
μὲ τέτοιον πόνο, τέτοια ἀζώγη ζωὴ,
τὴν ἄρνησή σου δίχως νόημα θὰ τὴν εὐρίσκω,
δὲ θὰ τὴν ἐννοιωθῶ.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Μπᾶ; καὶ τί θᾶκανες;

Βιόλα.—Καλύβα θάφκιανα ἀπὸ ἰτιές μπροστὰ στὴν
[πόρτα σου,

νὰ μένω καὶ νὰ προσκυνῶ τὴ θεά μου μὲς στὸ σπῖτι τῆς.
Λατρείας τραγουδία θάγραφα γι' ἀγάπη ἀπελπισμένη,
καὶ μὲς στῆς νύχτας τὴ σιωπῆ θὰ σοῦ τὰ τραγουδοῦσα,
θὰ φώναζα ν' ἀντιλαλοῦν οἱ λόφοι τ' ὄνομά σου,
καὶ θᾶκανα τὸ φλύαρο μουρμούρισμα τοῦ ἄερα
ὄλο νὰ λήη: «Ὀλίβια!» Ὡ, δὲ θᾶχες πιά ἡσυχία,
ποῦ νὰ σταθῆς ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆ ὡς ποῦ τέλος
θὰ μὲ λυπόσουν.

Ὀλίβια.—Ἰσως. Ποιά νᾶι ἡ γενιά σου;
Βιόλα.—Καλύτερη ἀπ' τὴν τύχη μου, κι' ὅμως καλὰ
Μὰ εἶμαι ἀπὸ γένος. [εἶμαι κι' ἔτσι.

Ὀλίβια.—Νὰ πᾶς στὸν κύριό σου. Δὲν τὸν ἀγαπῶ.
Καὶ πιά ἄς μὴ στεῖλῃ, ἔξω κι' ἂν τύχει νὰ ἔρθῃς μόνος
[σου

γιὰ νὰ μοῦ πῆς πῶς θὰ τὸ πάρῃ. Στὸ καλὸ.
Καὶ γιὰ τὸν κόπο σου σ' εὐχαριστῶ. Νὰ πάρε
νὰ ξεδιόσῃς γιὰ χάρη μου.

Βιόλα.—Κυρία, δὲν εἶμαι ταχυδρόμος ποὺ πλη-
[ρώνεται.

Κράτησε τὸ πουγγί σου. Ἄνταμοιβὴ χρειάζεται
ὁ κύριός μου κι' ὄχι ἐγώ. Κι' ἄμποτε ὁ ἔρωτας
νὰ κάνει τὴν καρδιά του ἀπὸ στουρνάρι ἐκείνου
ποῦ θ' ἀγαπήσῃς, κι' ὁ καῦμός σου,
σάν τοῦ κυρίου μου, νὰ βρεῖ τὴν περιφρόνηση.
Χαῖρε, ὠραία σκληρόκαρδη. (Βγαίνει).

Ὀλίβια.—Ποιά νᾶι ἡ γενιά σου;
«Καλύτερη ἀπ' τὴν τύχη μου, κι' ὅμως καλὰ εἶμαι κι'
[ἔτσι

Μὰ εἶμαι ἀπὸ γένος». Εἶσαι, αὐτὸ τ' ὀρκίζομαι!
ἢ γλῶσσα σου, ἢ θωριά σου, τὸ κορμί σου, οἱ τρόποι
[σου

χειον άνεπιθύμητον. Ἡ στροφή αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων, πράγματι εἶνε ἀρκετὰ καλή, ἀλλὰ χωρίς καλοῦς λογαριασμούς. Ἡ ζωὴ εἶνε κάτι πού δὲν κλείνεται μέσα σὲ ὑπολογισμούς ἀτομικῶν συμπεριφορῶν. Καὶ ἂν εἰς τὸ προηγούμενον εἶπα, ὅτι ἀναρχεῖται ὁ καλλιτεχνικός μας κόσμος: εἰς αὐτὸ τὸ ἄρθρο μου προσθέτω, ὅτι μαζί με τὴν ἀναρχίαν συνάδει καὶ ἡ κακὴ ἀνατροφή.

Ὁ καλλιτεχνικός κόσμος ἀναρχεῖται καὶ τὴν ἀναρχίαν αὐτῆς τὴν δημιουργοῦν, ἡ ἐσφαλμένη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τακτικὴ πού ἐχαράχθη πράγματι πρῶτον ἀπὸ τὸν κ. Κ. Δημητριάδην με τὰς περιφήμους δηλώσεις του (τὴν 30ὴν Ἰουλίου τοῦ 1930 εἰς τὴν ἐφημ. «Ἐθνος») περὶ ἀναδημιουργίας τέχνης καὶ τῆς διαγραφῆς κάθε προγενεστέρου ἴχνους αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας· καὶ δευτέρον, ἐκ τῆς ἐπαίσχυντου στάσεως ὀρισμένων καλλιτεχνικῶν Σωματείων καὶ καλλιτεχνῶν, ἐναντι τῶν θιγόντων γενικῶν αὐτῶν συμφερόντων καὶ ἐναντι τῆς ἐκτοξευθείσης ἐξευτελιστικῆς καὶ θραυστάτης κατηγορίας, ἐναντίον τοῦ συνόλου τῆς νεωτέρας θέσεως τῆς τέχνης μας καὶ δεῖ, παρ' Ἑλληνας ἀπουσιάζοντος περὶ τὰ 30 χρόνια ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ μὴ συνυφασμένου με τὰς τοπικὰς μας ἀξιώσεις καὶ ἐνημερώσεις.

Ἡ τρυμοκρατικὴ ἐκείνη στάσις τοῦ σημερινοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς, ἔδωσε ἀφορμὴν νὰ ἐξετασθῶσι ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς παρ' ἐμοῦ καὶ φίλων μου τινῶν, εἰς δημοσίας πλέον συζητήσεις τὰ μέτρα καὶ αἱ πράξεις, τὰ ἀποτελέσματα καὶ αἱ ὑποσχέσεις, αἱ μεροληψίαι καὶ αἱ σκανδαλώδεις διορισμοὶ καθηγητῶν καὶ ὑπαλλήλων—καὶ τέλος αἱ διαθέσεις τοῦ ἐν λόγῳ διευθυντοῦ ἐναντι ἔργων καὶ ἐθνικῶν μνημείων, τῶν ὁποίων ἐξησφάλιζεν αὐτοῦ τὴν ἐντολήν τῆς ἐκτελέσεως!!! Σήμερον μετὰ πάροδον πενταετίας, ἐξύπνησαν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι κατεπρόδωσαν ὅλων τὰ συμφέροντα με τὰς ἐπαφὰς καὶ συνδιαλλαγὰς τῶν με τὴν Σχολὴν αὐτὴν κατὰ καιροὺς καὶ εἶνε οἱ κυρίως ὑπεύθυνοι τῆς διαλυθείσης σοφῆς ιδέας, νὰ ἀποτελοῦσαν ὅλοι αἱ ἐνέργειαι τῶν καλλιτεχνῶν, μίαν προσπάθειαν—τέλος μίαν ὁμοσπονδίαν τῶν καλλιτεχνικῶν Σωματείων.

Τί ἄλλο καὶ σήμερον ἐπρότεινα εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου ὡς κατακλείδα τῶν σκέψεών μου: νὰ δρασσοῦν ἡ νωμὲνα ὑπὸ ἓνα Προεδρεῖον ὅλα τὰ Σωματεῖα. Διατί με κατηγοροῦν;

Ἄλλὰ στεροῦνται πολλοὶ ἀνδρισμοῦ, στεροῦνται εὐθύτητος, κατὰ συνέπειαν ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως καὶ χαρακτηῖρος ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ νομίζοντες ὅτι ὅταν σκαρφαλώσουν ἐκ περιστάσεως τινός καὶ ἐπιβολῆς χαριστικῆς πολιτικῆς—θὰ λυθῶσιν αὐτομάτως τὰ ζητήματα τῆς τάξεώς μας, εἰς τὸ μέρος τῶν ιδεῶν καὶ τῶν συμφερόντων.

Πλάνωνται καὶ ναρκισεύονται σὲ ρωμαντικούς χώρους—ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσις μας μετὰ τὰ κέρδη τῶν αὐτῶν, θὰ χειροτερεύσῃ ἀνεπανόρθωτα. Ὁ λόγος, ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα

εἶνε τοποθετημένοι σὲ πολὺ γερασμένα καλοῦπια καὶ ἴσως κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ εἶνε καλοῦτσικοὶ ὡς καθηγηταί—μὰ ὄχι ὅμως ὑπεύθυνοι, ἐμπνευσταί, ὅπως νομίζουν. Ἴσως νὰ ἀπατώμαι. Πάντως κρίνω με αὐστηρὰν ἀντικειμενικότητα, δὲν δίδω τὸ χέρι τόσο εὐκόλα. Ἄναρχεῖται ἐπὶ πλέον ὁ καλλιτεχνικός κόσμος διότι στερεῖται τῆς ἀπαραιτήτου καλλιτεχνικῆς συνειδήσεως καὶ ὅταν τυγχάνει νὰ τὴν ἔχη, ἔστω καὶ ἀσυνειδήτως—εἶναι πρόθυμος ἀπὸ ρευστότητα χαρακτηῖρος νὰ τὴν προδώσῃ καὶ νὰ γίνῃ ὄργανον εἰσηγήσεων ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ προκύψῃ ἀτομικόν τι ὄφελος. Φθάνει νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο με κάποιαν προκάλυψιν. Φυσικά· καὶ δυνατοὶ χαρακτηῖρες πολλὰς φορὲς ὑποκύπτουν πρὸ τῶν σκανδαλισμῶν ὅταν μάλιστα ὁ βίος τῶν ἔχει καταστῆ σκληρὸς, ἀλλὰ ταχύτατα συνέρχονται, ἀρνοῦνται καὶ ἀποποιοῦνται τὴν τελευταίαν στιγμὴν. Κατὰ γενικὸν περίπου κανόνα ὅμως, ἓνας καλλιτέχνης μας σὰς ἀφίνει νὰ πιστεύετε—ὅτι ἐκτιμᾷ τὸ ἔργον σας—σὰς δίδει βεβαιώσεως ἐνίσχυμένους με εὐκόλους κατηγορίας διὰ τοὺς ἄλλους παρουσιάζει τέλος κάποιαν εἰς σὰς φαινομενικὴν ὑποταγὴν καὶ πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτά: ἐπιδιώκει νὰ ἐκμεταλευθῇ τὸ κύρος σας, ὥστε νὰ προκύψῃ κέρδος ἀσφαλὲς ὑπὲρ αὐτοῦ. Σπανίως θὰ συναντήσετε ἰδεολόγους καὶ ἐρευνητὰς με πάθος γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέαν καὶ τὸ αἴσθημα τῆς γενικῆς τέχνης.

Αὐτὴ τὴν πρόθεσιν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐξαγομένων, τὴν ἀποφεύγει ἀπὸ φόβον καὶ ἐπὶ πλέον ἀπὸ πίστιν ἐσώτερη, ὅτι, ἐπειδὴ λέγεται καλλιτέχνης κάθε συμπεράσματός του πρέπει νὰ εἶναι τὸ πραγματικόν, ἀποφεύγει δὲ τὰς μετακινήσεις πού ἀποκαλύπτουν τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν προχειρολογίαν καὶ λοξοδρομεῖ. Δηλαδή ἀλλάζει θέμα, κάμνει πολιτικὴν, σώζει τὴν περιστάσιν. Τὸ πλὸν τῆς ἀμύνης αὐτῆς ἐναντι τοῦ ἀδιεξόδου του, περιέχει σοφὴν ἀποτελεσματικότητα καὶ σὰς ἐξαποστέλλει με πνοακῆφαλον εἰς τὸ ἔργον σας. Δηλαδή σὰς ἐνοπιζει εἰς τὸ ἐργαστήριόν σας καὶ οὕτως ἡ λεγομένη κυκλοφοριακὴ δρᾶσις παραμένει εἰς αὐτὸν ἀνενόχλητη. Κυκλοφοριακὴ δὲ δρᾶσις, εἶνε τὸ μεγάλο τέρας εἶδος τάνκς ἐκτοπίσεως—καὶ τὰ μέσα τὰ ἐξῆς: Ἡ ἰσχὺς τοῦ Σωματείου, τὸ γράμμα τοῦ Ἐπιτρόπου ἢ ἰσχυροῦ Βουλευτοῦ—τῆς φιλικῆς ἐφημερίδος αἱ διαφημίσεις καὶ αἱ τηλεφωνικαὶ συστάσεις τῆς πρὸς παράγοντας ἐκ μέρους τοῦ Διευθυντοῦ τῆς, ἔπειτα ἡ ἀτομικὴ του γυρολογία καὶ ἐπαφή με παράγοντας καλοζυγισμένου ὠφελήματος, ὅταν ἡ στιγμή τὸ ζητήσει.

Σύστημα ἀλάνθαστον τῆς γυρολόγου πολιτικοθηρίας καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ εἴσοδος δὲν παραβιάζεται, χρησιμοποιεῖται ἡ τσακισμένη κάρτα ἡ ἀντικαθίσταται με δυὸ λόγια συγγενικοῦ προσώπου με τὴν στερεότυπον φράσιν: ὁ καῦμένος ὁ Α. κ. τ. λ. Περᾶστε παρακαλῶ τώρα καὶ εἰς τὴν πλευρὰ τοῦ ἐντοπισμένου τεχνίτη, τοῦ καλλιτέχνου με τὴν βαθυτέραν ἐπίγνωσιν, τέλος, αὐ-

μὲ τὰς ἄλλας ἀρχάς. Μπροστὰ εἰς τὸ ἔργο του, ὑψώνονται ὄνειρα ἀναγνωρίσεως δικαιωμένα ἀπὸ τὸν ἠθικὸ νόμο τῆς ζωῆς—αὐτὸν πού διαρκῶς ἐκτοπίζεται καὶ τίθεται εἰς τὸ περιθώριον κάθε κρατικῆς προνοίας, χωρίς καμμίαν διαμαρτυρίαν φίλων, διανοουμένων ἢ καὶ πολιτευομένων.

Ὅταν παράγει, σιωποῦν μπροστὰ εἰς τὸν θόρυβο γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του ἢ σὰς θυμίζουσι κάποιους ἄλλους. Ὅταν δὲν ἐμφανίζεται κυκλοφοροῦν διάφορα φῆμισι ὅτι δὲν εἶναι καλὰ, ὅτι εἶναι μέθυσος καὶ ἐκφυλὸς καὶ ὅταν ζεῖ ἡσύχως καὶ ἐκκεντρικὰ τότε εἶναι παληάνθρωπος καὶ ἀνάξιος ὑποστηρίξεως. Τὶ μέγεθος ἀδικήματος, πόσος ἀπανθρωπισμός, Καὶ νομίζετε ὅτι τελειώνει ἐδῶ ἡ μηχανοποίησις τῶν μεθόδων; Ἀντιθέτως, ὅταν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐκ τῆς πολιορκίας αὐτῆς, κινδυνεύει πραγματικὰ νὰ χάσῃ καὶ τὸ μυαλό του καὶ ἐπὶ τέλους διαμαρτυρηθῇ με ἓνα ὅπουοι δὴποτε τρόπο σκληρῆς ἀποκαλύψεως πραγμάτων καὶ προσώπων: τότε ὅλοι οἱ δαίμονες ξεσποῦν ἐπάνω του καὶ οἱ λόγοι του παρερμηνεύονται καὶ μεταφέρονται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀνακατωσοῦρας, στὸ ἀσύδωτο, κλπ.

Μὰ ὅταν καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἐξαχθῇ κέρδος ἀσφαλές, τότε τὰ ὅρια τῆς δράσεως ἐκτείνονται καὶ χρησιμοποιοῦν τὴν φανταστικὴν τερατολογίαν ἐπὶ τῶν ἐξηγήσεων τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου καὶ καποτε δι' ἀνωνύμων ἐπιστολῶν ἢ καὶ τηλεφωνημάτων.

Ὅταν πρὸ ἡμερῶν σὲ μίαν συνάντησίν μου με ἐκλεκτοὺς συναδέλφους ἐδέχθηκα ἐπαίνους καὶ διαμαρτυρίες μαζί παρ' αὐτῶν, ἐσκέφθηκα πρὸς στιγμὴν ὅλα ὅσα ἀνωτέρω περιγράφω με τὴν ψυχολογημένην αὐθεντίαν καὶ ἐκ πείρας μακροχρονίου.

Οἱ συνάδελφοί μου αὐτοὶ, ἐπιζητοῦν με φανατισμὸν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν καὶ τοῦ συστήματός του.

Ἴσως ἄλλοτε αἱ ἴδιοι ἐπεζητοῦν ἄλλα πράγματα καὶ ἐκλείου τὴ δύναμη τῆς φωνῆς τῶν πρὸ τῶν διαμαρτυριῶν μου. Τότε ἐφρόντιζον περὶ μικρῶν πραγμάτων, ἐνῶ σήμερον ζητοῦν τὴν ἐκ θεμελίων ἀνατροπὴν τῶν πάντων, ὅπως με ἐβεβαίωσαν.

Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι εἰς τὴν συντροφίαν αὐτῆν τοῦ ἐπιτελείου τῶν, ὁ ἓνας ὑπηρετεῖ εἰς τὴν ἐν λόγῳ Σχολὴν καὶ κατάρθωσε νὰ τύχῃ αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ του ἀπὸ τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν, μαζί με κάποιον ποιητὴν τῆς αὐτῆς Σχολῆς. Τὸ ἐπιτελεῖον αὐτὸ κατὰ πολὺ περίεργον τρόπον, περιπλέκει ἐνίοτε καὶ τὸν ἀρμόδιον τμηματάρχην τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ἐπιτροπ. Παιδείας, εἰς λύσεις περιστρεφόμενας γύρω ἀπὸ τὰς μονοπλεύρους ἀξιώσεις τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. Παρ' ὅλας ὅμως αὐτὰς τὰς ἀσυχολίας τῶν, κάποιοι ἄλλοι τοῦ Σωματείου «Ὁμάς Τέχνη» εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἔτους δὲν ἀνήκω, διότι παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐκατηγορήθη ὅτι ἐκμεταλλεύο-

μαι τὴν δύναμιν τοῦ Σωματείου αὐτοῦ (!!) ὑπερσχύσαντες ἐπὶ τοῦ προκατόχου Ἐπιτροπ. Υπουργοῦ, κατάρθωσαν, ὥστε οἱ διορισμοὶ τῶν νὰ ὑπογραφῶσι παρὰ τοῦ τέως Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τὸ Μορφωτικὸν Τμῆμα. Αὐτοὺς σήμερον δύναται νὰ τοὺς καμαρώσουν οἱ παραπληθύντες φιλοκατήγοροι συνάδελφοί μου.

Ὅπως δὴποτε, ὅλοι ἐπεδίωξαν νὰ ἀντλήσουν κέρδη καὶ εἶναι ἐν τάξει ὡς πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ τῶν ἐνεργειῶν τῶν, ὅπως καὶ πᾶς τις ἄλλος ἔπειτα ἀπὸ ὅσα ἔγιναν καὶ πρόκειται νὰ γίνουσι, θὰ εὐρίσκειται διὰ πᾶν κέρδος ἐν ἀπολύτῳ τάξει. Τὸ ἰδικόν μου ὄπλον ὑπῆρξε ἡ εἰλικρινὴς καὶ δημοσία ἀποκάλυψις προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ πᾶσα ἄλλη ἐνέργειά μου οὐδὲν τὸ ἀσάφες εἶχε.

Ἐχω δικαίωμα καὶ ὡς καλλιτέχνης καὶ ὡς πολίτης, νὰ ζητήσω κάθε ἱκανοποίησιν καὶ ἀπὸ κάθε Κυβέρνησιν, ὅταν ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους οἱ ἄλλοι κερδίζουν τὰ κόλπα τους.

Ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν δέχομαι, εἶνε ἡ κατηγορία ἡ σκηνοθετημένη καὶ στρεφομένη ἐναντίον τοῦ ἀνδρισμοῦ μου. Οἱ συνάδελφοί μου μαζί με τὰ ἄλλα μοῦ ἐπανελάβον ὅτι ἔδωσα χέρι εἰς τὸν κ. Δημητριάδην καὶ ὅτι γίνεται κατάχρησις τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ ἐκ μέρους ὑπαλλήλων τινῶν τοῦ Σχολείου Καλῶν Τεχνῶν.

Οὐδὲν ἀναληθέστερον αὐτοῦ. Διότι εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἀπλῶς ἐπιστοποίησα, ὅτι ἓνα μέρος τῆς Ἑλλήν. Κοινωνίας τὸν ἐκτιμᾷ καὶ ὅτι ἐγὼ ἐκτιμῶ ὁμοίως τὴν πίστιν του πρὸς μίαν ἐκ τῶν Γαλλικῶν Σχολῶν.

Τὴν Σχολὴν αὐτὴν δὲν τὴν πρεσβεύω, δὲν τὴν συνιστῶ καὶ ἀπροκαλύπτω τὴν ἐκθέτω με πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἐξ ἱστορικῶν καὶ πηγαίων γνωρισμάτων ἐξαγομένων, δηλαδή τοποθετημένων πρὸ πάντος εἰς ἐπίπεδον βαθυτέρου αἰσθητικοτεχνικοῦ συγκερασμοῦ καὶ ἀπηλλαγμένων ὑποκειμενικῶν προτιμήσεων. Τοῦτο ἄλλως τε ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου, διότι ἔλεγα εἰς αὐτὸ καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἐκίνησα πρὸς μίαν ἀντίδρασιν ἓνα μέρος τῆς πνευματικῆς καὶ διοικητικῆς μας κοινωνίας δι' ἐπιθετικῶν κρίσεων κλπ. ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συστήματος Δημητριάδην καὶ τὴν κατάργησιν τῆς μονίμου διευθύνσεως τῆς Σχολῆς αὐτῆς». Καὶ διὰ τοὺς καλλιτέχνους γενικῶς ἔγραψα ὅτι «καλὸν εἶνε νὰ δρασσοῦν ἡνωμένα, δηλαδή τὰ Σωματεῖα τῶν, ὑπὸ ἓνα Προεδρεῖον καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ νὰ πειθαρχήσομεν πρῶτα αὐτὰ κλπ».

Σὲ ποίους λόγους λοιπὸν στηρίζεται ἡ νέα τακτικὴ τῶν ἐκλεκτῶν, ἂν προτιμοῦν, αὐτῶν συναδέλφων, ἐπαίνων συγχρόνως ὅμως καὶ κατηγοριῶν, βαρυτάτων;

Πρὸς τί οἱ αὐθαίρετοι αὐτοὶ ὑπολογισμοὶ καὶ αἱ παρερμηνείαι τῶν συστάσεών μου; Μήπως γίνονται ἐμπόδιον τῶν προσδοκιῶν τῶν ἐκ πολιτικῆς τινός ἐπιβολῆς; Ἐάν εἶνε τοῦτο, δύναται νὰ κερδίσουν ἄλλὰ δὲν δύναται νὰ με κατηγοροῦν. Ἡ μήπως ἤθελαν πρὸς χάριν τῶν νὰ δηλώσω, ὅτι ὁ κ. Δημητριάδης δὲν εἶνε γλύπτης καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσω διὰ τινος ταχυδακτυ-

λουργικής μεθόδου; "Όπωςδήποτε επανερχόμενος εις την ούσιαν, έχω να τονίσω, ότι δι'έμέ αι έκτεθεισαι κατά καιρούς απόψεις μου, παραμένουν ακέραιαι και όταν θα εύρω την δύναμιν, θα προσπαθήσω να πραγματοποιηθούν.

Έκείνο όμως που έχει σημασίαν περισσότερο και από μίαν άνατροπήν, είναι η τελική περικοπή εκ της Σχολής αυτής των τεσσάρων άργομισθίων εις την Ζωγραφικήν, αυτή είναι άσυγχώρητη εκ μέρους του Κράτους το όποιον κατήργησε αλλά μισθοδοτεί, χωρίς δέ να υπάρχει, ούτε όριον ηλικίας, ούτε συμπλήρωσις ώρισμένων έτών συντάξεως. Λοιπόν ίδου μία κατηγορία και έναντίον του κράτους και μία πρόσθετος δαπάνη είσηγηθείσα η και παρ' αυτού υιοθετηθείσα κατά το 1930. Πώς θέλετε όταν ούτως έχουν τα πράγματα να συμπληρωθώσιν προβλεπόμεναι θέσεις, η να ιδρυθώσι άλλα αναγκαία και σκοπίμως μη κατοχυρωθείσαι;

Την άδικίαν του νόμου την βλέπετε μόνον εκεί που το άτομικόν σας συμφέρον το καλεί και εν τή προασπίσει του, έπετέθηκε και έναντίον της Γλυπτικής άσκόπως και άπερισκέπτως κάποτε: Προς τι τότε όλος ο θόρυβος μόνον δια την ζωγραφικήν και τας πλεοναστικές κατηγορίας της; Μήπως δια την προάσπισιν της γλυπτικής θα

χρηασθή να δώσω τότε και έγώ το χέρι, ίνα επί τέλους και το τμήμα αυτό τύχη ευρύτερας οργανώσεως, αλλά και εκ της παρουσίας μου βελτιωθώσι και ενισχυθώσι τόσα και τόσα γενικά καλλιτεχνικά ζητήματά μας; 'Αλλά με συγχωρείτε' προχωρώ και κινδυνεύω εκ νέου να σχολιασθώ και να λησμονήσω, ότι κυρίως αντιπροσωπεύετε Σωματεϊον και έγώ είμαι άτομο. Και επειδή κάποιον άλλο, η «Όμάς Τέχνης» ως προείπον κατώρθωσε να επιτύχη διορισμούς τινάς εις το Μορφωτικόν Τμήμα δια το όποιον ήγωνίσθητε (και μάλιστα δια μέλη του) των όποιων η ό νο μ α σ τ ι κ ή ά ξ ί α έ ν ί κ η σ ε εις τον στίβον των 'Αθηνών άνευ συστολής τον άγωνα της: πρέπει άπαραιτήτως δια της μεθόδου άνατροπής να επιτύχετε και υμεις μερικά ωφέληματα, έστω και μίαν θέσιν, εις τους άγωνα της πολιτικής έπιβολής άτόμων. Μήπως και ό κ. Δημητριάδης με αυτήν την μέθοδον δεν ένίκησε και εν χορῳ και οι άλλοι;

—"Όστε δικαίως κινείσθε και άδικως εις την φόραν σας θέλετε να με άδικήσετε. Κατά τα άλλα συμφωνούμεν: οι λογαριασμοί σας είναι και δικόι μου' μόνον ό ξενοδόχος τι λέγει, η ό ταμίας του.

M. ΤΟΜΠΡΟΣ

ΕΧΕΙ επίδραση στα ήθη το θέατρο;

Το συμπέρασμα των σχετικών συζητήσεων που έγιναν, μαρτυρεί πως η επίδραση είναι άμοιβαία, και μοιάζει αρκετά με την επίδραση του φυσικού και του ήθικου στον ανθρώπινο οργανισμό.

Και όμως η επίδραση του θεάτρου στα ήθη φαίνεται πως πρέπει να περιορισθῆ στο ρόλο της διαδόσεως των τάσεων μιας εποχής. 'Ο δραματικός συγγραφέας μοιραία, αναπόφευκτα, έμπνέεται από την εποχή του, κι' ούτε μπορεί ν' άποξενωθῆ.

Για νάχη επιτυχία, και κατά συνέπειαν επίδραση, ό δραματοουργός είναι αναγκασμένος να δώση στα πρόσωπά του τη νοοτροπία των συγχρόνων του, γιατί ό δραματοουργός, που το έργο του θα ήταν τέλεια αντίθετο στις παγκόσμια άποδεκτές αντιλήψεις, θα ξάφνιζε βέβαια, μα δεν θα ήταν κατανοητός.

"Ετσι ένα έργο ξεθωριάζει, όταν ό τρόπος της ένεργείας των προσώπων του δεν άνταποκρίνεται με τον τρόπο της ένεργείας των θεατών, που το άκούνε.

'Ο «Γάμος των Φιγκαρώ» δεν θα έθεωρείτο ως έπικήδεια κωμικοκρουσία της κλονιζομένης μοναρχίας, αν η λαϊκή νοοτροπία δεν είχε προετοιμασθῆ τόσο από τη δράση των έγκυκλοπαιδικών, όσο και από αυτά τα γεγονότα.

Οι δραματοουργοί φαντάζονται πως επηρεάζουν τα γεγονότα, ενώ ό ρόλος των περιορίζεται εις το να τα έπισπεύδουν.

Είτε το θέλουν, είτε όχι, το θέατρο κυριαρχείται, δεσπόζεται από την εξέλιξη των ήθων. Αυτή δίνει στη δραματική τέχνη κάθε εποχής χαρακτηριστικές κατευθύνσεις.

Στόν περασμένον αιώνα, κατά τα τέλη του είχαμε περίοδο αισθηματικότητας, που οι 'Ονέ και Φεγιέ δεν ήταν οι μόνοι αντιπρόσωποι. Σ' όλα τα έργα αυτού του κύκλου η άφελής νέα, ingénue, ήταν τρυφερή, έρωτοπαθής, ρομαντική, γιατί υπήρχαν ακόμα τότε κορίτσια άφελή, που όνειροπολούσαν το γοητευτικό, κομψό και φτωχό νέο, και που τον έπαιρναν στο τέλος του έργου,

Η ΧΡΕΩΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΕΡΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΘΕΑΤΡΟ

για να ικανοποιηθῆ το συγκινημένο πλήθος.

Θρίαμβος του κλασσικού έραστού! 'Ηρθε όμως η μεταπολεμική εποχή με τη δύσκολη ζωή. 'Ο θρίαμβος του χρήματος γίνεται αούδαδης, αλλά το χρήμα άπαραίτητο. Περίπαιξαν και

διακωμώδησαν τους νεόπλουτους, αισθάνθησαν όμως ειρωνική περιφρόνηση για τους νεόφτωχους.

Σήμερα τα κορίτσια προσέχουν και έξετάζουν πιο πολύ την οικονομική κατάσταση των αγαπημένων, παρά τη φυσική και ήθική τους ύπόσταση.

Δέ γίνεται πια λόγος για μια καλύβα και μια καρδιά, αλλά για ένα μέγαρο σε κεντρικό δρόμο και γι' αυτόκινητο πολυτελείας.

'Ο άλλοτε έραστής παραμερίστηκε, άχρηστεύθηκε, όπως και ό ραδιούργος των λαϊκών δραμάτων.

Μια ματιά στα σύγχρονα έργα βεβαιώνει τη χρεωκοπία του ρόλου των έραστῶν και την επικράτηση, σύμφωνα με τη μεταπολεμική εποχή, του σοβαρού κυρίου, γιατί, μια και το χρήμα έγινε ό μοναδικός άρχοντας της γυναικείας καρδιάς, είναι φυσικό να έπωφεληθῆ από αυτή τη μεταβολή ό ώριμος άντρας.

'Ο νέος σπάνια έχει θέση, που να του επιτρέπη να προσφέρη στην αγαπημένη του αυτοκίνητο, γούνες και μαργαριτάρια. Και μια που αυτό είναι άπαραίτητο στη σύγχρονη γυναίκα και μάλιστα στη νέα, δικαιο είναι να στραφούν προς εκείνον, που μπορεί να τους τα χαρίση.

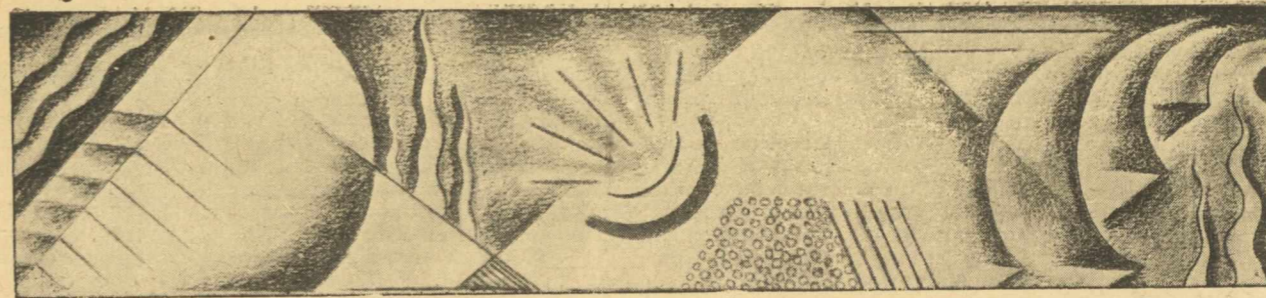
Περιττές η Ιερεμιάδες και η άναδρομές σ' εποχή, όπου δεν υπήρχε αυτή η συμφεροντολογία. Πρέπει ν' άνήκη κανείς στην εποχή του.

'Ο έραστής αντικατεστάθηκε από τον κύριο με τα γκριζά μαλλιά, που άρχίζει να κάνη κοιλιά.

'Αφού λοιπόν στην εποχή μας κυριαρχεί το χρήμα, δεν είναι καλύτερο για τους θαυματουργούς, να δώσουν τον ώραίο ρόλο στη σκηνή σ' εκείνους, που τον έχουν πραγματικά στην κοινωνία;

(Μετάφραση: Π. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΥ)

G. DE WISSANT

ΦΩΤΕΙΝΑ ΣΗΜΕΙΑ

ΠΑΡ' όλη τη θλιβερότατη άδιαφορία του έλληνικού κοινού για το έλληνικό βιβλίο—όπως διαβεβαιώνουν όλοι οι βιβλιοπώλες πρέπει να θεωρηθῆ επιτυχία αν πουληθούν 200 αντίτυπα από ένα βιβλίο που εκδίδεται—έξακολουθούν να τυπώνονται τακτικά βιβλία. Αυτό εκδηλώνει μια ζωτικότητα των συγγραφέων μας η όποια διαπιστώνεται κι' από το γεγονός ότι, βέβαια όχι όλα μ' άρκετά άπ' αυτά τα βιβλία είναι αξιοπρόσεκτα κι' αξιοδιάβαστα, κι' επίσης κι' από την πολύ ευχάριστη τροπή προς τη συστηματική καλλιέργεια του μυθιστορήματος. "Όπως το άνέπτυξα κι' όλας συχνά άλλοτε σε διάφορα άρθρα μου το μυθιστόρημα είναι μαζί με το essai το είδος λόγου που άνταποκρίνεται περισσότερο στις άπαιτήσεις και στις άνησυχίες της εποχής μας και το όποιο κατά συνέπεια εκλέγεται αυτόματα από τους περισσότερους άπ' όσους γράφουν όχι από ματαιοδοξία, άπλά και μόνο για να γράψουν, αλλά γιατί αισθάνονται μέσα τους την ανάγκη να μεταδώσουν ένα μήνυμα. Φυσικά δεν άποκλείεται αυτό το μήνυμα να μεταδοθῆ και μέσον ένός ποιήματος, και μέσον ένός θεατρικού έργου, αλλά θα είναι μια σπάνια περίπτωση. Λαμπρές εξαίρεσεις μπορούν πάντα να υπάρχουν, παραμένουν όμως στο περιθώριο' δεν έχουν τη δύναμη να δώσουν αυτές τον τόνο, να επηρεάσουν. Το πνεύμα της εποχής είναι κυρίαρχο. 'Η νεοελληνική λογοτεχνία ώριμάζει' συγχρονισθηκε, άκολουθει το σωστό δρόμο. Είναι η στιγμή που θα έπρεπε να ύποστηριχτεί θερμά. Δυστυχώς οι πιο ένδειγμένοι για ν' αναλάβουνε την πρωτοβουλία αυτής της ύποστηρίξεως, ό Σύλλογος των Λογοτεχνών, η το Κράτος άδρανούν. Ούτε έπεχειρσαν ακόμα να σταματήσουν τον όλεθριο συναγωνισμό των έφημερίδων που καταρθώνουν χωρίς στα μέσα που διαθέτουν να μοιράζουν σχεδόν δωρεάν βιβλία διαφθειρόντας έτσι διπλά το κοινόν: τα βιβλία που χαρίζουν είναι το πιο συχνά άθλιας ποιότητας, και σύγχρονα ένασταλάζουν στο κοινόν την ιδέα ότι δεν υπάρχει λόγος η πνευματική εργασία να άγοράζεται και να πληρώνεται. Πάντως, αν είναι έντελώς άδύνατο να άπαγορευθούν τα δώρα των έφημερίδων, γιατί δε γίνεται τουλάχιστο μια προσπάθεια έξαναγκασμού τους να τυπώνουν τακτικά μαζί με τα άλλα βιβλία που κυκλοφορούν μερικά λογοτεχνικά 'Ελλήνων συγγραφέων; Οι συγγραφείς θα μπορούσαν να έξασφαλίσουν έτσι μια καλή πληρωμή και θα είχαν και την ικανοποίηση ότι επικοινωνούν με το κοινό, ότι δε γράφουν μόνο για τον έαυτό τους, και για ελάχιστα. Θα είταν μια κάποια λύση ένός προβλήματος που εινε καιρός να μελετηθῆ σοβαρά αν δεν θέλωμε να κοπεί η όρμη. "Όσο ήρωικά κι' αν παλεύουν οι συγγραφείς θα κουρασθούν να άγωνίζονται μόνοι. 'Η φειτηνή χρονία άρχισε φωτεινότατα Είχα γράψει για το περιοδικό «'Αθήνα» ένα μακρύ άρθρο όπου έπαινούσα πολλά βιβλία. Δυστυχώς το περιοδικό διέκοψε την έκδοσή του κι' όταν ζήτησα να μου έπιστραφεί το άρθρο μου ό διευθυντής του μου άπήντησε με τέλεια άδιαφορία, σαν να είταν έντελώς φυσικό, ότι το άρθρο μου χάθηκε. Στο μεταξύ έγραψαν πολλοί άλλοι κριτικοί γι' αυτά τα ίδια τα βιβλία, έγινε πολύς λόγος γι' αυτά και στις στήλες των «'Ελληνικών Φύλλων» οι έντυπώσεις μου έπαυσαν να είναι ωπτες, και μου εινε άλλωστε άδύνατο να έξαναγράψω κάτι που μια φορά έγραψα. Δεν θέλω όμως και να μην αναφέρω

καθόλου ότι τα διηγήματα οι «'Εποχές» της Ειρήνης της 'Αθηναίας (γιατί αυτό το ψευδώνυμο το κατάλληλο μόνο για τη «Διάπλωση των Παίδων»;) παρ' όλες τις κάποιες των υπερβολικές άσάφειες και θολότητες εινε ένα βιβλίο γοητευτικώτατο, πολύ μουσικό, παλμώδες από συγκίνηση, πλούσιο από λεπτότατες ψυχολογικές παρατηρήσεις, που μπορεί να έξαναδιαβασθῆ πολλές φορές χωρίς να έξαντληθῆ, σαν ένα ποίημα,—ότι η συλλογή διηγημάτων της Δος Παππά—«Στη Συκαμιά από κάτω» παρ' όλο τον ήθογραφικό της χαρακτήρα ξεπερνά το περιορισμένο πλαίσιο της ήθογραφίας γιατί η συγγραφέας δεν ένδιαφέρεται μόνο στη γραφικότητα, ξέρει να πλάσει ανθρώπους, να έμφυσήσει ζωή, ψυχή και προσωπικότητα σε όλα τα πρόσωπά της, βλέπει το θέμα και το δράμα της ζωής με βαθύτατη κ'έντονώτατη ύποκειμενική συγκίνηση και συμπάθεια,—ότι ό κ. Μ. Καραγάτσης στο «Συναξάρι των 'Αμαρτωλών» κρατεί όλες τις ύποσχέσεις που είχε δώσει με το «Συνταγματάρχη Λιάπκιν», κι' έχει ακόμα έξελίξει την πολύ μεγάλη άφηγηματική του χάρη και συνθητική ικανότητα. 'Ο κ. Καραγάτσης κατορθώνει εκείνο που επιτυγχάνουν πολλοί λίγοι νεοέλληνες συγγραφείς, να συγκρατεί άδιάπτωτο το ένδιαφέρον του αναγνώστη. Θέλω επίσης ν' αναφέρω ότι ό κ. Πετσάλης θερμάτισε το τρίτομο μυθιστόρημά του «Γερές κι' 'Αδύναμες Γενές». "Όταν φθάνει κανείς στο τέλος διερωτιέται αν αξίζει ν' άφιερωθούν τρεις τόμοι σε μια οικογένεια της όποιας όλος ό άγώνας για το άνέβασμα καταλήγει στο να επιχειρήσει ένα της μέλος—χωρίς και να το επιτύχει—να γίνει δικτάτωρ και η όποια άμέσως ύστερα παρακμάζει και σβύνει' φυσικά είναι άπόλυτο δικαίωμα του κάθε συγγραφέως να εκλέξει όποιο θέμα θέλει και κάθε θέμα είναι επιδεκτικό να παράγει ένα άριστούργημα' πρέπει όμως ό συγγραφέας να εκτιμήσει σωστά τις δυνατότητες του θέματός του. 'Ο κ. Πετσάλης παρασύρθηκε σ' ένα κολοσσιαίο λάθος. 'Η οικογένεια των Πάρνη όπωσ την παρουσίασε εινε μόνο κομική' προσφέρει μόνον υλικό για σάτυρα. 'Ο κ. Πετσάλης ούτε το ύποπτεύθηκε' πήρε τους Πάρνη στα σοβαρά, στα πολύ σοβαρά. 'Η παρεξήγηση αυτή προδίνει μεγάλη δυσαρμονία στο μυθιστόρημά του αλλά παρ' όλο το βασικό του αυτό σφάλμα πρέπει να του άναγνωρισθῆ η ικανότητα της συνθέσεως,—το μικρό του μυθιστόρημα είναι πολύ γερά κτισμένο και σφικτά δεμένο, ίσοροπημένο—έπίσης και μια δημιουργική δύναμη. Τα πρόσωπά του είναι κάπως στεγνά και σχηματικοποιημένα, εν τούτοις ζούν έχουν άτομικότητα. Αυτό το διαπιστώνει κανείς προπάντων λίγον καιρό άφου κλείσει το βιβλίο. 'Ενόσω το διαβάζαμε μας ένοχλεί η ξηρότητα των προσώπων, ύστερα όμως αντιλαμβάνόμεσθε ότι όλα μας παρακολουθούν ότι κάθε φορά που θα τα θυμηθούμε διαγράφονται άναγλυφικά μπροστά μας, ότι δεν διαλύονται μέσα στην όμίχλη και στο χάος. Το μυθιστόρημα του κ. Πετσάλη παρ' όλες τις πολύ μεγάλες του άδυναμίες, εινε ένα έργο.

Το καλοκαίρι, όπως κάθε χρόνο, έφερε μια ελάττωση της παραγωγής και ποσοτικά και ποιοτικά. Το καλοκαίρι δεν τυπώνονται παρά τα βιβλία που τα καταδικάζουν οι ίδιοι οι συγγραφείς τους. "Ισως να έχουν και οι ίδιοι κάποια συνείδηση ότι τα κατασκευάματά

τους πού δεν έχουν τη δύναμη να τα θάψουν τελειωτικά στα συρτάκια τους είνε προτιμότερο να κυκλοφορήσουν όσον είνε δυνατό περισσότερο υπό έχεμύθεια. Το καλοκαίρι διαβάζει κανείς πολύ φαιδρά πράγματα. Έξωφρενικές παραδοξολογίες πού δεν έχουν τη δικαιολογία ότι παρουσιάζονται μ' ένα καλλιτεχνικό τρόπο, ρομαντικά παραληρήματα, ιστορίες όπου ένας έρωτευμένος πού αγαπά χωρίς έλπίδα κρύβεται μέσα σε μιά ανθοδέσμη για να πλησιάσει την αγαπημένη του κι' αυτοχτονεί ύστερα γιατί ούτε αυτό τό τέχνασμα δεν τή συγκίνησε, χλιοτυπωμένες κοινοτυπίες πού παρουσιάζονται με μιά σχεδόν συγκινητική αφέλεια σάν άποκαλυπτικές σκέψεις και παρατηρήσεις, σελίδες γεμάτες από άσυναξίες, άκόμα και όρθογραφικά λάθη. Πρός τί να αναφέρω όνόματα συγγραφέων και τίτλους βιβλίων; Για τά βιβλία πού μόνο φιλοδοξούν να ειπωθούν λογοτεχνικά κι' ούσιαστικά δεν έχουν καμιά σχέση με την τέχνη είνε καλύτερα να μη γίνεται κανένας λόγος.

Με τό φθινόπωρο ή δημιουργική κίνηση ξανάρχισε πολύ ζωηρή. Έλεπα όμως άρκετούς μήνες στο έξωτερο και τώρα πού γύρισα δεν πρόφθασα άκόμα να διαβάσω όλα τά βιβλία πού έχουν συγκεντρωθεί στο γραφείο μου. Για τά περισσότερα θα γράψω τον άλλο μήνα. Θέλω άλλωστε ν' αφιερώσω όλο τό χώρο πού μου περισσεύει για να συμπληρώσω τό σημερινό μου άρθρο σ' ένα βιβλίο πού νομίζω ότι αν μεταφραζότανε θα έκανε άκόμα κι' έξω από την Έλλάδα εντύπωση και πού για την Έλλάδα είνε ασφαλώς ένα μικρό άριστούργημα: στους «Παραστρατημένους» τής Δδας Νάκου. Η Δδα Νάκου είχε προκαλέσει τό ενδιαφέρον και την προσοχή και με τό πρώτο της μυθιστόρημα, «ή Ξεπάρθενη», και με διάφορα διηγήματά της, άλλ' ίσαμε τώρα έδειχνε ότι έχει βέβαια ένα ζωηρότατο ταλέντο, αλλά μάλλον έρασιτεχνικό, δεν έδινε την έλπίδα ότι θα μπορούσε να γράψει όχι μόνο συμπαθητικότερες σελίδες αλλά κι' ένα έργο ολοκληρωμένο κι' άρτιο. Το έργο αυτό τό έδωσε με τους «Παραστρατημένους». Φυσικά κυριαρχεί και σ' αυτό τό ύποκειμενικό στοιχείο: οι «Παραστρατημένους» δεν είνε ένα μυθιστόρημα σφικτοδεμένο, με πλοκή και με λύση, είνε μιά αφήγηση στο πρώτο πρόσωπο μιάς ζωής πού αν δεν είνε ή ίδια ή ζωή τής συγγραφέως πάντως έχει άντλήσει απ' αυτήν πολλά στοιχεία. Οι «Παραστρατημένους» δίνουν συνεχώς την εντύπωση ότι παρουσιάζουν μιά αυτοβιογραφία,—την παρουσιάζουν όμως μ' ένα τρόπο καλλιτεχνικώτατο. Ο άναγνώστης δεν έχει ούτε στιγμή την ένοχλητική εντύπωση πού είχε όταν διάβαζε τή «Ξεπάρθενη», τό ύφος, τό ήθος, τό άδιάκριτο θεατής κι' ώτακουστής ύποθέσεων καθαρά προσωπικών. Η Δδα Νάκου και τώρα τά λέει όλα, δεν άποκρύβει τίποτα άλλ' άποφεύγει τό κάπως άδιάντροπο ξεγύμνωμα, ξέρει όταν χρειάζεται να υποβάλλει κι' έκφράζει έτσι πολλά περισσότερα παρά με την ώμη διατύπωση. Η διαφορά είνε μιά διαφορά άποχρώσεως άλλ' αυτή ή άπόχρωση είνε κείνη πού διαφοροποιεί την Τέχνη από την ώμη έξομολόγηση. Στη «Ξεπάρθενη» ή Δδα Νάκου είχε έντελώς παραμελήσει τό σχηματισμό των φράσεων, τό ύφος. Τώρα συνειδητοποίησε ότι ή τέχνη δεν είνε μόνο περιεχόμενο αλλά και μορφή. Οι «Παραστρατημένους» είνε ένα πολύ μακρύ μυθιστόρημα, άλλ' οι 420 πυκνοτυπωμένες σελίδες του διαβάζονται, αν και δεν υπάρχει τό επαναλαμβάνω, ούτε δράση, ούτε πλοκή, χωρίς στιγμή να κουραστεί ό άναγνώστης, χωρίς στιγμή να χαλαρωθεί τό ενδιαφέρον. Η Διδ Νάκου δίνει ούσια, νόημα, βάθος και στο πιο άπλο έπεισόδιο, άποκαλύπτει λιτότητα αλλά και συγκλονιστικότητα την καθημερινή δυστυχία του μεγάλου πληθους των ανθρώπων πού χωρίς καλή να τό ξέρουν είνε όλοι άποτυχημένοι. Χωρίς έξονυχιστικές αναλύσεις, με μιά παρατήρηση, με μιά πινελιά ζωντανεύει όλα τά πρόσωπα πού παρουσιάζει. Στο τέλος δεν καταλήγει πουθενά, ούτε εΐταν δυνατό να καταλήξει. Το μυθιστόρημα δεν γράφηκε για να υποστηρίξει μιά θέση, γράφηκε για να δείξει ή συγγραφέας

τόν άπειρο πόνο των ανθρώπων και για να έκδηλώσει πόσο συμπάσχει. Το βιβλίο της έπιτυγχάνει άρτία τό σκοπό του. Δεν έχω διαβάσει πολλά βιβλία από τά όποια ν' αναδίδεται πικρότερα ή διάθεση και ή άτμόσφαιρα τής μελαγχολίας. Μιάς μελαγχολίας χωρίς καμιά έλπίδα άπολυτρώσεως. Άνθρωποι αδύναμοι, καταδικασμένοι από τον ίδιο τον έαυτό τους, να μην ξεπεράσουν ποτέ τή μετριότητα, κι' άς ύποφέρουν απ' αυτή, να καταστρέψουν μόνοι τους άκόμα και την αγάπη τους θα ύπάρχουν πάντα και παντού, άπειροι. Η νεοελληνική λογοτεχνία δείχνει όλοένα έντονότερα ότι ύπάρχει. Πρέπει όμως να παύσει να ύπάρχει μόνη της μέσα σε μιά έρημο.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Θράσου Καστανάκη: «Μεγάλοι Άστοί» (Έλληνικά Χώματα, β'), μυθιστόρημα. Έκδοση «Πυρσοϋ».

Η εντύπωσή μου από δύο παλαιότερα έργα του κ. Καστανάκη, πού έτυχε να έχω διαβάσει, την «Κοντεσσία Φελιτσιτά» και τό «Χορό τής Εύρώπης» ήταν ότι έχει ριχτεί με ψυχή και με σώμα στο χορό άκριβώς τής Εύρώπης. Και πρέπει να όμολογήσω πως δεν μου ήταν και πολύ άρεστό πράγμα να διαβάσω γραμμένα από έναν Έλληνα κι' ελληνικά, κάπως κακέκτυπα, τους ίδιους χαβάδες πού μας προσφέρουν οι όμοτιμοι του Στραβίνσκου και του Χονέγγερ. Έκείνη την εποχή οι μεγάλες πρωτεύουσες, τό Παρίσι ιδίως και τό Βερολίνο, είχαν γίνει, παρασυρμένες από τή μεταπολεμική νευρώδη υπέρταση, τά κέντρα τής λοξής προοπτικής, τής έλλιπτικής μορφής, τής γριφώδους συναισθηματικότητας και ποίηση, μουσική και ζωγραφική ποτές τους δεν είχαν βρεθεί σε τόσην όμοχορδία για να διατρανώσουν έναν αγωνιώδη ύμνο προς τό έντελώς κενό και τή μαυρίλα του θανάτου. Όποιος ζούσε σε τούτη τή θανατερή, παρ' όλα τά δείγματα τής παθολογικής, υπερζωτικότητας, άτμόσφαιρας, δεν μπορούσε παρά να παρασυρθεί άφου και μείς από μακριά έτοιμοι είμαστε να προαχωρήσουμε. Αυτό είχε πάθει και ό κ. Καστανάκης.

Με την έμμονη αυτή εντύπωση ποτισμένος, και κουρασμένος πιά έδω και κάμποσο καιρό από τά προϊόντα τής φοβερής ασθένειας, πού τόσο μ' είχαν έλκύσει έναν καιρό, περνούσα, τώρα κοντά, ένα πρωί από τή βιτρίνα του «Πυρσοϋ» μ' ένα φίλο μου, λογικό και συσταζόμενο άνθρωπο, και είδαμε μαζί έκθεμένο τό βιβλίο «Μεγάλοι Άστοί» του ίδιου συγγραφέα. «Δεν μου λέβ τί είνε αυτός ό Καστανάκης; Νά τό πάρω τό βιβλίο να τό διαβάσω;» με ρώτησε ό φίλος μου. Χωρίς κανένα δισταγμό του άποκρίθηκα. «Ο Θεός να σε φυλάξει» δεν είνε βιβλία αυτά για σένα. Άφου έγώ, πού θεωρούμαι, και συ ό ίδιος με θεωρείς για φουτουριστή ή έξπρεσιονιστή ή ξέρω γώ τί άλλο, σου δίνω συμβουλή να μην τό διαβάσεις, φαντάσου πλέον τί θα είνεαι. Και, φυσικά, του είχα δώσει τό πιο άκαταμάχητο επίχειρημα.

Ίδου όμως πού ύστερα από όλίγες ημέρες έγινα, χάρη στην καλωσύνη του συγγραφέα, κάτοχος του βιβλίου και ίδου έγώ τελείως παραλλαγμένος στις γνώμες μου τις πρίν. Όφείλω τουλάχιστον, ύστερα από όσα με καλή πίστη κακά προξένησα στο φίλο συγγραφέα, να όμολογήσω τώρα, πως πού χρωστάω δύο νύχτες πραγματικής άπόλαυσης, πού κλεισμένος στη βιβλιοθήκη μου ξενύχτησα ώσαμε τις τρεις τό πρωί. Φθάνοντας προς τό τέλος διαπίστωσα με μεγάλη μου χαρά πως ό κύριος τύπος του έργου, αφήνει για μιά στιγμή την προσωπικότητά του και μαζί με τις άναμνήσεις του τις νεανικές, γίνεται λιγάκι άπαρνητής του παληού Καστανάκη. Δεν είχα άλλως τε ανάγκη να τό διακρίνω μέσα στο κείμενο. Η άπλη άνάγνωση του νέου έργου έδεινε, πως ό Καστανάκης των «Έλληνικών Χωμάτων» είνεαι έντελώς άλλος από τον Καστανάκη τής «Φελιτσιτά».

Άφίνοντας κατά μέρος τό κοινωνιολογικό περιεχόμενο του βιβλίου, άς άρκεστούμε στην αρχή να επαινέσουμε την ζωντανία του ύφους, τον καταμερισμό τό μορφικό στην τεχνικώτατη σύνθεση, την αισθητικώτατη άντίληψη στη γλώσσα και στην έκφραση, στις διαφαινό-

μενες λεπταίσθητες γλωσσολογικές έπίδράσεις, ξεδιαλεγμένες από ό,τι ευγενικώτερο έχει προσφέρει τό δημοτικό τραγούδι, ή Κρητική ποίηση, ή ξεβαφτισμένη Βενετοκρατία (Μπερτόλδος, μετάφραση Χαλιμιάς), και αυτός ό Καβάφης, όλα τούτα δώρα από τά σπάνια, όταν με τόση μαστορία συνθέτονται και πλάθονται ένα μορφολογικά άρτιο έργο. Έπειτα έρχεται ό μερισμός σε κεφάλαια, πού τό καθένα τους είνεαι και από ένα ποίημα, αλλά και πού συγχρόνως με τή σειρά πού έρχεται τό ένα ύστερ'άπο τό άλλο ή διαδοχή πού φέρνει με πλείστη σύνθεση την πρόοδο, θάλεγε πως άποτελούν τις σκηνές και τις εικόνες ενός τέλειου θεατρικού έργου, με λαμπρή σκηνοθεσία άνεβασμένου. Γιατί κυρίως οι ιδιότητες, δηλαδή οι άρετές αυτού του βιβλίου είνεαι θεατρικές. Οι χαραχτήρες σου καθίστανται γνώριμοι, οι τοποθεσίες σου καθίστανται ζωηρές, ή ή λύση έρχεται σάν του δράματος, ή έντελώς έξωτερική και κάπως έπιτόλαια άτμόσφαιρα τής αρχής είνεαι ξεπετίθες περιγραφική τής έξωτερικής ζωής ενός κόσμου πού λίγο-λίγο εξελίσσεται στη φανέρωση τής έσωτερικότητας τριών τεσσάρων τύπων (του Μαλούρου, του Σπάρτουλη, τής Κλάρισσας και του θείου της) αξίων για έπεξεργασία και αντιπροσωπευτικών, χρήσιμων στο μύθο, στην κοινωνική πάλη του έργου. Έξ άλλου ή θεατρικές ιδιότητές δεν παραβλάπτουν διόλου την έμφάνιση του βιβλίου σάν μυθιστορήματος σε τρόπον ώστε τίποτε να μην έχεις να βρής να μουρμούρισης έναντίον τής τεχνικής μεριάς.

Άς φθάσουμε τώρα και στο πού του μύθου και στις τάσεις πού αντιπροσωπεύει. Ο συγγραφέας με τό μούτιβο του Πασκάλ πού προτάσει και με τή σημείωση πού έπιτάσει στο έργο του, θέλει να μας πειση με μετριοφροσύνη πως δεν έκαμε παρά μιά προσπάθεια διαγραφής οικιαγραφίας ενός κύριου χαραχτήρα, του Μαλούρου. Βέβαια τό έκαμε αυτό και τό πέτυχε, και κάθε μυθιστοριογράφος ή καλλύτερα κάθε δραματογράφος χαραχτήρες διαπλάθει. Άρκει όμως να σκεφθούμε λίγο και τον τίτλο «Μεγάλοι Άστοί», για να άποκαλυφθή πως και κάτι άλλο προσπαθεί να διδάξει ό τεχνίτης. Εικόνα τής σημερινής μεγάλης κρινωνίας τής Άθήνας και λύση ενός φοβερού προβλήματος. Η παλαιά τάξη των «Μεγάλων Άστών» στην Έλλάδα, οι άριστοκράτες του τόπου μας έχουν ξεπέσει και όσοι δεν έχουν ξεπέσει, αναγκάζονται και δέχονται την άπασχόλησή τους σε έργα και συνήθεια των άλλων, τής διαδοχικής τάξης. Η διάδοχη τάξη είνεαι οι μεγαλοεπιχειρηματίες, χρηματιστές τής στιγμής, διψασμένοι για φτάσιμο, πού έχουν παρ' όλο τό ανεργάτιστο τής έξελιγμένης κατάστασής τους, μερικοί καποια δύναμη, κάποια άξια, και πού έχουν στα χέρια τους την τύχη όλων μας, πού μιάς κυβερνοϋν. Τέτοιες οι σημερινές κεφαλαιοκρατικές κοινωνίες με την πολιτική ύποχείρια στο χρήμα, με τά κινήματα, τις στάσεις και όλα τά γνώριάμας. Αυτή είνεαι έν τούτοις μιά κατάσταση πραγμάτων, πού δεν μπορεί, δεν είνεαι τρόπος να διατηρηθή. Έχει τή σφραγίδα τής προσωρινότητας. Είνεαι έξαλλα πράγματα, σάν τή μεταπολεμική νευρικότητα στην τέχνη πού θα κατασταλάξει κάποτε και πάλιν. Άλλά πού; Άλλοι προβλέπουν την επανάσταση: την οικονομικό-κοινωνική επανάσταση. Ένας Έλληνας όμως, πού ξέρει κατά βάθος τον τόπο του, πρέπει να ξέρη πως δεν είνεαι ώριμος για τέτοιου περιεχομένου επαναστάσεις. Είνεαι πιθανό λοιπόν να προσπαθήση να βρη τή λύση στη συνδιλλαγή, στη μίξη και κράση των δύο τάξεων. Όπως καταντήσαμε, ή μιά έχει άνάγκη την άλλη. Η άριστοκρατία, με όλα τα χάλια της, κρατά από κληρονομικότητα ζηλευτά προσόντα, ιδεολογικά, την ιδέα τής θυσίας, πού συγκινούν και έλκύουν. Οι καινούργιοι τής στιγμής, οι στηριχτές των διχτατόρων δεν έχουν έρμα με τό να έχθρεύονται τους άριστοκράτες και να μένουν σε άπόσταση, φθονώντας τους κατά βάθος, ένω και οι φτωχοαριστοκράτες φθονούν τά πλούτη των καινούργιων. Γιατί τάχα οι δύο τάξεις μαζί με την καλή θέληση όδηγώ—και τό συμφέρον άλλως τε—δεν θ' άποτελοϋσαν την κοινωνία τής αύριο, «έξόχως χρήσιμον εις την άνέλξιν μας», όπως θάλεγε και ό Καστανάκης; Αυτή αν δεν λαθεύομαι,

είναι ή θεωρία του Καστανάκη, θεωρία άνάγκης, και διόλου άπίθανη «θέση» ενός κοινωνικού μυθιστορηματος.

Τολμώ στο τέλος να παρατηρήσω, πως έκτός από τον ήρωα του έργου, έμφανίζεται και αναλίσσεται με τον έπιτυχεύοντα τρόπο ή ποιητική φυσιογνωμία του Σπάρτουλη, άξια του κάθε έπαίνου.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

Κωστή Μπασιτιά: «Τ' Άλιευτικά».

Ο άνθρωπος πού έγραψε τούτο τό βιβλίο έχει δυο μεγάλες και άδολες αγάπες: τή θάλασσα με την όψη και τον άγέρα της, τά ζωντανά μέσα της και τά πλεούμενα άπάνω της, και τή γλώσσα μας. Και τίμησε και τις δυο τους με τό δώρο του περιήφανα. Γιατί έτσι τό βλέπω τό βιβλίο τούτο. Σά χάρισμα στα δυο καθάρια Έλληνικά στοιχεία, όπου λιγότερο από όλα άνακατεύτηκε ή κοκομοιρία. Για μās, τους στεριανούς δεν τ'χει γράψει: αν θελήσουμε να τό ίδουμε και να τό χαρούμε τό δώρισμά του, καλό για μās, αν πάλι όχι, αυτό δεν χάνει τίποτα. Τά ψάρια θα έξακολουθούν ν' άνεβοκατεβαίνουν στους βυθούς, να παντρολογοϋνται και να μάχονται, κ' οι ναυτικοί να ζούνε τό σκληρόν άγώνα τους, να βγαίνουν μορφές ήρωϊκές και τιμές, μωραμένες με την άνώτερη άνθρωπιά του καπετάν Άγγελή.

Σπάνια βγαίνει στον τόπο μας βιβλίο, παρορμημένο τόσο από τή γνώση και την αγάπη άντάμα, όσο τούτο, Κυριολεξία, άπλότητα, λιτότητα πέρα από κάθε παρεξηγημένη φιλολογία, ποιότητα άδολη πού σε συγκινεί και δεν καταλαβαίνεις πως τό κατάφερε. Τό ξαναδιαβάσεις, προσπαθείς ν' αναλύσεις: τίποτα, ούτε ποιητικές εικόνες, ούτε ίσχυρά συναισθηματικά ξεσπάσματα. Τό ξαναπιάσεις από την αρχή, πάλι σουρχεται έκείνη ή ρυθμική, στεγνή και βαθεία γλύκα και λές πως μπορείς και τρεις και τέσσερες φορές να τό διαβάσεις: πόσα Έλληνικά βιβλία ξαναδιαβάζονται;

Η γλώσσα είνεαι θαυμαστή. Φωνητικά, τυπικά, συνταχτικά, ρυθμικά, είνεαι ξεδιαλεγμένη σπειρί—σπειρί, σάν καθαρό ξεκακισμένο στάρι. Ούτε μιά λέξη ή έκφραστικός τρόπος από τήν καθαρεύουσα, ούτε ένα άσφαές και μηρδεμένο «περίπου». Ντροπιάζει και τους διαφεντευτές τής δημοτικής, πού δεν την ξέρουνε, κι' όσους τή γράφουνε σωριάζοντας φορτώματα τις «γραφικές» της λέξεις. Και μās δείχνει τό δρόμο πού πρέπει να πάρει ό μελλούμενος συγγραφέας: να πάει άλληθινά να τήνε μελετήσει στο στόμα του λαού, να πάει στα συνάφια και στους χωριάτες πού έχουν όνομάσει τό κάθε έργαγείο πού πιάνουνε και τό κάθε άντικείμενο πού βλέπουνε. Στη γλώσσά των ναυτικών οι ξένες λέξεις έχουνε τόσο συγχωνευτεί με τις δικές μας όπου δυσκολεύονται να τις ξεχωρίσεις. Ζήτημα δεν ύπάρχει καθώς και σε μιά δυο γενιές δε θα ξεχωρίζεις τους πρόσφυγες από τους ντόπιους.

Θά είχα να πω κι' άλλα πολλά για τό βιβλίο τούτο. Τό πρόβλημα να πούμε τής περιγραφής: σ' άλλα βιβλία, τις Ιστορίες, και τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις άκόμα, έτσι για να μιλήσομε ειλικρινά, είνεαι οι περιγράφες τις περισσότερες φορές βαρετές: τις διαβάσεις από εύσυνειδησία και τό μάτι σου πετάει άθελά σου παρακάτω, να βρεις κανένα άνέκδοτο ή κανένα διάλογο να ξεποστάσεις. Έδω είνεαι άλλε στή θέση τους κι' όχι μόνο δεν κουράζουμε, παρά μήτε είδηση τό παίρνεις πως ήτανε περιγραφές. Τερίτι; Όχι, Άλήθεια και λιτότητα, άντικείμενο κι' όχι φιλολογία, Πως δεν έκαταπίστηκε κανέναν από τους κριτικούς μας να μελετήσει τό ζήτημα τούτο;

Τό βιβλίο του κ. Μπασιτιά είνεαι άριστούργημα στο είδος του και σάν κάθε καλό βιβλίο, είνεαι για όλες τις ηλικίες. Θά ήθελα να ιδω πολλά του κομμάτια σ' άναγνωστικά του Γυμνασίου και να γίνει τό τελευταίο του διήγημα, ό καπετάν Άγγελής, κλασσικό άνάγνωσμα των παιδιών μας. Έχει ό,τι χρειάζεται: ήρωϊκότητα, καθαρότητα, γοργή πορεία και καλή, αισιόδοξη για τον άνθρωπο λύση.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και αποθεματικά Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις τῆ 30 'Ιουνίου 1933 » 8.607.000.00

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΥΠ)ΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ

Κάϊρον—'Αλεξάνδρεια—Ζαγαζίκ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Εκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ
ἔσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους

Δέχεται Καταθέσεις

(εἰς πρώτην ζήτησιν, ὑπὸ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK 51 MAIDEN LANE

'Ιδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς 'Εθνικῆς Τραπεζῆς τῆς 'Ελλάδος συμφώνως
μὲ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας τῆς Νέας 'Υόρκης πρὸς ἐξυπηρέτησιν
τῶν ἐν 'Αμερικῇ 'Ελλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΑ ΔΟΛΛΑΡΙΑ 1.500.000

ΤΙΜΗ ΔΡΧ.7